

■ Yirmibirinci yüzyılın ilk on yılı neredeyse bitiyor! Kültür ve doğa varlıklarının nereden ve nasıl korunması gerektiği hala tartışmakta olmak bile çok dayandırıcı... Öyle, öfkemizde bu çalışmalar 1990 li yılların başından beri sürdürülüyor. Çayırmenek'te Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulduğundan beri 37 yıl geçmiş... 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu yasalaştı 35 yıl olmuş...

10

■ Ankara tarihini olarak nedir? Acaba büyük Türk hedonisti Yahya Kemal'in sadece geri döndüğünü sevdiği bir çöl kasabası mı? Yoksa İstanbul'un tabii büyüklüyle küçüldüğü, bir kasabadan "yarınlığı" konusunda Cumhuriyet bürokrasisinin yaydığı propagandil ve ideolojik varışında hemfikir olduğu "sonradan olma" ve "sonradan görme" bir yer mi?

14

■ Cumhuriyet dönemi mimari mirasının yerli yönetimler tarafından inar uygulamaları uğruna acımasızca tüketilmesi, haraj gülleri altında kalmasına karar verilen eşsiz arkeolojik alanların korunması konusundaki hükümet tavır ve bu değerlerimizi giderek yitirdiğimizi gösteren somut uygulamalar.

36

dosya 12

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ

BÜLTEN 68 / MART 2009

doğal ve kültürel çevre

- KENTE MİMARİYET MÜZESİ DE GEREK YAŞAR SÖMENSÖLER 5
- YEREL SEÇİMLER YAKLAŞIKKEN BİLİMSİZ KORUMA YAKLAŞIMLARINI BİR KEZ DAHA ANIMSAMAK GÜL ASATERİN 10
- ANKARA SUANI AYDIN 14
- ULUS TARİHİ KENT MERKEZİNİN PLANLAMAYA ÖYKÜSÜ FEVZİ ÖZLER 24
- YEREL SEÇİMLERE DOĞRU KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YEREL YÖNETİMLER EMRE MADRAN 36
- KENTİN KAYBOLAN İZLERİ ANONİM 43
- BİR "YEREL YÖNETİM KURULUŞU" OLARAK TARİHİ KENTLER BİRLİĞİNİN KÜLTÜREL MİRASIMIZIN KORUNMASINA İLİŞKİN ÇAĞRILARI DERLEYEN: TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ 52
- KORUMA ADI ALTINDA YAPILANLAR VE İDARELERİN KONTROLÜ VEDAT AÖCA 58

yerel yönetimler DS

DOĞAL VE KÜLTÜREL ÇEVRE

Dosya Editörü: Emre Madran, Doç. Dr.

Yerel seçimlere bir aydan az bir zaman kaldı. Siyasi partiler başkan adaylarını belirleyip giderek artan yoğunlukta etkinlikler düzenlemeye başladılar.

85. yılını yaşayan Cumhuriyet'in bir çok alanda hala kurumsallaşmadığı, bir çok sektörün kişilerle özdeşleştiği bilinen bir gerçek. Erki elinde tutan, kendine özgü ya da yakın çevresindekilerin telkinlerine özgü bir politika izlemeye çalışıyor. Kendinden önceki politikalar (eğer varsa) ve buna bağlı eylemlilikleri sürdürmeyi düşünmüyor, ya da düşünüyor fakat işine gelmiyor. Yayın organlarında bir kaç ay sonra "Bir enkaz devraldık" edebiyatı başlayacak. Bir çok yerel yönetici "kurtarıcı"nın geldiğini, hizmetin şimdi başladığını duyuracak.

Her beş yılda bir görmeye alıştığımız bu resmin 2009 yılı yerel seçimlerinde de değişmeyeceğini biliyoruz. Kurumsallaşmanın başka baharlara kalacağını düşünüyor ve bununla avunuyoruz.

Bu avuntumuza başkalarını da ortak etmek fikri ancak bir "dosya" hazırlayarak ve de "editör"lük yaparak yerine getirilir diye düşündüm.

Bakin kimler neler yaptı...

Yaşar Sökmensüer, "Kente Masuniyet Müzesi de gerek" başlıklı yazısı ile Ankara'nın "hal-ü pürmelali"ni anlatmaya çalışıyor. Çalışıyor diyorum, sökük o kadar büyük ki, Sevgili Sökmensüer neresini dıksın... Gül Asatekin dosyamızın kuramsal alt yapısına "Yerel Seçimler Yaklaşırken Bilimsel Koruma Yaklaşımlarını Bir Kez Daha Anımsamak"la katkıda bulunmayı yeğledi. Asatekin bunları o kadar çok anımsattı ki, bizler de doğru bildiklerimizi o kadar çok tekrarladık ki, bu çabalar neden yerine varmıyor sorusunu sormaya korkar olduk. Ama vazgeçme lüksümüz herhalde yok.. Suavi Aydın tarihte Ankara'nın anlaşılır bir resmini çiziyor. Bir nostalji olarak değil, ibret alalım diye. Fevzi Özlüer, hukukçu gözüyle Ankara ve kültürel miras konusundaki ricamı, doktrin/kent felsefesi/hukuksal yorum/kentsel mekan analizi olarak anlayıp 40 sayfa olarak yazdı, tehdit ve zor kullanarak yeterli sayıda sayfaya indirttiğimiz "Koruma ve Ulus Tarihi Kent Merkezi" başlıklı sunuşunda bir referans belgesi tadında yaklaştı konuya.."Yerel Yönetimler ve Koruma" benim son 1-2 yıldır klasik vaaz konularım arasında yer alıyor.

dosya

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Nimet Özgönül

YAYIN KURULU
Emel Akın, Cind Bilal, Evren Altan Ergül,
İlker Gür, Serpil Özaloğlu,
Fatih Söyler

Dosya Koordinatörü
Evren Altan Ergül
Yazma Hazırlayan
Deniz Arslan
Grafik Tasarım
Hannan Şener Çakmak
Grafik Uygulama
Saadet Sönmez, Songül Düzgün
Kısmat Tokluk No: 4/3 Kızılay Ankara
Telefon: 0 312 417 86 65 - Faks: 0 312 417 18 04
e-posta: info@mmarlarodasi.org
http://www.mimarlarodasi.org

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bilimsel
etki olarak 30 ayda bir yayımlanmaktadır.
6500 adet basılıdır. Öptüre ücretiiz değildir.
Burada yer alan yazıların içeriğinin sorumluluğu yazarına aittir.
Keynoti ghterlemek bapıyyla aletı yapılabılır.
Baskı tarihi: Mart 2009

Baskı:
Matbaa Basımve
İhediç Org. San., Matbaacılar Sitesi 558. Sk. No: 42 Ankara
Telefon: 0312 395 20 34 (gönl)

Değiştiremezsin, güncelleyemezsin; çünkü miras aynı miras, yerel yönetim aynı yerel yönetim. Özetle sıkıntılı bir konu.”**Kentin Kaybolan İzleri**”şubedeki arkadaşların katkılarıyla derlenen bir nostaljik görsel. Yitirdiklerimizden seçmeleri içeriyor, Ankara’ya yapılan haksızlıkları belgeliyor. Yerel yönetim /kültürel miras ilişkisinde kurumsallık arayanlar **“Tarihi Kentler Birliği”**nin mesajlarını izlesinler. Vedat Ağca, **“Koruma Adı Altında Yapılanlar ve İdarelerin Konumu”** başlıklı sunumunda, son yıllardaki proje ve uygulama deneyimlerinden bir kesitle bizlere ışık tutacağına inandığım mesajlar veriyor. Görev yapılmakta, özveri ile yapılmakta, bıkmadan sıkılmadan koruma kültürü geliştirilmeye çalışılmakta. Özetle fazlası var eksiği yok, ama uygulama...

Yönetimlere kimler gelirse gelsin, “olmazsa olmaz” kurallar olduğunu unutuyoruz. Bu konuda idkemizi de bağlayan uluslararası söylemleri gözardı ediyor, adaylardan bu “olmazsa olmaz” ları benimseyeceğine ve uygulayacağına dair söz vermelerini çoğunlukla istemiyoruz.

Uluslararası söylemlerde de belirtildiği gibi yerel yönetimimizin bu temel haklarını kullanmalarını diliyoruz:

- *Özerk yerel yönetim kavramı yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkanı anlamını taşır.*
- *Yerel Yönetimler, kanun tarafından belirlenen sınırlar içerisinde, yetki alanlarının dışında bırakılmış olmayan veya başka herhangi bir makamın görevlendirilmemiş olduğu tüm konularda etkinlik gerçekleştirme hakkına sahiptirler.*
- *Yerel makamlara verilen yetkiler yasalarda öngörülen durumların dışında, diğer merkezi makamlar tarafından zayıflatılamaz veya sınırlandırılmaz.*

- *Yerel yönetimlerde görevlilerin çalışma koşulları liyakat ve yeteneğe göre yüksek nitelikli eleman istihdamına imkan verecek ölçüde olmalıdır; bu amaçla yeterli eğitim olanaklarıyla ücret ve mesleki ilerleme olanakları sağlanmalıdır.*
- *Yerel makamların mali kaynakları anayasa ve kanunla belirlenen sorumluluklarla orantılı olmalıdır,*
- *Yerel makamların mali kaynaklarının en azından bir bölümünü, oranlarını kendilerinin (kanunun koyduğu sınırlar dahilinde) belirleyebilecekleri yerel vergi ve harçlardan sağlamalıdır.*

Yerel yönetimler bu yetkilerini kullanarak halkın tüm kentsel mekanizmalara tam ve etkin katılımını sağlayacaktır. Bu bağlamda yerel yönetimlerimizin aşağıdaki kurallara uyacaklarına dair biz yerleşmelerin sakinlerine söz vermelerini istiyoruz:

- Kent yönetimi, kente ilişkin kararlardan etkilenecek kişilere, bu kararların duyurulması ve aynı zamanda kişilere konu hakkında fikir beyan etme hakkı tanınarak, karar verme süreçlerine faal olarak katılabilmelerinin sağlanmasıyla gerçekleşmelidir.
- Bunun için; yerel gönüllü kuruluşların varlığının tanınması, yerel politik yaşamda halk katılımının kurumsallaştırılması gerekmektedir.
- Yerel demokrasinin kökleri halktır. Halk, toplumu yönetmek ve planlamak için alınan kararlarda, yerel kamu yöneticilerinin ve seçilmiş temsilcilerin ortaklarıdır. Bu nedenle, halk kendine düşen görevleri yerine getirebilmek için, görevliler ve seçilmiş temsilciler tarafından uygulanacak tüm kararlardan haberdar olmalıdır.
- Kent çevresini etkileyecek tüm projeler; seçilmiş temsilciler, ihtiyaç sahipleri ve halk tarafından inceleme ve denetlemeye açık olmalıdır.

- Öncelikler hakkında karar vermek ve öneriler geliştirmek, tek bir mesleğe, tek bir birime veya şansa bırakılamaz. Bu ve benzeri kararlar; kentin özelliklerini, potansiyelini, aktivitelerini, gelişme kapasitelerini ve kaynaklarını kapsayacak bilgileri içeren ve belirli aralıklarla yenilenerek güncelleştirilen araştırmalara dayandırılmalıdır.

Son yıllarda Ankara, içerdği değerlerin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili başarılı sınavlar veremedi. Atatürk Orman Çiftliği, Ulucanlar, Kuşulu Park, Ulus vb. Ankara'nın sembelleri nitelik yitirdiler, değer kaybettiler. Başkent'in sokukları giderek büyüyor, hatta bazıları belki çok zor dikilecek hale gelmeye başladı, yama gerektirecek boyutlara geldi. Ankara'nın içi boşaltılıyor, bu belki bir nüfus boşalması değil, ama kurumsal bir boşalma var. Özellikle Cumhuriyetin Başkenti olmasından kaynaklanan ve Cumhuriyetin Başkenti kimliğinin bileşenleri olan bu kentsel ve mimari miras bazı hallerde bilinçli olarak yozlaştırılmaya, değiştirilmeye, başka düşünce sistemlerine evrilmeye çalışılıyor.

Oysa bir yerleşmenin kimliği, içerdği doğal ve kültürel değerlerle orantılıdır. Bu nedenle yerel yönetimlerin en önemli uğraşları arasında o yerleşmenin kimliğini oluşturan değerlerin korunması ve geliştirilmesi yer almaktadır.

Biz, bu değerlerin geçmişten bize miras olarak kaldığını ve görevimizin bu mirası koruyarak ve değerlendirerek bizden sonraki nesillere iletmek olduğunun bilincindeyiz ve bu bağlamda

- Kamu yararını, belli grupların ya da kişilerin yararı üzerinde tutan,
- Doğal ve kültürel değerlerin, kalkınmanın ve gelişiminin karşısında değil, aksine yanında olan bir itici güç olduğunu kabul eden,
- Koruma ve geliştirme sözcüklerini ve bu sözcüklerin arkasındaki politika ve eylemleri bir yaşam biçimi olarak benimseyen,

- Kentlerindeki kültürel mirasın, kent kimliğini oluşturduğunu ön plana çıkartan bir politikayı yeğleyen
- Kültürel mirasın korunması alanında kendilerine verilen yetkileri en üst düzeyde kullanabilmek için gerekli ve yeterli bir örgütlenmeyi sağlayan,
- Eylemlerini bilimsel esaslar üzerine kurgulanmış plan ve projelerle gerçekleştirmek konusunda kararlı yerel yönetimlere gereksinim duyuyor bunun en doğal hakkımız olduğunu düşünüyoruz.

Benim de isteklerim var,

- Yaşadığım kent çevresini demokratik koşullarda kontrol edebilmek hakkını istiyorum.
- İnsanca konut edinme, sağlık, kültür hizmetlerinden yararlanmayı istiyorum.
- Sorunların paylaşıldığı bir ortam istiyorum.
- Yaşam çorbasında benim de tuzumun bulunduğu bir kent istiyorum.
- Yerel yönetimlerde, beni ve benim şahsında tüm meslektaşlarımı karşısında değil, yanında gören bir anlayışın sergilenmesini istiyorum.
- Ankara'yı Ankara yapan tarihsel, kültürel, sosyal ve benzeri değerleri yücelten tavırlar istiyorum.
- Ankara'ya ilgili halen süre gelen anılarımı ve bunların geçtiği mekanları özleyorum ve bunun hoş görülmesini istiyorum.
- "Ben yaparım yerine, biz yaparız" sözünü duymak istiyorum.
- İnançlarımı ve yaşam biçimimi rahatça kullanmak ve sürdüreceğim ortamlar istiyorum.

Özetle Başkent'te yaşamın keyfini yaşamak istiyorum.

Çok mu şey istiyorum?..

Siz çok mu şey istiyorsunuz?..

KENTE MASUNİYET MÜZESİ DE GEREK

Yaşar Sökmensüer, Gazeteci

"HAFIZA, hatırayı kutsallaştırır..."

Pierre Nora'nın "**sosyal psikoloji**" açılımlı bu satırları, "**kent anayasası**"nın maddelerinden birisi olarak düzenlenebilir:

"Her kentin 'kutsal' emanetleri, hatıraları, hafıza mekanları vardır, yok edilemez."

Bazı mekanlar, objeler ve onların harekete geçirdiği duyular, hafızayı maddeleştiriyor, "elle tutulur" kılıyor.

Bu bazen bir yazanın, bir insanın "**Masuniyet Müzesi**"ni oluşturur, bazen bir yüz yılın, bir kentin, bir mirasın "**masuniyet**" müzesini...

Korunan, mutlaka korunması gereken, bir **sokak** (hatta ve muhakkak sokak ismi), yarım asırlık bir çınar, Tunalı kavşağındaki iki balerin, hatta tümüyle kalıp-döküm, ithal ve fabrikasyon da olsa Tandoğan'dan sürgüne yollanan Su Perileri **heykeli**, Hal'deki baharat **kokusu**, yansa bile **çarşısı**, **Gençlik Parkı**'ndaki semaver, hem en kalabalık, hem de en ıssız hali, baharı, sonbaharı, kışıyla hatıralara yerleşen bir **meydan**, etrafı kuşatıldığı nefes alamayan bir **park** olabilir.

Koca bir havagazı **fabrikası**, kentin **amblemi**, betonla çerçevelenen **gölü**, kuruyan/kokan **çayı** da...

Bir kentin mimarisi, yapıları, meydanları, doğası, kent mobilyaları, sokakları, hatta mevsimlere göre değişebilen kokusu, **hafıza mekanlarıdır**. Ve o kentin kültürel mirasına, kimliğine bu coğrafyadan ulaşılır.

Kültürel miras, sadece ve geniş anlamda bu "**coğrafya**" ile geçmişten geleceğe taşınarak değil **yaşam biçimiyle de geleceği gözeterek** çeyizlenir. Ve yarattığı **alışkanlıklarla**...

Kentler yarattığı alışkanlıklarla da birbirinden farklılaşır, **kimliğini kazanır**.

Bir kentte yaşayanların alışkanlıkları ise kuşkusuz kültürel mirasla **nefes nefese** ilgilidir.

Simcity'i oyundan gerçeğe taşımak

Yazılı olmaktan öte tanıkları hala yaşayan Ankara tarihi, bu kentin mirasının, sadece sosyo-ekonomik, siyasi, mimari değil kültürel açıdan da farklı bir örnek olduğunu ortaya koyuyor. Köy azmanı bir bozkır kasabası üzerine, boş bir plaka üzerine tasarlanmış, inşa edilmiş bir başkent. Yoktan var edilen bir kent.

Yani hem bir tasarım ürünü, hem de sosyal, kültürel bir ürün.

Çünkü amaç Ankara ile yeni bir **kent kültürünün** oluşturulması.

Bir cumhuriyet kültürü...

Ve Başkent, başta Ulus'ta ve Kızılay olmak üzere meydanları, AOC, Gençlik Parkı, Söğütözü gibi yeşil dokusu, mütevacı ama özenli mimarisi, Hipodrom'u, konservatuvan, Havagazı fabrikası, Sümerbank'tı, Çubuk Barajı, Hıfzıssıhası, hatta paraşüt kulesi, spor alanları, tren garı Bahçelievler gibi küçük bahçeli evleriyle de tasarlanan düzenli şehirleşme modeliyle bir puzzle gibi kurulur.

Kentin kuruluşunda bilgisayar oyunu "simcity"i andıran öyle bir düzen, joystick kontrolü vardır ki, örneğin İstanbul'un aksine yeni Ankara'da bir tek **çıkamaz sokak** yoktur.

Yine meydanların yanındaki parkları, bulvarları, geniş kaldırımları ile **yaya öncelikli bir kent** düzeni temelinde inşa edilmiştir.

Kuşkusuz bir kentin, yepyeni bir mekanın ve bir kent kültürünün sıfırdan, planlı olarak kurulması, inanılmaz bir avantaj ve fırsattır. Ama Ankara bu yönüyle **kaçırılmış fırsatlar kentidir** de...

Temeli atılan ve o temelde geleceği tasarlanan kent maketi, yarım asırda büyük hasar görmüştür.

"Yapılamayan"da huzur arayan kent

Ankara'nın bugününe baktığımızda, kuruluşundaki "puzzle"nin damadağın olduğunu, bir çok parçasının kaybolduğunu, yerine rötüşe bile gerek duyulmadan bazen rastgele, bazen bilinçli olarak "farklı" parçaların tıkıştırıldığını görürüz.

Bu kayıp parçalı, yamalı puzzle'da, mesela Güvenpark otobüs-minibüs durağına dönüşmüştür. Gençlik Parkı belirsiz bir kadere terk edilmiştir. Söğütözü bitmiştir. Tarihi Kızılay Binası yıkılmıştır.

AOC sürekli yağmalanmış, arazisinin üçte ikisini yitirmiştir. Kalanı da, kavşak ve üst geçitlerle, Büyükşehir'e yetki veren "yol geçen hanı" mevzuatıyla, TBMM'de yeniden gündeme getirilen ve spor kulüplerinin arazilerini Gençlik ve Spor Müdürlüğü'ne devreden yasayla hırpalanmaktadır.

Küçük evlerden oluşan Bahçelievler apartman mezarlığı, en büyük **kaldırım otoparkıdır**. Hipodrom çöplüktür. Kavaklı ve dereli olan, Kavaklıdere'nin bu özelliği tarih olmuştur.

Havagazı Fabrikası "sökülmüş", Kuğulu Park geçitlerin, kavşakların, binaların arasında el kadar kalmıştır. Yüzülebilen Gölbaşı bataklığı dönüşmüş, tarihinde ilk kez Ankara'da su sıkıntısı başlamıştır. Kızılmak'tan gelen suyu ise, artık belediye için **münakaşa değil münazara** konusudur.

Semt sinemalarının çoğu kapanmış. Özel tiyatrolar gerilerken, 40 yılda 10 bin kez perde açan tarihi Yeni Sahne bile on binlerce kentinlinin imzasına karşın "lokal" eylemiştir.

Kent mobilyaları/süsleri, kalıpcıyken "heykeltişi", zanaatçı bile değilken "zanaatçılığa" atananların karma ilkokul sergisine dönmüştür. Bahçelievler'deki Gökkuşluğu projesiyle, Red Kit'in hayalet kasabasını bile yaşamaktayız bu kentte.

Başkent'in son dönemdeki tek şansı, peluş hayvanat bahçesi, dönen dev Mevlana heykeli, 5 kent girişine, 5 Osmanlı kapısı, üzerinde Boeing restoranlı kule projelerinin, gerçekleşmeyen vaatler olarak

Sola Anıtları Yorum

kalmasıdır. Mutluluğunu, huzurunu, kent projelerinin yapılmasında değil, yapı(a)mamasında arayan tek kent belki de Ankara'dır.

"Evde oturun" Başkent'i

Bir çok Ankaralı'nın her gün gezdiği/geçtiği ama dikkatini çekmediği, çok önemli bir kayıp daha var. Ankara'da sistematik ve süren bir yaklaşımla, meydanlar yok edilmiştir.

Tarihi Kızılay Meydanı'nın "Sola dönülmez" trafik işaretli ve ayrıca yazıyla -neredeyse siyaseten- **"Sola dönülmez"** vurgulu kör sapağa dönüşmesi değil sadece.

Tandoğan, Ulus, İstasyon (Gar), Opera, İtfaiye (İHergele), Zafer, Sıhhiye meydanları önce küçül(tül)müş, sonra kavşak, geçit vs. (buradaki vs. tabi ki meydana karşı, "versus" anlamında da kullanılmıştır) silinmiştir kentten.

Hürriyet'in cuma ilavesinde jüri her hafta Türkiye'nin "en"lerini seçer. En iyi balıkçıları, en lezzetli köftecilerini, en güzel parklarını... Türkiye'nin en güzel **10 küçük meydanını** seçmişti şehir planlamacıları, mimarlar, işadamları, gazeteciler ve gezginlerden oluşan bir jüri. Erzurum, Ödemiş, Mudanya, Bursa, Çanakkale, İstanbul, İzmir'den meydanlar var. Ankara'dan **bir tane** yok.

Çünkü meydan yok; ne büyüğü, ne küçüğü...

"Hatırla eskiyen meydan saatini, çocukluğundur" der ya şair.

Hatırlayın; hangisi kaldı meydanlardan?

Kent kültüründeki **"hodri meydan"** eksikliğinde de, bu yoksunluğun yansımaları vardır belki.

Belki bu siyasi bir agorafobi, meydan korkusudur. Belki **insanları sokaktan uzak tutma şehirciliği...**

Meydansızlığı, otomobil öncelikli trafiği, üç kaş kaldırımları, yanmayan sokak ışıkları, gece bir saatte sonra gelmeyen/hiç olmayan otobüsleri, gece çalışmayan metrosu, bazı semtlerde 23.00'de kapalı büfeleriyle, **"evde oturun"** Başkent'i.

Başbakan'ın **"Üç çocuk yapın"** tavsiyesine altlık ya da ağzından baklayı çıkartmasına, kendi(dini)nce "sosyo-ekono(ko)mik vesile" oluşturan Bakan **Ali Babacan** ne demişti:

"Kadınlar artık eşinin geliri arttığı için evde oturabiliyor.

Bu da iyi birşey..."

Ölülerine gitmem ama onlar gelir

Başkent özellikle son 15 yıl olmak üzere yarım asırlık süreçte, tümüyle değişmiştir. Meydanları, geniş bulvarları, geniş kaldırımları ile yaya öncelikli bir kent olarak kurulan Ankara, bu yapısını yitirerek, bugün otomobil öncelikli bir kente dönüşmüştür.

Kentin değişen düzeni, işleyişi, alışkanlıkları da değişirmiştir. Ve bir kenti diğer kentlerden ayırt eden **alışkanlıkların**, kent kültürünün zeminini kaymış, "eski" Ankara nostaljik, flu, sarmışmış bir fotoğrafa dönüşmüştür.

Meksikalı ihtilalci Zapata'nın hayatıyla ilgili bir filmde unutulmaz bir repliği vardır:

"Ben llerimi ziyarette gidemem pek, ama onlar sık sık beni ziyaret ederler."

Ankara'nın "eski" halinin **farkında olan kentliler**, artık bu kenti bu replikteki gibi yaşamaktadır: Bu kentte yitenleri, ölen/öldürülen mekanları ziyaret etmeleri olanaksızdır, ama onlar sık sık **farkında olan kentlileri** ziyaret ederler.

Bazen düşlerine girerler, bazen anılarla bugnlerine... Ki artık bu hızlı erozyonda, düşler de, anılar da, - sadece hatırlamak bile- çok önemlidir.

Amaç değil artık refleks olmalı

Kent yönetiminde yaşanan ve Ankara'nın dokusuna karşı tümüyle kendi ısrarını/inadını ne çıkartan dipsomani, mantığı, estetiği, aklı/ortak aklı baştan bir yana bırakalım, kendi içinde düzenden, biraz uyumdan bile söz etmeyi olanaksız hale getirmektedir.

Evet bu nedenle hatırlamak, kent hafızasını yeniden canlandırmak, farkındalık yaratmak, TMMOB Mimarlar Odası Ankara şubesi'nin mecazi anlamıyla da mükemmel **"benzetmesi"** ile, bu kemiksiz ladeste "aklımda" diyebilmek, amaç değil artık **refleks** olabilmeli.

Ana sorunlardan birisi kent hafızasının silinmesi, bir tür "erken buna(t)ma" ise serumu "aklımda"dır...

Ankara'yı hiç tanıyamıyorum

Ankara'dan ayrılıp da İstanbul'a giden ve 5-10 yıl sonra Ankara'ya uğrayan, yolu düşen, bir çok insan, aynı repliği tekrarlıyor sanki:

"Ankara'yı artık hiç tanıyamıyorum.

Bu şehirde, benim için sevecek, zlenecek bir şey kalmamış..."

Bunun, sadece İstanbul'un çekim gücüyle ve Ankara'yı belleklerinden silmeleriyle ilgili olduğunu söyleyebilir miyiz?

Yoksa kent belleğinin tahribiyle doğrudan ilgili, **"el"birliğiyle** mekan silinmesi mi...

Sakız Hanım zemzem olursa

Herşeyi bir yana bırakalım.

İnsan döndüğü kentte önce caddeleri geçer, sokakları yrr.

Belki 10-15 yıl sonra o sokakta ıhlamur ağacını, kokusunu, Bizim Kasap'ı, Evim Brekcisi'ni, İtmat Bakkaliyesi'ni aramak baştan nafil eabadır. Bulamamanın kederine de antrenmanlıdır, yüreğin artık mahur değil mahut bestesi.

Peki ya sokağı bile bulamazsa...

Sokak isimlerinin, numaralarının -bile- değiştirilmesine getireceğim konuyu.

Mesela Beysukent'te Angora Sitesi'nde **Sakız Hanım Sokağı**'nın adının **"Zemzem Sokak"** olmasına...

Denizkızı Sokak ismini de sevmediler, **Sevda Patika**'yı da. Buluşmalar, Eğlenceli, Boncuklu, Monika, Danseden, Buselik, Sarmaşdolaş, tıptı, Perikızı, Farklı, Rüyalar sokakları da...

Oradaki her sokak isminin taşıdığı öykü imkanından, hayal imkanından, roman imkanından ve hepsinin birer **hafıza mekanı** olabilme ihtimalinden rahatsız oldular.

Danseden, Çıptırtı sevgililerin **Eğlenceli, Sarmaşdolaş** hayalinden. İçinden **Perikızı** geçen, **Buselik Rüyalar**'dan rahatsız oldular.

Zemzem dediler, **Medrese** dediler, **Müderis** dediler, **Kümbet** dediler, **değiştirdiler** 72 sokağın adını. Mahkeme **"dur"** demese...

Kanunun kültürün tuş olduğu minder

Büyükşehir'in Angora Muharebesi'ndeki ihtirası sona erdi mi...

Angora Sitesi'ndeki ana caddenin adını önce **"Saltoğlu Caddesi"** yaptılar. Yani Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanvekili **Seyfi Saltoğlu**'nun soyadı abidelendi caddeye. Danıştay reddetti, yeniden **"Angora Caddesi"** oldu.

Sonra cadde bulvara dönüştürüldü. Danıştay'ın **"Olmaz"** dediği Saltoğlu Caddesi, **"Saltoğlu Bulvarı"** olarak, arz-ı endam etti.

Angora 12. İdare Mahkemesi bu adı da reddetti. Bulvara bu kez **"S. Saltoğlu"** adı verildi. Mahkeme yine iptal etti.

Hem de, "Adı geçen kişinin kanunda belirtilen özelliklere sahip olmadığı ve adının bir caddeye verilmesinin uygun olmayacağı..." gibi **"had bildiren"** bir gerekçeyle.

Şimdi gidin bakın: caddenin tabelasında bu kez de **"Angora Saltoğlu Bulvarı"** yazıyor.

Kanun mu dediniz, kültür mü, miras mı...

Demek istediğim odur ki, 10-15 yıl sonra, bakkalı, oturduğu evi, kokusu, ağacıyla değil, sadece dilinde **"Sevdiğin çiçek adları gibi /Sevdiğim sokak adları gibi /Bütün sevdiğimin adları gibi /Adınz geliyor aklıma"** dizeleriyle, ürpertiyle, umuduyla Ankara'ya, hatta **yuvaya** dönenler bile tanıyamadı bu şehri.

Kültürel miras...

Mirasıyesine, hafızayı beşere, nisyan malûlüne vardır elbet sitemim, ama Nasreddin Hoca misali hırsızan hiç mi suçu yok?

Aşkın zamana yenildiği yer

Son yerine...

Bu yazının nihayetini ararken, bir film izledim televizyonda. Dalgaların Prensi, *The Prince of Tides*. Film, ikisi de evli, bir kadın ve erkeği farklı bir hayatta ya da ömürleri hayat kılan bir "an"da, aşka buluşturuyordu.

Barbara Streisand "Sen onu (karını) daha çok seviyorsun" diyordu, **Nick Nolte**'a. **"Hayır"** yanıtını veriyordu **Nolte** ve derde derman olmasa da, Güneyli pragmatizminle ekliyordu: **"Onu daha uzun zamandır seviyorum..."**

Ağır bir özü, yenildiğinde kılıcını dizine vurarak ortadan bölen savaştının kırk gururu, **teslimi** bağışlatmış gibi...

İstanbul düşüme giriyor bazen, son zamanlarda aklımı çeliyor.

"İstanbul'u daha çok ama Ankara'yı daha uzun zamandır..." diyerek, belki de artık alışkanlıktan ayrılan vefanın bayrağını burcuma yeniden dikmeyi istiyorum, yoksa Ankara'ya, kentime bağlılıkla, bağımlılık arasındaki farkın gel-gitinde, sadece kulağa yaslandığında duyulan bir deniz kabuğundaki dalganın fısıltısıyla geçimsiz ve sonuçsuz sohbetler mi yapıyorum, bilemiyorum."

Ama çok da yalnız kalmadığımı sandığım bu ahvalde, vardır elbet kültürel mirasa da dair bir sebebi...

YEREL SEÇİMLER YAKLAŞIRKEN BİLİMSEL KORUMA YAKLAŞIMLARINI BİR KEZ DAHA ANIMSAMAK

N. Gül Asatekin, Doç. Dr., ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Lisansüstü Programı

BAŞLARKEN

Yirmibirinci yüzyılın ilk on yılı neredeyse bitiyor! Kültür ve doğa varlıklarının neden ve nasıl korunması gerektiğini hala tartışmakta olmak bile çok düşündürücü... Oysa, ülkemizde bu çalışmalar 1950'li yılların başından beri sürdürülüyor. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kuruluşundan beri 57 yıl geçmiş... 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu yasalaşalı 35 yıl olmuş... Bu yasayı değiştiren ve kültür ve doğa varlıklarının tekil değil, çevreleriyle birlikte korunması için yerel örgütlenmeyi de öngören 2863 sayılı yasa çıkıncı çeyrek yüzyıl olmuş...

Ve, biz hala ve daha da acısı giderek artan bir doğa ve kültür varlıkları kıyımı yaşıyoruz. Bu varlıklar neden bizim için önemli, değerli ve GEREKLİ, bunu bugün daha da çok tartışıyoruz.

Koruma uzmanlığındaki 35. yılmda bu yazıyı yazmak benim için tüm bu nedenlerle gerçekten zor oldu!

SORUNLAR

Ülkemizde koruma konusunda gözlemlediğim bazı sorunları dönem dönem paylaşmışım. (Asatekin: 1995 a,b,c.). Bunlar arasında en çarpıcı olanı, Türkiye'de bilimsel yaklaşımın terminolojiyi ve doğal olarak uygulamayı değil,

terminolojinin yaklaşım ve uygulamaları biçimlendirmesidir (Asatekin 1995.a). Çevre ölçeğindeki çalışmaların yasal bir belge olarak Türkiye ölçeğinde kullanılabilmesi, bu planların ülke genelinde her ölçekteki yerleşmede görev yapan ve imar konularından sorumlu kişilerin tümünün anlayıp uygulayabileceği bir araç olarak "Koruma İmar Planı" terimi Kültür Bakanlığı'nda o dönemde çalışan ve benim de içinde bulunduğum teknokratlarca düşünülmüştü. Bu ismin çok kısıtlı sonuçlar verebileceği kaygısı ile koruma olgusunun salt bir "imar planı" ile çözümlenemeyeceği, mimari ölçeğe inilmeden salt üst ölçekteki genel kararlarla koruma yapılamayacağını bilinci ile, yine bulunan ve geçici çözüm olarak üretilen "Koruma İmar Planı"nın sokak ölçeğinde çalışmalar yapılması gereği de aynı sistemin ayrılmaz parçası olarak ortaya konmuştu. Bu tanım 1970'lerin ortası, yani 1710 sayılı Eski Eserler Yasası'nın çıkmasından hemen sonra salt anıtsal yapıların değil, kentsel dokuların da korunmasını sağlamanın yasal başlangıcını oluşturmanın bir yöntemi idi.

Günümüze gelelim: Hala "Koruma Amaçlı İmar Planı" diye süregelen bir tanım var, bu salt sit alanlarını kapsıyor ve kent bütünü ile bağlantısı hiç düşünülmeden 1/1000 ölçekli plan paftaları ve genişletilmiş lejantları üretiyor. Yapı ölçeğinde ve hatta mimari öge ölçeğindeki çalışmalar, her haneye o özel yerleşmenin koşullarına uygun olarak hazırlanmış sosyal

anketlerin uygulanması, alandaki sorun, değer ve olanakların dökümlerini içeren analiz ve değerlendirme vb. çalışmalar planının ferasetine kalıyor. Bunların gerekliliğinin vurgulanması ve plan müellifinden istenmesi de Koruma Bölge Kurulları'ndaki üyelerin yaklaşımlarına bağlı ve bu konuda bir genel uzlaşa olmadığı da bir gerçek...

Daha da ilginç olanı, farklı ölçeklerin birbirini geribelemesi için gerekli görülen ve birbirinin ayrılmaz parçası olarak öngörülen sokak ölçeğindeki çalışmalar ise tümüyle bağlamından kopmuş, "Sokak Sağıklaştırma Projesi" gibi ne anlama geldiği anlaşılmayan yeni bir ihale kalemine dönmüş durumda! Bitmedi tabii, bu iki ölçekteki çalışmayı farklı kurumlar, farklı zaman dilimlerinde ve farklı müelliflere ihale ediyorlar. Bu çalışmaları yıpratır kurum ve kuruluşların da, müelliflerin de birbirlerinden haberi olması gerekmiyor, ya da haberleri olsa da ortak çalışmalar yapılmıyor.

Sonuçta, 35 yıl önce henüz ülkemizde bilinmeyen ve çok yeni bir kavram olan koruma olgusunu yaygınlaştırarak kamu bilinci oluşturmak ve öncü örnek projeler üretebilmek için kullanılabilecek umulan araçlar bugün tüm felsefesinden kopmuş, yeni kuramsal yaklaşımları içermeyen bürokratik şablonlar üretmiş, bunlar da tüm ülkede ve hemen her platformda tartışmasız uygulanır hale gelmiştir. Bilimsel çevrelerin üretmeye çalıştıkları bilimsel yaklaşımlar ne yazık ki bu gidişi durduramamış ve uygulamaya yansıyamamıştır.

Mimarî ölçekteki çalışma ve uygulamalarda da durum farklı değildir. Yine 1970'lerin o döneme özgü koşullarda oluşturulmuş olan yöntemleri artık "kültürel kimliğimizin" bir parçası haline gelmiştir (Asatekin: 1995.c.). O yıllarda, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu bir ilke kararı ile tüm kültür varlıklarımızın korunması konusunda yarım yüzyıl boyunca sürecektir yaklaşımları ve dolayısıyla uygulamaları belirleyeceğini herhalde düşünmemiştir: O dönemde, ilke kararı anıtsal yapılar ile çok büyük ölçekli, görkemli konutları, yalı ve köşkları "1. Grup", daha mütevazı yapıları ve konutları ise "2. Grup" yapıtları olarak belirlemiştir. Ancak, ilke kararının önemli bir sorunu vardı, çünkü bu grupta ile birlikte müdahale biçimlerini de belirlemiş, bu genelleme ise tüm ülke sathında uygulanmaya başlamıştı. Bu ilke kararı, koruma kuramlarında

"evrensel" denebilecek tek yaklaşım olan "her yapı kendi değer, sorun ve olanaklarına göre korunur" (caso per caso) ilkesinin ülke sathında tümüyle yok sayılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, han, hamam, cami gibi anıtsal yapılar ile gösterişli, büyük ölçekli konutlar dışındaki tüm yapıların yalnızca cephe ve kısmen de kütellerinin korunmasını öngören, iç mekanlarda her türlü müdahaleyi mübah sayan bir söylem oluştu. Bu ise "2. grup müdahale" adını alarak İstanbul'dan başlayarak tüm ülke sathına yayıldı ve Türkiye'deki koruma kuramsal yaklaşımının belkemiğini oluşturdu. Bugün artık "restorasyon" denince yıkıp yeniden betonarme yapılar yapmak anlaşıyor ve bu yerleşik algılamayı yıkmak giderek zorlaşıyor. Ayrıca, bu "kuramsal" yaklaşım, beraberinde "yıkmadan restorasyon yapmak çok pahalıdır" jargonunu da ülkemiz terminolojisine kazandırdı.

Bir diğer ülke sorunu da "kültür mirası" terimidir. Bugün dünyada moda olan ve özellikle UNESCO'nun Dünya Miras Listesi olgusu ile daha da yaygınlaşan bu sözcük, beraberinde mirasyedilik kavramını da getirmiştir. Her türlü taviz kültür ve doğa varlıklarımızdan verilebilmekte, yıkılmakta, yeniden ve "daha güzel" yapılmakta, satılmaktadır. 2b sorunun bu kavramdan ayrı düşünmek olası mıdır? Gökkafeşi, Haydarpaşa Garı'nın turizm adına pazarlanmasını, turizm adına kıyıların yağmalanmasını, yalıların arap seyhlerince satın alınmasını, daha bugün endüstri mirası olarak tescilli olan ve yıkılmadan onarımına karar verilmiş olan Tarihi Tütün Deposu'nun 5 yıldızlı otel yapılmak üzere yıkılmasını bu kavramın bir parçası olarak görmek yanlış mıdır? Zaten miras "yenilebilecek" bir kavramdır. Oysa kültür ve doğa varlıkları bizlere sonraki nesillere doğru ve bilimsel yaklaşımlarla korunarak aktarılacak üzere "ödünc" verilmiş değerlerdir. Rant için pazarlanmaya ve imar adına kıyımlara ortam sağlayan bu sözcüğe karşı olduğum için bu yazıda ve genel olarak Türkiye koşullarının "kültür mirası" kavramını kullanmaya uygun olmadığını düşünerek kullanmayı uygun bulmuyorum.

NELER YAPILABİLİR?

Yukarıda çok kısa olarak değinilen Türkiye gerçeklerinden yola çıkarak ülkemizdeki koruma kuramsal yaklaşımlarını ve buna bağlı olarak her ölçekteki planlama/ projelendirme ve uygulamaları yeniden tanımlamak için hala çok

geç değildir. Geçmiş değerlendiren eleştiri yapmanın da anlamı bu olmalıdır.

Bir ülkenin kültürel kimliğinin önemi artık anlaşılmalıdır. Koruma kavramının temeli bu düşünceye oturtulduğunda zaten ülkemizdeki tüm imar, kentleşme, mimarlık yaklaşımları doğru bir çerçeveye oturacaktır. Bu bakış açısı ile aşağıdaki konuların önemini vurgulamak gerekir:

- Ülkemizde kültür varlığı tanımı, Anadolu'nun özelliği nedeniyle uluslararası belgelerden öte bir tanım gerektirmektedir. Bu topraklarda farklı kültürler bir "mozaik" oluşturmaz. Çünkü mozaik tanımı, ayrı ayrı parçacıkların bir uyum içinde ama birbirinden ayrıntırlacak şekilde biraradalarını anlatır. Bugünlerde çok moda olan "çok kültürlülük" sözcüğü de aynı ayrıntıncı etiketini betimlemektedir. Oysa ülkemizde böylesi bir ayrımın bahsedilemez. Bu topraklarda tüm kültürler birarada, ortak çözümlerde uzlaşarak ve izole olmadan yaşamıştır ve yaşamaktadır. Bu nedenle Türkiye için kullanılması gereken terim "kültürel zenginlik" olmalıdır. Korunması gereken değerlerimizden en önemlisi de belki bu özelliklerdir (Asatekin: 2005.)
- Hem doğal varlıklarımız ve hem de insan eliyle oluşturulan yapıtlar, onları meydana getiren toplumların kültürel, sosyal, ekonomik, politik, etnik, estetik niteliklerini bizlere anlatan belgeler olarak korunmalıdır. Koruma olgusu ise kısa dönemli rantlara feda edilmeden, kamu çıkarının birey çıkarından daha önemli olduğu bilinci ile o varlığın sürekliliğini sağlamayı öngörür. Bu süreklilik için yapılan müdahalelerde yapıtların özgün niteliklerini bozmadan, günümüz yaşamında alacakları roller için yapılacak tasarımlarda kültür varlığıyla yarışmayan çağdaş çözümler önerilmelidir.
- Kültür varlıkları eskidikçe değer kazanmaz. 20. yüzyılda yapılan ve ait oldukları dönemin niteliklerini betimleyen yapıtlar da bunların oluşturdukları çevreler de korunmaya değerdir. Oysa bugün, Cumhuriyet dönemine ilişkin değerler hızla yok olmaktadır. Koruma olgusuna ve tüm ölçeklerdeki tasarımlara bu bakış açısıyla yaklaşılmalıdır.
- Kültür ve doğa varlıklarının salt turizm için kullanılacak "dekor"lar olarak görmek bu

varlıkların/çevrelerin korunması değil, büyük bir hızla bozulma, yok olma ve değiştirilmesi, bu yollarla "güzelleştirilmesi" sonucunu getirmektedir. Oysa turizm, koruma çabaları için bir araçtır. Koruma-kullanma dengesi bozulmadan koruma kararlarının verilmesi çok önemlidir. Zaten nitelikli ve üst kültür/üst ekonomik sosyal gruptan turistler ancak özgün niteliklerin bulunduğu mekanları yeğlerler. Yaratılan "kitch", arabesk sahnelere ise ancak bu zevkin hitap ettiği kişiler gelirler. Bu nedenle turizm adına yapılacak uygulamalarda o yörenin özelliklerinden taviz verilmemelidir (Asatekin: 1995.b).

- Kültür varlıklarının ve onların oluşturdukları çevrelerin korunmasındaki birincil amaç, o alanda yaşayan insanların sağlıklı, çağdaş yaşam koşullarında, günümüz gereksinimlerini karşılayan ortamlara kavuşması olmalıdır. Özgün yerel niteliklerin bozulmadan ve o alanlarda yaşayan kişilerin istek ve gereksinimleri gözönüne alınarak koruma kararları belirlenmelidir. Ancak bu yaklaşım, tasarımı yapanlara söz konusu alanları kendi beğenilerine göre değiştirme ve güzelleştirme adına o yere ait olmayan öğelerle donatma hakkını vermez. Çalışmaların sınırlarını var olan kültürel varlıklar belirler. Önemli olan bu varlıkları algılamak, anlamak ve o değerlerle yarışmadan, çevreyle uyumlu müdahaleleri yapmaktır (Asatekin: 2005.)
- Geçmişte her kentin kültürel kimliği oluşmuştur. Eski fotoğraflara bakıldığında Antalya'nın Ankara'dan, İstanbul'un Bursa'dan, İbradı'nın Göynük'ten farkını algılamak olasıdır. Bugün ise, kent panoramalarına bakıldığında bu ayrışmayı algılamak şansı neredeyse hiç kalmamıştır. Her kent, benzer formda, benzer yüksekliklerde, benzer renklerde prototip yapıların stoklandığı yerleşmeler haline dönüşmüştür. Artık "kente özgü mimarlık"tan bahsetmek şansı kalmamıştır. İmar planlarının giderek aynışması, konut mimarisinin, alışveriş merkezlerinin, okul, belediye gibi kamu yapılarının tekdüzeligi tamamen kişilsiz kentlerin ülkenin her yerine genellenmiştir. Dolayısıyla artık "kent kimliği" kavramı bir müze objesine dönüşmüş, bu nedenle de hemen her kentte bir kent müzesi kurulması çalışmaları başlatılmıştır. Çünkü artık kentin geçmişini yerleşmenin kendisinde fiziksel olarak yaşamak olası olmadığından

müzeyle gitmek gerekir hale gelmiştir. Bu nedenlerle en azından bundan sonra imar çalışmalarında kentsel kimliğin yeniden yorumlanması, günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş kültürel varlıklara daha özen göstererek kent kimliğinin yeniden oluşturulması için çalışmalar ivedilikle başlatılmalı, oluşmuş çevrelerin bu bağlamda düzenlenmesi, tarihsel/ geleneksel çevrelerle yeni yerleşmeler arasında uyumlu bir beraberlik sağlanması için projeler üretilmelidir. Bu çalışmalar yalnızca mimari ürünlere kısıtlanmamalı, sokak mobilyası, zemin kaplaması, renk kullanımı, flora gibi farklı öğeleri de içermelidir. Tüm bu çalışmalarda arabesk çözümlerden artık vazgeçilmeli, daha önce uygulanmış olanlar da bu bakış açısıyla yeniden düzenlenmelidir (Asatekin: 2007)

Yerel seçimlerin giderek yaklaştığı bu dönemde belediyelerin bu bağlamda vizyonlarını oluşturmaları ve koruma çalışmalarını bilimsel çerçevede yürütme konusunda programlarını düzenlemelerini sağlayacak girişimler ivedilik kazanmıştır.

Yerel yönetimler "kentin iman" sözcüğünü salt yeni yapılaşma alanları açmaya, her metrekareden maksimum rant yaratmaya kısıtlanamalı, kentin kimliğini korumayı, kültürel ve doğa varlıklarına saygı göstermeyi "imar" sözcüğünün ayrılmaz gövdesi olarak görmelidir. Bu konuda belediyeler kentin bilinçlenmesi için projeler üretmeyi, örnek uygulamalar ile halka koruma olgusunun somut örneklerini sunarak koruma/restorasyonun bir düşman olmadığını kanıtlamayı, 30 yılı aşkın süredir dillere dolanan "çivi bile çakılmaz" yanlışını düzeltmeyi, KUDEB'leri işler hale getirerek ve bu birimlerde yetkin ve uzman elemanlar istihdam ederek, halka teknik katkı sağlamayı görevden öte özümsemiş bir yaklaşım olarak benimsemelidirler.

Tüm bunların sağlanması, belediye başkan adaylarının seçiminde bu ölçütlerin öneminin aydınlatılmasına, varamaları için mimarlara büyük görev düşmektedir. Hem koruma olgusuna katılım sürecinde ve hem de yeni yapı tasarımlarında yaşadıkları kenti doğru algılayıp yorumlamak mimarların görevi olmalıdır. Bu konuda uzmanlıklara saygı göstermek, ortak çalışmalar üretmek, her ölçekte farklı bilim dallarının katkısını sağlamak günümüz koruma kuramsal

yaklaşımlarının vazgeçilmezidir (Asatekin 1995.a). Bu yaklaşım, her türlü "–izm"i sorgulamadan tekrarlamaktan öte bir hassasiyet gerektirir. "o yere özel" kavramı ise bu yaklaşımın anahtar sözcüğüdür.

REFERANSLAR

1. Asatekin, N. Gül (2007) "Antalya Kent Kimliği: Estetik Kurul Gerekli mi?", *Batı Akdeniz Mimarlık*, No.6, s.70-75.
2. Asatekin, N. Gül (2005) "Understanding Traditional Residential Architecture in Anatolia", *Journal Of Architecture*, C. 10, No. 4, s.389-414.
3. Asatekin, N. Gül (2005) *Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?* (Editör: Koray Olgen, Yayınlar Şubesi Müdürü, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Milli Kütüphane Basımevi, Ankara.
- 4.a. Asatekin, N. Gül (1995) "Kültür Varlıklarının Korunması ve Mimarlıkta Uzmanlaşma", *Mimarlık*, n.265, pp.12-13
- 4.b. Asatekin, N. Gül (1995) "Türkiye'de Kuram-Kılgı İlişkileri II: Koruma İmar Kısıtlamaları ile Biçimlenen Yeni Mimarlığımız", *Mimarlık*, n.262, s.22-24
- 4.c. Asatekin, N. Gül (1995) "Türkiye'de Kuram-Kılgı İlişkileri I: Restorasyon Teriminin Yüklendiği Yeni Anlam", *Mimarlık*, n.261, s.66-69

ANKARA

Suavi Aydın, Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü

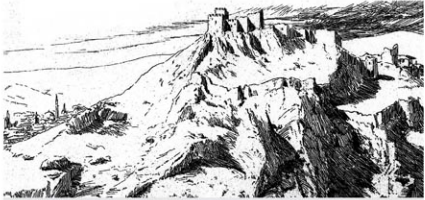
"Milano'ya dönmeyi seviyorum, sokağıma, her şeyin
bıraktığım gibi kaldığı sokağıma"

Donatelli Piatti

(Bir Neo-Levanten'in Hatıra Defteri'nden)

Ankara'yı tanımak ve tanımlamak meselesi, öncelikle Ankara'yı anlamak meselesiyle örtüşür. Bir şehri anlamak, onun tarihsel serüvenini bilmek ve coğrafi konumunun onun tarihsel değerine ne tür bir katkı yaptığını görmekle mümkündür. Ankara'nın talihsizliği, şehrin tarihsel serüveni karşısındaki cahilliğin, onu tanımak ve anlamak konusunda kullanılabilecek bütün araçları boşa çıkaracak kerte derin olmasından kaynaklanır. Son bir örnek olarak Can Dündar'ın *Mustafa* belgeselini verebiliriz. Bir Ankaraseven olarak tanımlanabilecek Dündar bile, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelişini tasvir ederken, derin bir karanlığa gömülmüş kapalı bir "Anadolu kasabası" görüntüsü çizmektedir. Ona göre 30,000 nüfuslu ve "balı ve tiftiği dışında yarattığı bir değer bulunmayan" bu "Anadolu kasabası", Paşa'nın açacağı yeni tarihsel çıgrıda parlayacaktır. Bu yanlış vurguları düzeltmek için bir kere, en azından, 20. yüzyılın başlarında 30,000 nüfuslu Anadolu'da nasıl bir büyüklüğe karşılık geldiğine ilişkin bir farkındalık gerekir. 30,000 ciddi bir nüfustur,

hele İç Anadolu'da yer alan bir şehir için. En azından onu "kasaba" değil, "şehir" yapar. İkincisi, Ankara'nın "balı ve sofı" dışında yarattığı pek çok değer vardır. En başta, Anadolu'da Bağdat demiryolu hattına ittisali olan yegâne şube hattının Ankara'ya ulaştığını hatırlamak gerekir. Demiryolu tarihiyle uğraşanlar bunun değerini görebileceklerdir'. Yegâne motorlu ve hızlı karayolu ulaşımının demiryolu olduğu bir dönemde, demiryolunun varlığı bir şehre büyük bir katma değer taşır. Bu pek çok tanım ürünü için Ankara'nın bir hareket noktası olduğuna delâlet ettiği gibi, ülkenin diğer kesimleriyle sıkı bir ilişkinin varlığına da işaret eder. Bütün yollar Ankara'ya çıkar, tpkı Roma gibi, 20. yüzyılın başında bile... Ayrıca tiftik öyle üstünkörü lâfı edilecek bir ürün de değildir. Başta İngilizler ve Hollandalılar olmak üzere, pek çok Batılı tüccar, o keçinin ürettiği yünün peşindedir ve bu yüzden Osmanlı hükümeti bu hayvancağzının ülke dışına çıkarılmaması için sert yasaklar irad etmiştir. Bu yüzden İngilizler, bun nâdide keçiyi kaçırmak zorunda kalmış ve İskoçya'da, Güney Afrika'da, Avustralya ve Yeni Zelanda'da bu keçinin üreyip nitelikli ürün verebileceği habitatlar aramışlardır. Aşağı yukarı iki bin senedir Ankara'nın zenginliğine zenginlik katan bu keçi türünün özel tarihi, Cumhuriyet tarihini de aşar, Osmanlı tarihini de, Can Dündar'ın tarih belgeselciliğini de... Tarihte öyle ürünler vardır ki, başlıbaşına bir habitus yaratırlar. Tiftik yünü de öyle bir üründür. Yarattığı yüksek katma değer ve nedaretinin sağladığı ayrıcalık, önemli bir

Ankara Kalesi Kaynak: "Gazvîle Türkiye IV - Anadolu 1", T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/1899, Yayımlar Dairesi Başkanlığı, Sanat Esimleri Dairesi/125

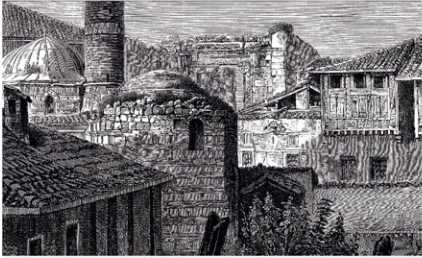
zenginlik kaynağıdır. Bu yünün üretimi etrafında sanayi kolları, kural ve değerler, ticaret biçimleri, loncalar ve tarikatlar türemiş ve başlı başına bir kültür yaratmıştır.

Ankara'nın kimliği, o tarihsel serüvenin içinde şekillenmiştir. O yüzden, belki de en önemli eksik değerlendirmelerden birisi, Ankara kimliğini Cumhuriyet tarihinde belirginleşen değerlere indirgemektir. Ankara kimliği, bu değerleri de içermekle birlikte, onu aşan bir tarihsel derinlik içinde görülebildiği ölçüde gerçek değerlendirmesine kavuşabilecektir.

Buradan asıl soruya gelmek kolaylaşıyor. Ankara tarihsel olarak nedir? Acaba büyük Türk hedonisti Yahya Kemal'in sadece geri dönüşünü sevdiği bir çöl kasabası mı? Yoksa İstanbullu bir kısım entelijansiyanın İstanbul'un tabii büyüyle küçümsediği, bir kasabadan "yaratıldığı" konusunda Cumhuriyet bürokrasisinin yaydığı propagandif ve ideolojik varsayımla hemfikir olduğu "sonradan olma" ve "sonradan görme" bir şehir midir? Ankara, Yakup Kadri'nin Ankara'sında tasvir ettiği köhne Anadolu kasabası ile başkent olduktan sonra Yahya Kemal'in ancak İstanbul'a dönüşünü sevdiği Ankara tasavvuru arasında bir alay ve tersinleme konusu; bir zavallılık abidesi ve çölde yaratılmış bir vaha mucizesi kabilinden bir "Resullerin İşleri" bahsi midir? Tanpınar, bu asrî kanıyı çok ironik bir ifadeyle yansıtır: "Ankara, istiklâl mücadelesi yıllarından bütün harizisini yakarak çıkmış denebilir" (Tanpınar 1999: 205).

Ne yazık ki çağdaş Ankara algısı, iki uç kanaat arasında salınıp durmuştur. Bir uçta demokratikleşme önünde engel olarak görünen bürokrasiye ve devlete karşı tepki dile getirilirken, neredeyse bundan Ankara şehrinin sorumlu tutacak kadar ölçsüz bir Ankara düşmanlığı; öte yanda bütün Cumhuriyet kazanımlarının somut simgesi olarak görülen bir Ankara idealleştirilmesi... Oysa şehrin koca tarihi bu iki kanaatı da önemsizleştirecek bir zenginlik içeriyor. Gerçek olan ne o, ne de bu; bu ikisinin arasında bir yerde duruyor. Bu iki kanaat, bu koca tarih içinde gerçeklikleri belirli ölçülerde teslim edilecek birer epizod olabilir sadece!

En başta şu tespitle yola çıkabiliriz: Ankara tarihsel bakımdan, bir şehir olmaklığı bakımından, önemi hiç de ihmal edilebilecek bir "şehir" değildir. 1920 fotoğrafı, Anadolu'nun "Celali İsyanları"ndan bu tarafa yaşadığı mutlak izmihlalini etkisi altında giderek fakirleşen Ankara'nın, Bağdat Demiryoluna bağlı bir şube hattının şehre ulaşmasıyla vuku bulan canlanma bir yana, İmparatorluk gelirleriyle giderek ışıklanan İstanbul karşısında varabileceği en geri noktadır aslında. Herşeye rağmen Ankara, 19. yüzyılın ortalarında bile, şehre gelen David Mordtmann'a göre "Küçük Asya'nın incisi"dir (Mordtmann 1998: 75). En başta Ankara'nın stratejik önemi, İstanbul'dan geride kalmaz. Bir kere Anadolu'ya hâkim olmak isteyen herhangi bir güç, Ankara'yı elinde tutmak zorundadır. İttihatçı liderlerin ve Cumhuriyet'in kurucu kadrolarının Harbiye Mektebi'ndeki hocası von der Goltz Paşa, daha 1910'larda, stratejik

Augustus Tapnağı Kaynak: "Gazvîlerle Türkiye IV - Anadolu I", T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları (1999), Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Sanat Eserleri Dizisi/123

gereklere bakarak Ankara'nın başkent olması gerektiğini söylemişti. Tanpınar'ın (1999: 194-5) söylediği gibi Ankara,

(...) bütün Orta Anadolu'ya bir iç kale vazifesi görmüş, eteklerinde daima tarihin büyük düğümleri çözülüp bağlanmıştı... Roma kartalı şarka doğru uçuşu için bu kaleyi seçmiş, Bizans-Arap mücadelesinin en kanlı safhaları burada geçmiştir. Selçuk zamanında Bizans'ın Anadolu içinde son savleti 1197 yılında burada kırılmıştır... [B]u muharebeden sonra Bizans kartalı bir daha Anadolu'da uçamaz. Kısacası Anadolu kıt'asının kaderinde az çok değişiklik yapan vak'aların çoğu onun etrafında gelişir. (...)

İstanbul, daha batıdakiler için Küçük Asya'ya adım atmak için ilk basamaktır ama bu yetmez; Ankara'yı elinde tutamayan İstanbul'da sıkışıp kalacaktır. Ankara üzerinden Anadolu'yu arkasına alan Doğulu güç de ancak İstanbul'u elde edebilirse daha batıya sıçrayabilecektir. İstanbul-Ankara diyalektiğinin stratejik görüntüsü budur. Bir kere Avrupa'dan Asya'ya gidiş gelişlerin sıklaşmaya başladığı Tunç Çağı'nın ortalarından itibaren, bu seyrüseferde iki kıtayı birbirinden ayıran denizin geçilebilir noktası Çanakakale Boğazı'ynen ve buna bağlı olarak da İstanbul henüz yok iken, Ankara vardı. Burası Phryg'lerin, Lyd'lerin, Perslerin,

Büyük İskender'in ve Galat'ların Ankyra'sı idi. Adının Phryg'lerin tarihsel hatıralarına bir gönderme olarak "çağa" anlamından mı türediği, yoksa Lydia dilindeki "yol istasyonu" anlamına gelen sözcüğe mi bağlı olduğu tartışmalı olsa da, O vardı... Hatta çevresindeki buluntulara bakılırsa, Hitit devrinde de stratejik bir geçiş noktasıydı ve belki de Sakarya ırmağından sonra belirsizleşen Hitit egemenliğinin en batıdaki karakollarından biriydi.

Ankara, olmak zorundaydı; çünkü batıdan doğuya, kuzeyden güneye giden bütün yollar bu tarihsel düğüm yerinde, üstelik bütün yollara hâkim bir kayalığın tepesinde bir hisarla taçlandırılarak tahkim edilmiş bu noktada buluşmaktaydı. Bu açıdan Ankara, neredeyse alternatifsiz bir coğrafi konumda idi. Bu konumu eski çağlardan beri bilinmektedir. Şehir, Roma İmparatorluğu'nda en yoğun trafiğin olduğu yollardan birinin üzerinde ve bütün yönlere dağılan yolların stratejik düğüm noktasında idi. Bu dönemde Ankara, hem yol sisteminin kavşağı hem de Küçük Asya'nın savunma sisteminin merkezi oldu (Foss 1977: 29-30). Tarih değişse de coğrafi konuma bağlı olarak değişmeyen bu önem, yakın çağlarda da Ankara'yı nitelemiş ve çekici kılmıştır. Robert Mantran'ın (1987: 439) belirttiği gibi, ipek ticaretinin etkisiyle batıya doğru yayılan Ermeni

Hacı Bayram Camii Kaynak: "Civardeler Türkiye IV - Anadolu I", T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/1899, Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Sanat Eserleri Dizisi/123

tüccarların İpek Yolu üzerinde, Erzurum, Sivas, Tokat, Bursa ve Edirne yanında yerleştikleri konak şehirlerinden birisi de Ankara'dır.

Phryg ve Galat devirlerinde de önemli bir merkez olmakla birlikte, Ankara'nın öneminin artışı ve buna paralel olarak şehrin gelişimi, esas olarak Roma döneminde gerçekleşmiştir. Romalıların şehri İÖ. 25'de ele geçirmelerinden sonra Ankara Galatia eyaletinin ve İmparatorluk kültürünün bölgedeki merkezi olarak seçilmiş ve bu özellikleri kazanmasından sonra giderek Küçük Asya'nın en bakımlı ve bayındır şehirlerinden biri haline gelmiştir (bkz. Darkot 1950: 440; Erzen 1946). Öyle ki Roma döneminde şehir nüfusunun 100.000'e vardığı söylenmektedir. Roma döneminde şehrin mezarlığı bugünkü İstasyon bölgesindedir; büyük hamam, gimnazyum gibi kamusal yapılar şehrin çekirdeği olan Kale bölgesinin çok dışında kalan yerlere yapılmış, şehrin Akropolis'i olan Hacı Bayram Camii çevresi, aynı zamanda merkezî işlevler yüklenmiştir (Erzen 1946: 59-60). Bu durum, şehrin o zamanki büyüklüğüne delalet eder. Bugünkü gar civarında başlayan bataklıklar, Hatip, Çubuk ve İmrahor çaylarının sınırladığı alan, Roma devrinin ve izleyen dönemlerin kentsel alanıdır. Şehir aşağı yukarı 15-16 kilometrekare'lik bir alana yayılmaktadır. Roma döneminde giderek gelişen Ankara, Augustus dönemine gelindiğinde "serbest şehir" ilan edildi

ve Augustus kültürünün merkezlerinden biri oldu. Augustus'un vasiyetinin bulunduğu birkaç tapınaktan biri, Ankara'da, Hacı Bayram Camii'nin yanındaki tapınaktır. Bu vasiyetname, 19. yüzyıl bilginlerince bir "anıt" olarak tescil edilmişti. Yazıtı ilk kez 1865'de yayımlayan Mommsen, buna "antik yazıtların ecesi" der. *Monumentum Ancyranum*'un eşleri Pisidya Antakya'sında (Yalvaç'da) ve Apollonia'da (Uluborlu'da) bulunur. Ancak hem Grekçe hem Latince yazıt sadece Ankara'dadır (bkz. Dereli 1944).

Roma İmparatorluğu fiilen iki parça haline geldikten sonra, Ankara'nın Doğu İmparatorluğu içinde önemi daha da arttı. 337'de Konstantinus'un halefi İmparator Konstantius Antakya seferinden İstanbul'a dönerken, ana askerî yol üzerindeki bu stratejik şehire ulaştığında, genç hatip Themistius'un kralları üstün meziyetleri üzerine yaptığı konuşmayı dinlemek için burada durdu. 350-380 yılları arasında Konstantinopolis'te kendi hitabet okulunu kuracak olan Themistius, klasik felsefe ve retorik geleneğinden gelen pagan bir entelektüeldi. İmparator ise sofu bir Hristiyan! Grek dünyasında entelektüel etkinliğin dört merkezinin (Atina, Antakya, İskenderiye ve Konstantinopolis) dışında Themistius'un bu cesareti gösterebileceği daha uygun başka bir yer yoktu. 140 yılında Kelt kökenli olmasına

karşın yüksek dereceli bir Roma Senatörü olan Ankara'nın önde gelen yurttaşlarından, zamanının en ünlü hatiplerinden sayılan C. Iulius Severus ve izleyicileri eğitimsel ilerlemenin ve kültürel gelişimin imparatorlukta motoru idiler. İkinci yüzyılda Ankara'da pek çok filozof ve filologa ilişkin yazıtlar mevcuttu. Themistius'a varana kadar Ankara neredeyse sofistlerin yurdu olmuştur. Bu nedenle Ankara, ikinci ve üçüncü yüzyıllarda imparatorluk yönetiminde canlı bir eşik oluşmuş olan usta ve kültürlü idarecilerin Grek dünyasındaki kaynaklarından biri idi. Ankara canlı bir kültür, yönetim ve sanat merkeziydi (Mitchell 1993, II: 84-5).

Hristiyanlık Anadolu'da yükselirken Ankara'da kendisine önemli bir direnç noktası buldu. Kilise'nin imparatorluk tarafından resmen tanındığı Milano Anlaşması'ndan (313) sonra, Ankara'da genel bir Konsül toplandı (314). Bu meclis, Roma baskısı altında kilisenin yanlışlarını gözden geçirmek üzere toplanmıştı. On yıl sonra imparator Konstantinus, burada Aryancı münakaşaları sonuçlandırmak ve Paskalya tarihi konusundaki tartışmaları sonuca bağlamak amacıyla bir Konsül daha toplamaya niyetlendi (Mitchell 1993, II: 91). Antakya'da toplanan piskoposlar da, paralel biçimde Ankara'da Doğu Kilisesi'nin konumunu daha büyük bir otoriteyle saptayacak bir konsül toplanmasını kararlaştırdılar. Ancak Ankara Aryancılığın iflah olmaz karşıtı Markellus'un piskoposluk bölgesiydi. Böylelikle, aracılaş soyunan imparator aslında bir oldu bittile karşı karşıya kalmaktaydı. Konstantinus buna, Ankara Konsülü'nün yalnızca Doğu Kilisesi'nin temsilcisi değil, ökümenik olması gerektiğini söyleyerek tepki verdi. Böylelikle inisiyatif piskoposların elinden alıp söz konusu Konsül, İstanbul'a yakınlığı nedeniyle ipleri elinde tutabileceği, Nikaea'ya (İznik'e) aktardı (Baynes 1972: 22). Yani Hristiyanlık tarihinin ilk büyük ve önemli konsülü aslında Ankara'da toplanacaktı. Kaldı ki konsül İznik'e aktarılmış olsa dahi Aryancılıkla Doğu Kilisesini uzlaştırma temelindeki tartışmanın bir kanadı, Antakyalılarla birlikte, Ankaralıların etkisi altındaydı (bkz. Chadwick 1960: 171). Ankara'nın Antakya gibi büyük bir Hristiyanlık merkezile neredeyse eşit bir ağırlık taşıması, bu şehrin o zamanki konumuna işaret etmesi bakımından anlamlıdır.

Ankara, Anadolu İslamlaştıktan sonra da, Anadolu'da dinî olmayan hayatın, ticaret ve zanaatın merkezi olmuştur. Bu yüzden

Tanpınar'ın deyişiyle, "uzun tarihinin şaşırtıcı terkipleriyle doludur". Sözün yine Tanpınar (1999: 197-8) üstüda bırakalım:

...Türk kültürünün kendinden evvel gelmiş medeniyetlerden kalan şeylerle bu kadar canlı surette rastgele karıştığı, haşır neşir olduğu pek az yer vardır. Kalede ve onun eteğinde serpilmiş mahallelerde Türk velileri Roma ve Bizans taşlarıyla sarmış dolay yatarlar. Dedelerimizin mezarlarından çıkan yeşillikler hangi itikatların etrafında yontuldukları belli olmayan çok eski taşları kendi rahmaniyetleri ile yumuşatırlar; burada kerpiç bir duvardan İyonya tarzında bir sütun başlığı veya arkitrav fırlar, ötede bir türbe merdiveninin basamağında bir Roma konsülünün şehre gelişini kutlayan kadim bir taş görünür, daha ötede bir çeşme yalağında eski bir lâhdin bakanataları gülümser. Ah! Şerafeddin'in türbesini asırlarca Greko-Romen arslanlar bir nebötçi sadakatıyla beklerler ve bu yüzden Arslanhâne adını alan camiin hakikaten eşsiz mihrabında, Etiler'in toprak ve bereket ilâhesinden başka bir şey olmayan bir yılan son derece kuvvetli plâstığıyle meyvalar arasında dolaşır ve camiin o kadar şaşırtıcı bir sâfiyetle boyanmış ağaçtan sütunları Bizans ve Roma başlıkları taşır...

Tanpınar'ın da vurgulamadan geçemediği Augustus Tapınağı ile Hacı Bayram Camii'nin şaşırtıcı ve eşsiz birlikteliği, dinî ortodoksinin hakimiyeti yerine ticaret üzerinden kurulmuş bir "tüccarlar demesi" ile karşı karşıya olduğumuzu hatırlatır. Tanpınar, bu birlikteliğe "zıtların birliği" diyor. Acaba gerçekten zıtların birliği midir, söz konusu olan? Tanpınar'ın bir mutasavvıfın "bir lokma, bir hırka" ile çile çektiği karanlık çilehanesinin yanında duruveren ve "kendisindenkinden büsbütün ayrı zaferler terennüm eden... o sert ve kibirli Roma hemşehrisi" karşısında, ilk bakışta böyle bir "zıtlık" görmesi tabiidir ama, yine Tanpınar'ın söylemeden geçemediği gibi bu velinin kurduğu Bayramiye tarikatı Ahiliğin, yani esnaf ve zanaatkarın tarikatıdır; o haliyle de hiç de dünyevî alemde büsbütün kopuk bir uhrevî arayışa indirgenebilir gibi değildir. Zira ticaret ve ticarete konu olan metanın üretimi, dünyayla her türden "barışçı" ilişkinin kurulmasını gerektirir ki, İslâmî durumu bu ihtiyaçla birleştirmek bakımından Bayramiye ehli ve yolu çok başarılıdır. Sanki tarikatın sebeb-i hikmeti,

Konya türünden sofuluk merkezlerinin gül kokulu durağanlığı yerine, kervanların kaldırdığı toza bulanmış bir rota üzerinde hep üreticileri ve zenginleşecekleri bir istasyon kurmak isteyenlere hitap etmek gibidir. Ankara, ortodoks uleması az, ama mutasavvıfı bol bir şehirdir. Eski şehrin her tarafında çaput bağlı bir türbe görmek mümkündür. Gülbaba, Karyagdi Hatun, Tanpınar'ın Evliya Çelebi'den okuyup aradığı ve mezarının Hal çarısında çaput bağlı bir okulun altında kaldığını öğrendiği Erdebe Sultan ve daha pek çok türbe, şehrin yamacında volkanik kayalardan bir duvar gibi duran Hüseyin Gazi Tepesi'nin üzerindeki Hüseyin Gazi ziyareti, Hıdırlık Tepe türbesi, hepsi, Ankara'nın ortodoks İslama karşı kayıtsız tarihinin belgeleri gibi durmaktadır. 1920'lerde Ankara müftüsüne İstanbul merkezine meydan okuma cesaretini veren, neden böyle bir tarihin üzerinde oturmak olmasın? Zaten Anadolu İslamının heterodoks kanadı geniş bir iç Anadolu çemberinden darala darala merkezinde Ankara'yı bulmaktadır. Dış çeperde, Sakarya havzasında, Nallıhan ve Sivrihisar'da Tapduk Emre ile Yunus Emre, Eskişehir'de Seyit Gazi dururken, biraz içerde, Kızılırmak havzasında, Hacı Bektaş ve merkezde Hacı Bayram yer alır. Tanpınar (1999: 199-200), bu gerçeği şu sözlerle aktarır:

...Hacı Bayram, sade Hakla Hak olan bir veli değildir. Türk cemiyetinin bünyesinde gerçekten yapıcı bir rol de oynar. Kurduğu Bayramiye tarikatı esnaf ve çiftçinin tarikatıdır. Böylece Anadolu'da Horasanlı Baba İlyas'la başlayan geniş köylü hareketiyle ahilik teşkilâtı O'nun etrafında birleşir. Daha sağlığında hareket o kadar genişler ki ikinci Murat yanışında gelişen bu manevi saltanattan ürkerék Şeyhi Ankara'dan Edirne'ye getirir. Ve ancak niyetlerinden iyiden iyiye emin olduktan sonra onu geriye göndermeye razı olur. Hakikatte bu telâşa hiç lüzum yoktu. Hacı Bayram, imparatorluğun iç nizamını yapıyordu.

Tanpınar, Hacı Bayram için "İmparatorluğun iç nizamını yapıyordu" diyor, ama aslında Bayramiye'nin yaptığı İslamı Ankara'nın tarihsel nizamına uydurmaktı. Zira Ankara, varoluş koşulları ve yaşayışı ile ne Konya-Kayseri-Sivas hattından geçen Selçuklu "macerası"na ne de kendisini giderek İstanbul'a hapseden, İstanbul merkezli bir dünya kurgusunun mirasçısı haline

gelen Osmanlı hayatına aittir. Ankara, beylikler devrinin feodal egemenlerini de içine kabul etmedi. Zira Ankara, monarkların stratejik hedefi haline gelmezden evvel en az yarı yüz yıl bir esnaf örgütü olan, belki esnaf cumhuriyeti de denebilir, Ahi hâkimiyetinde yaşadı. Tanpınar'ın (1999: 203) sözleriyle bu, "...burjuvazi değilse bile artizanın ve çarşının şehri idaresi demektir ki, şark tarihinde az tesadüf edilir". İşte Ankara'nın tarihsel nizamı dediğimiz şeyin arkasında yatan olgu budur. Alman gezgin Mordtmann, bu çalışmaya dayanan şehrin 19. yüzyıldaki görüntüsünü tasvir ederken, Ankaralıların gündüzleri işlerinin başında olduğu için diğer şehirlerdeki kadar çok kahvehane olmadığını söylüyor (Mordtmann 1998: 79). Üstelik Mordtmann'ın (1998: 80) gözlemine göre burada kadınlar da iş hayatına katılmışlardı.

16. yüzyılda Anadolu'ya gelen Alman seyyah Hans Demerschwan, Ankara'dan geçer ve Ankara'yı tasvir eder. Demerschwan, Ankara'da sof üretimi üzerinde durmakta, şehir halkının sofculuk ve keçe imaliye uğraştığını belirtmektedir. Bu üretim Ankara içinde ve çevresinde öylesine başat bir mevkidedir ki, şehirde sadece sof yıkama işiyle uğraşanların bile ayrı bir loncası bulunmaktadır. Çevre köyler, tiftik hayvancılığıyla uğraşmakta ve şehre satmak üzere tiftik eğirmektedir (bkz. Ortaylı 1984: 108-9).

Aslına bakılırsa Alman seyyahın bu ölçüde dikkatini çeken tiftiğe dayalı bu dokumacılık türünde Ankara, dünyada tek el durumundaydı ve bu nedenle bu faaliyet, şehirde üslenmiş ülke aşırı bir ticaret örgütlenmesiyle sembiyotik ilişki içindeydi. Öyle ki 16. yüzyılda ve sonrasında Ankara ile iş yapan Avrupalı tüccarların, hatta Ankara'da "acenta" işlevi gören işletmelerin varlığı bilinmektedir (bkz. French 1972; Barnett 1974). Üstelik şehrin bu özelliği Osmanlı'ya yahut Selçuklu dönemlerine özgü de değildi. Roma döneminden beri, en azından Plinius'un tarihinde anlatıldığı kadarıyla, şehirde koyun ve keçi yetiştiriciliğine dayalı bir dokuma ve boyama endüstrisinin bulunduğu bilinmektedir; ayrıca şehir tahıl üretimi bakımından da zengindir (bkz. Foss 1977: 30-2). Osmanlı devrinde sof üretiminin çeşitli aşamaları, kentin belirli semtleri ve yakın köyler arasında bir mekânsal işbölümü çerçevesinde bölüşülmüş durumdaydı. Evlerdeki tezgâhlarda yürütülen dokumacılık, yoğun biçimde şehrin dışındaki Avancıklar semti ile kente yakın İstanos (Zir),

Erkeksu ve Miranos köylerinde yapılmaktaydı. Kentte üslenmiş tüccarlar hem çevreden tiftik yünü topluyor hem dokumaları boyatılıp perdahlamak üzere işliklere veriyor hem de işlenen ürünü satıyorlardı. Bu işler, kentin içindeki çok sayıda handa yürütülmekteydi. Boyacılar ve cendeciler, sadece Ankara ve yakın çevresinde dokunan sofaları değil, aynı zamanda Tosya, Kastamonu, Çankırı, Sivrihisar, Kalecik gibi sof üretilen yerlerden gelen malı da işlemekteydiler (Bkz. Ergenç 1975). Bu faaliyetin yanında dericilik de, şehir ekonomisinde önemli bir yer tutmaktaydı. Bent Deresi'nin kıyısında Debbağlar Mahallesi mevcuttu.

Bu iki üretim faaliyeti için de su önemliydi. Bu nedenle, belki de, tarihimizdeki ilk çevre kirliliği sorunlarından birisi Ankara'nın başına gelmişti. Debbağların artıklarının sof boyacılarının sularına karışması, dokumaların parlaklığını azaltmış; bu yüzden sorun mahkemelik olmuş ve debbağların artıklarını su kanallarına akıtmaları yasaklanmıştı (Bkz. Ongan 1954).

Sof ve deri ürünlerinden devletin aldığı vergilerin kesildiği yer, yine Ankara idi. Çevredeki kent ve kasabaların üretimi olan sof ve deri, Ankara'da damgalanır ve vergilendirilirdi (Güleklî 1948: 57). Bu özellikli Ankara'nın çevrenin sadece idarî değil, aynı zamanda iktisadî merkezi olduğunu da göstermektedir. Bu iktisadî işlev, şehrin büyük bir çarşı merkezine sahip olmasına, çarşı merkezi içinde han ve sokakların faaliyet alanlarına göre kümelenmesini gerektirmiştir. Üretim ve ticaret merkezi olarak şehrin önemi, kuşkusuz şehrin göç almış olabileceğini düşündürmektedir. 16. yüzyılda şehirde Tiflis, Ürgüp, Erzurum gibi mahalle isimleri bulunmaktadır. Bu isimler, bu mahalle sakinlerinin anılan yerlerden Ankara'ya göçtüklerine işaret eder (bkz. Göyünc 1967: 75). Ticarî ve sınıf canlılık, 15. ve 16. yüzyıllarda yeni hanların ve bedestenlerin yapılmasına yol açmıştır (bkz. Öney 1972). Ankara'da 19. yüzyılın başlarına ulaşmış 15 bedesten ve han ile 9 pazar yeri vardı (bkz. Özdemir 1998).

16. ve 17. yüzyıllarda şehirde 1000 kadar sof ve şalî dokuma tezgâhı bulunduğu bildirilmektedir. Ancak 19. yüzyılda Amerika ve Güney Afrika'da tiftik üretiminin başlaması ile ve 1838 İngiliz-Osmanlı Ticaret anlaşması'nın yerli üretim üzerindeki yıkıcı etkileri sonucunda, bu üretim faaliyeti neredeyse yok oldu. Ankara, sadece ham tiftik ihracatı yapabilmekte ve geleneksel ticarî ve üretimsel işlevlerini sürdürebilmekteydi

(Tekeli 1991: 56). 19. yüzyıl içinde giderek yoksullaşan ve büyük bir şehirken bu yüzyılın sonlarına doğru iktisaden küçülen Ankara, 1917'de yaşadığı büyük yangınla bir darbe daha almıştı (bkz. Eyice 1972). 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın gelişinde Ankara'nın görünümü budur. Ancak bir şehrin doğumundan başlayıp bugününe kadar yaşadığı tarih içinde, şehrin kendisinden bağımsız bazı oluşumları mevrulaştırmak ve "güzellemek" için, bu oluşumların öncesindeki tarihi yok saymak ya da hafifletmek, hakkı teslim etmek bakımından doğru mudur?

Zira Ankara, genel olarak bakıldığında, üretim gücündeki bu çöküşe rağmen, geleneksel merkezi önemini korumuştur. İmparatorluk, özellikle tahlî konusunda dışa bağımlılığın, demiryolunun sunduğu olanakla Ankara'nın bu işlevi üzerinden kurtulmaya çalıştı. İstanbul-Bağdat demiryolu hattının yegâne şube hattı Eskişehir'den sonra Ankara'ya kadar düşen hattır. Bu hattın uzunluğu 200 kilometreyi geçmekte, bu da getirisinin maliyetine değeceğini ispat etmektedir. 1892'de tamamlanan hat üzerinden Anadolu'daki tahlî stokları kolayca başkente aktarılabilir, böylece imparatorluk en azından tahlî ihtiyacı bakımından dışa bağımlılıktan kurtulacaktı. Üstelik 19. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşan göçler sonucunda Anadolu'ya akan Kafkasyalı ve Kınımlı göçmenlerin bir kısmı İç Anadolu'nun Ankara ile Konya ve Ankara ile Eskişehir arasındaki bazı arazilere yerleştirilerek üretim gücü de artmıştı.

Bununla beraber, şube hattının tamamlanmasıyla, güzergâh üzerinde tarım gelişmeye başlamış ve şehrin kontrol ettiği artı ürün miktarı çoğalmış; istasyonun yeri, kentin batıya doğru gelişmesini sağlamıştı (Tekeli 1991: 57). Bu yeni durumun paralelinde bazı hanlar işlevsel uzmanlaşmaya uğramaktaydılar. İstasyon yolundaki Taşhan gibi hanlar artık sadece geceleme imkânı verecek biçimde tasarlanmaktaydı (Bkz. Aktüre 1978: 123-127). 1869'da Ankara'da ilk matbaa kuruldu ve Vîlayet Gazetesi çıkarılmaya başlandı. 1890'da bu matbaa yenilendi. 1892'de şehirde Vîcen ve Kırkor Efendilere ait bir gazoz imalathanesi bulunuyordu. 1890'da ilk kez buharla çalışan ve 20 ton/gün kapasiteli bir un değirmeni işletmeye alınmıştı (Tekeli 1991: 57). Yani Ankara, makineleşen dünyanın yeni gereklilerine ayak uydurmakta hiç duraksamamıştı. Cumhuriyet döneminin en uzun ömürlü ve en güçlü burjuva ailesini de içinden çıkararak olması, Ankara'nın bu "ticarete ve gelişmeye açık" beşerî yapısına tanıklık etmektedir.

Ankara'nın Cumhuriyet'in başkenti olarak seçilmesi, elbette ideolojik bir karardır. Bu kararın stratejik ve jeopolitik yanı da bulunmakla birlikte, ideolojik yanı ağır basar. Bu ideolojik duruşun iki ayağı vardır: Birisi laisizm, diğeri ise milliyetçiliktir. İstanbul gibi, şeklen de olsa İslâm hilafetinin merkezi olmuş ve en az yarım bin yıllık hâtrasına bu özelliği sinmiş bir şehrin yerine, yeni bir şehrin, üstelik tarihinde dinin ağırlığının söz konusu olmadığı ve dinsel biçimlenmesi bütün tarih boyunca daha heterodoks ve dünyevîliğe açık unsurlardan beslenmiş bir şehrin seçilmesi, laisizm ilkesi açısından anlamlıdır. Stratejik ve jeopolitik açıdan Ankara'yla neredeyse aynı özellikleri taşıyan Konya'nın başkent olarak düşünülmemiş olmasında bu düşünce etkili olmuş olmalıdır. Milliyetçilik bakımından düşünülendiğinde, Ankara'nın yeni devletin üzerinde inşa edileceği "Türklük" fikrinin beslenebileceği Anadolu'nun orta yerinde oluşunun, bu ideye ve merkezîyetçiliğe yaslanacak olan devletin işini, "kozmopolit" İstanbul'la kıyaslandığında hayli kolaylaştırdığı görülecektir. Üstelik Ankara, mekânsal gelişim olanakları bakımından modernizmin maddî inşasına son derece elverişli görülmektedir. Bunun yanında ulaşım olanakları ve ekonomisi açısından "yeni başkent" olmaya en uygun konumdaki İç Anadolu şehridir.

Ancak modernleşmenin neredeyse "pilot" uygulama alanı oluşu, şehrin geleneksel dokusuna ve tarihiyle ilişkisine büyük bir darbe vuracaktır. Buna bir de Cumhuriyet'in "yoktan varedilmiş bir başkent" imajını öne çıkarma isteği eklenince, şehrin tarihsel önemi hepten gûme gitmiştir. Türk modernizminin en önemli özelliği, korumacı yanının bulunmaması ve bu nedenle değer taşıyan veya taşıması, yeni olan karşısında eskiye hiç şans tanımamasıdır. Ankara, bundan fazlasıyla nasibini almıştır. Önce "eski şehir" kaderine terk edilmiş, Yenışehir bir "model" olarak inşa edilerek şehir, doğal değer taşıyan varlıklarının aleyhine gelişmeye başlamıştır. Bunun sonucu, arsa spekülasyonu, rant ve gecekondulaşmadır. Bu, planla örtülmüş plansız bir gelişmedir adeta. Devleşen şehir, öncelikle ekolojik zenginliklerini yutmaya başladı. Şehir devletçikçe acil ihtiyaçlar kendisini dayattı; yeni gelen nüfusa dönük popülizm, şehri iyice kamburlaştırdı ve sonunda şehri Melih Gökçek faciasına mahkûm etti.

Oysa Ankara'nın üzerinde kurulu bulunduğu topraklar benzersiz, korunması gereken ekolojik bir adadır. Bu ada olma hali, bizim çocukluğumuzda tadabildiğimiz, daha doğrusu kitaplarda yazdığımız

haline bizzat şahit olabildiğimiz bazı tatların da kaynağıdır. Aşına olduğumuz bu tatlar arasında, balı, armutu, üzümü sayabiliriz. Ünlü bir bal demek, etrafı envai çeşit çiçekle donanmış olmak demektir. Armut ve üzüm, bağ ve bahçe demek; tanımsal olarak incelmışlik demek, buna müsait bir topografya demek, su demek, vadi demek, yamaç demektir. Ankara ekolojik özellikleriyle öylesine zengin tarımsal olanaklar sunmaktadır ki Hamburglu seyyah Mordtmann (1998: 79) 1852'de geldiği Ankara'da, İstanbul'dan ayrıldığından beri ilk kez patates yiyebildiğini, bu patatesin çok lezzetli olduğunu ve burada lahananın, taze fasulyenin, havuç ve kerevizin bol miktarda yetiştiğini söylemektedir.

İç Anadolu'nun göbeğinde bu imkânların hepsini birden sunan başka bir coğrafya yoktur. Topoğrafyasına bakıldığında, Ankara'nın bir vadiler coğrafyası olduğu görülür. Önü batrya doğru açık bir ovanın bittiği yerde üç ayrı tepelik alanla sınırlanmış bir çanağın orasından burasından yarıldığı, derin vadilerin kâh bu ovaya doğru, kâh ovanın tersinde Konya'ya doğru açılan güney düzlüğüne doğru, kâh doğudaki engebeli araziyle yarararak Elmadag'ın ve İdris Dağı'nın içlerine doğru sokulduğunu görürüz. Bu vadiler su demektir. Su ise bereket! Tarihî Ankara'nın kurulu bulunduğu volkanik kayalığın etrafı bu sularla çevrilmiştir. Kuzeyden Ankara yahut Çubuk Çayı güneye doğru gelir ve bu kayalığa çarpmadan batrya döner. Doğudan Hatip Çayı, yüksek bir arazi içinde derin bir vadi açarak, tam da bu "volkanik çıkıntı"yı ortadan yarar ve Ankara Çayı'na kavuşur. Tanpınar, buna "iki yassı tepenin arasındaki geçidiyle tabii bir istihkâm manzarası" der (Tanpınar, 194). Diğer adı, Kale'nin altına taşkın öfeylici bir set yapıldıktan beri Benterdesi'dir. Güneydeki tepelerden üç dere akar gelir. Birisi ucu ta Mogan Gölü'nde olup, Elmadag'ın kar sularıyla, kaynaklarıyla beslenerek kıvrıla kıvrıla, ki bu bizim küçük Menderesimizdir, şehre doğru döner, bu günkü Kolej meydanından kavis yaparak Sıhhiye üzerinden Ankara Çayı'na doğru yürüyen İmrâhor ve sonra İncesu deresidir. Diğer, bağları sulara sulara kuzeye akan Kavaklıdere'dir. Üçüncüsü ise, yağmur ve kar sularının coşturduğu Dikmen deresidir. Hepsinin mensabı Ankara Çayı'dır. Ve nihayet yüzyıllarca serbest akan Ankara'nın suları bu Türk tipi modernizmin kurbanı olmuştur. Cumhuriyet'in can verdiği varsayılan şehir genişlerken önce suları yuttu. Pragmatik belediyeecileri, tıpkı sahil şehirleri belediyeecilerinin yer kazanmak için şehrin denizine göz dikmesi gibi, bazı sorunları

aşmak konusunda akıllarına gelen ilk çare bu suların üzerini kapatmak oldu. "Acaba biz Türkler suya düşman mıyız?" demek geliyor insanın içinden. Ankara bir taşkın şehriydi. Şimdi taşkın yok! Ama artık akarsularımız da yok. Sular taşmasın diye üzerini kapattık. Başka çözümleri hiç düşünmedik. Böylece şehre canlılık veren damarları kesmiş olduk. Ankara'yı İstanbullu "cühelâ'nın teşbihlerine uygun bir çöl kasabası görüntüsüne kavuşturmak için modernist belediyelerimiz ellerinden geleni yaptı. Bereket Ankara'nın "kanunla" korunabilen bazı yeşil alanları mevcuttu da, bu görüntü kısmen düzeltilibildi; hatta bu kısıtlı "korumacılığa" rağmen Ankara, kişi başına düşen yeşil alan bakımından Türkiye'nin ilk sırasında yer aldı. Ama bu neye maloldu? Ankara'nın doğal yeşil alanlarına, Ankara'nın bağları ve sayfiyeleri şehrin devleşme sürecinde acımasızca bozuldu. Keçiören, Etilik, Dikmen yakın zamana kadar bağlarla kaplıydı. Bu bağlar, Ankara'nın üzü binyıllara varan şarabının özel tadını veren üzümleri sağlıyordu. En son Sheraton gibi bir çirkinliğe Kavaklıdere bağını kurban ettik. Çocukluğumuzda "kurlik" sayılabilecek Papazın Bağ'ı bugün apartman suruyla çevrilmiş, nefes alınamayan bir yeşil adaya döndü. Bağlık Çankaya, yavaş yavaş, Ankara'nın prestij bölgesi haline gelmesinin etkisiyle, apartmanların saldırısına uğradı. Apartmanlar kanserin metastas yapması gibi Çankaya sirtlarını tırmadı ve ancak Çankaya Köşkü'nün yeşil alanının önünde durabildi. Koca Çankaya'da kala kala iki bağ evi kaldı. Birisi Kaya'dı sokağın başında, eskiden harabe halinde duruyordu; şimdi bize özgü "restorasyon ilkeleri" çerçevesinde onarılıp "Gençlik bilmemesi" yapılmış. Ötekî Kuşkondu ile Kuloğlu sokak arasında bir kebapçının denetiminde... Apartman ve gecekondular istilâsı karşısında Ankara'yı çevreleyen tepeleri süsleyen meşelikler, yabancı meyve ağaçları yavaş yavaş yok oldu. En son Bilkent çevresindeki meşelikler, Doğramacı'nın inşaatçılığının tehdidi altında. Bunun yerine, ağaçlandırmaya adına tek tip çam ağacının dikildiği yapay ormancıklar oluşturuldu. Yeknesak, ruhsuz, ekolojik çeşitliliği olmayan ve buna bağlı olarak orman hayatını oluşturan diğer canlı türlerinin yaşamadığı "acayip" ormancıklar... Devletimizin herşeyi homojenleştirme eğilimindeki disiplinciliği ile modernizminizin köksüzlüğünü simgeliyorlar adeta. Türkiye gibi Ankara'yı da batılılaştırma girişiminin en önemli unsurlarından birisi çamlaştırma hareketidir. Batıya benzemek için çamlama, Ankara'nın ekolojik heterojenliğini de

yok etti bir bakıma. Asker gibi dikilmiş ve altında hiç bir başka bitkiye hayat hakkı tanımayan çamlıklar, doğal meşcereleri oluşturan meşeleri, yabancı amut ve elma ağaçlarını görünmez kıldı. Modernizmi görüntüsü altında vurgunculuk, diğer büyük şehirler gibi, Ankara'yı da kemirdi. Koskoca Kızılaiye ve Yenisehir'de 1950 ve 60'lardan kalma sadece bir ya da iki bina gösterilebilir neredeyse. Kendi geçmişini bu ölçüde hızla yok eden çok az şehir vardır yeryüzünde. Cumhuriyet öncesi şehir dokusunu korumaktan vazgeçtik, Cumhuriyet dönemindeki değişmeyi izleyebileceğimiz örnek hemen hemen yok!

Şehirler, gelenekleriyle, o geleneğin her köşesine sindiği tarihleriyle yaşarlar. Bizim şehircilerimiz ise, bize çocukluğumuzdan ya da gençliğimizden hatırası olan tek bir mekân bırakmamaya kararlılar. Bu konuda Donatelli Piatto kadar şanslı değiliz. Ankara, entelektüel kapasitesi ve (Melih Gökçek'e rağmen) bir şehirden beklenen en önemli işlev olan "yaşanabilirlik" olanağı bakımından hâlâ Türkiye'nin en ehven şehri olmayı sürdürüyor. Ancak bu yüksek kapasitesini besleyecek tarihini ve geleneğini kaybediyor. Bu çelişkiyi aşabilmenin yegâne yolu ise şehircilik bilincinden geçiyor. Bu bilincin yaygınlaşması ve insanların şehirlerine sahip çıkmaları için herhalde daha çok beklememiz gerekecek. İnsan, makalenin başına koyduğum epigramda söylendiği gibi, şehirini, sokaklarını özlemesi o şehri ve insanı karşılıklı olarak zenginleştirir. Şehir ruh sahibi olur. Umarım bir gün, coğrafî olarak yer değiştirmedikimiz halde, bu tür sözleri telaffuz edenlere gıpta edecek bir silya düşmeyiz. Özlemin yegâne ölçüsü hatıradır. Daha önce yaşamış olanlarla paylaşacak bir şeyimiz kalmazsa, hatta kendi geçmişimizi paylaşacak birşeyimiz kalmazsa, orada tarih yok demektir. Bu, mutlak bir yabancılaşmadır. Hatıra, demeye duyusu ile bilinç arasında en kısa yoldan kurulan ilişkidir. Bunu ancak şehrin, hem tek tek insanlar hem de insanlık tarihi bakımından taşıdığı değer bilincinde olanlar, yani henüz mutlak bir yabancılaşma yaşamayanlar ıdrak edebilirler. Şehirlerin taşıdığı geleneğin farkında olmak, böyle bir bilinçlilik durumundan geçiyor. Belediyelerin böyle bir bilincin örgütlenmesi biçimi haline geleceği güne kadar, şehirlerimiz ve bu arada Ankara'mız ıstırap çekmeyi sürdüreceği gibi görünüyor. Ankara'nın önünde düşünülmüş cadde ve sokak isimleri yerine hoyratça kondukları levhalara, manasız

alışveriş merkezlerine, iki bin yıllık kalesi dururken nevzuhur beton kalelere, şehir içinden geçip giden otayollara, yayalara yaşama imkânı tanımayan ilken şehir tasavvuruna ve beton kalıpların altına itilmiş suları dururken olur olmaz yerlere kondukları şelâle denemelerine ihtiyacı yok! Bir şehri korumanın yolu, onun değerlerine ve geçmişine sadık kalmak ve sağlıklı ilişki kurmakla mümkündür. Şehirli olmak, bir kimlik ve bilinç meselesidir. Medeniyet, öncelikle bir şehre aidiyet meselesidir.

DİPNOTLAR

¹ Özellikle 19. Yüzyılda bir demiryolunun bir şehre ulaşması büyük olaydır. Örneğin Kütahya'nın hikâyesi bu konuda hayli öğreticidir. Bağdat demiryolu hattı yapılırken, hattın önce Kütahya'dan geçmesi söz konusuydu. Ancak geleceği kavrayamayan halk, gar ve çevresinin yaratacağı yeni toplumsal mekânın pahalılık getireceğini öne sürerek, demiryolunun Kütahya'dan geçirilmesine gerici bir tepki verdi. Bu yüzden demiryolu Kütahya'nın 11 km. doğusundaki Alayunt'tan geçirildi. Ancak 1894 yılında mutasarrıf Fuad Paşa, Alayunt'tan Kütahya'ya bir şube hattı yaptırır. Çünkü Paşa demiryolunun öneminin farkındadır. Nitekim bu kör hat bile Kütahya'nın havasını değiştirir. 1932 yılında Kütahya-Balıkesir hattının yapımıyla şehrin bir kavşak noktası haline gelmesi ise Kütahya'ya iktisadî açıdan sıçratan bir etki yapmıştır. Kütahyalıların gerici tepkisiyle Ankaralıların demiryolunun şehre uzatılması esnasındaki heyecanı karşılaştırdığında, Ankara şehrinin tarihî farkı da ortaya çıkmaktadır. 1870'lerde hemiz demiryolu projelendirilirken, Ankaralılar vilâyete yazdıkları toplu dilekçede, demiryolunun Ankara'ya ulaşması için gerekine demiryolu inşaatında ücretsiz çalışacaklarını bildiriyorlardı. Şehirdeki tüccardan, kirdaki köylüye kadar bütün kesimlerin demiryolu konusundaki rayyonel bakışları vilâyete de harekete geçirmiş ve padişaha verilmek üzere valîye sunulan dilekçe üzerine valî Dahiliye Nezâret'i'ne ne yazı yazarak, demiryolunun Ankara için ne kadar önemli olduğunu anlatmış ve "köyleri dolayışken ahalinin sonsuzuz sualsiz gımdendiler için çalışmaya hazır olduğunu" gözlemlediğini, 163 bin köşür kişinin yapım aşamasında mükellef kaydedilebileceğini, en işsiz dönem olan Mayıs ayında bu küllenin yirmi gün çalıştırılması halinde Ankara'ya demiryolunun üç ayda getirilebileceğini bildirmişti (İkiz, Aydın vd. 2005: 230-4).

KAYNAKLAR

Aktüre, Sevgi (1978), *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Aydın, S. vd. (2005), *Küçük Asya'nın Bir Yüzü: Ankara*. Ankara: Doç Kitabevi Yayınları.

Barnett, R. D. (1974), "The European Merchants in Angora", *Anatolian Studies*, XIV.

Baynes, Norman H. (1972), *Constantine the Great and the Christian Church. The Raleigh Lecture on History 1929*, Londra: Oxford University Press.

Chadwick, Henry (1960), "Faith and Order at the Council of Nicaea", *Harvard Theological Review*, LIII.

Darkot, Besim (1950), "Ankara". *İslam Ansiklopedisi*, Cilt I.

Dereli, Hamit (1944), *Ankara Anıtı (Monumentum Ancyranum)*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Ergenç, Özer (1975), "1600-1615 Yılları Arasında Ankara İktisat Tarihine Ait Araştırmalar". *Türkiye İktisat Tarihî Semineri* (ed. O. Okyar). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Erzen, Afif (1946), *İlkçağda Ankara*. Ankara.

Eyice, Semavi (1972), *Ankara'nın Eski Bir Resmi. Tarihî Vesika Olarak Resimler, Ankara'dan Bahsedilen Seyahatlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

French, David (1972), "A Sixteenth Century English Merchant in Ankara". *Anatolian Studies*, XXII.

Foss, Clive (1977), "Late Antique and Byzantine Ankara". *Dumbarton Oaks Papers*, 31.

Göyünc, Nejat (1967), "Onaltıncı Yüzyılda Ankara". *Belgelerle Türk Tarihî Dergisi*, VI.

Gülekli, N. Can (1948), *Ankara Tarih-Arkeolojisi*. Ankara.

Mantran, Robert (1967), "XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Asya Ticareti", *Belleten*, LI/201.

Mitchell, Stephen (1993, I), *Anatolia. Land, Men, and Gods in Asia Minor. Vol. I: The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*. Oxford: Clarendon Press.

— (1993, II), *Anatolia. Land, Men, and Gods in Asia Minor. Vol. II: The Rise of the Church*. Oxford: Clarendon Press.

Mordtmann, Andreas David (1998), "Ankara (Kasım 1852)". *19. Yüzyıl Anadolu Şehirleri* (ider. ve çev. İlhan Pınar). İzmir: Akademi Kitabevi Yayınları.

Ongan, Halit (1954), "Ankara Soğuluğu ve Bazı Vesikalar". *Ankara Belediye Dergisi*, 3/9.

Ortaylı, İlber (1984), "16. Yüzyıl Alman Seyahatnamelerinde Türkiye", *Tarih ve Toplum*, I/2.

Öney, Gönül (1972), *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları*. Ankara: A.Ü. D.T.C.F. Yayınları. ÖZDEMİR, Rıfat (1998), *XIX. Yüzyılın İlk Yansında Ankara*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tanpınar, A. Hamdi (1999), *Beş Şehir*. İstanbul: Dergah Yayınları (13. Baskı).

Tekeli, İlhan (1991), "Ankara'da Tarih İçinde Sanayinin Gelişimi ve Mekânsal Farklılaşması". *Ankara'da Sanayi Üretiminin Tarihîsel Gelişim Süreci ve Mekânsal Örgütlenme Biçimlerine İlişkin Çözümlemeler*. Ankara: Milli Produktivite Merkezi Yayınları.

ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ'NİN PLANLA(NAMA)MA ÖYKÜSÜ

Fevzi Özlüer, Avukat

GİRİŞ

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun daha yürürlüğe girmeden bir süre önce Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde o gün yürürlükte bulunan 5272 sayılı Belediye Kanun'a dayanarak kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiştir. Bu doğrultuda Ulus'un "Tarihi ve Kültürel Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" ilan edildiğine yönelik Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nce karar alınmıştır.* Bu kararın ardından 5366 sayılı yasa yürürlüğe girmiş ve bu kez de anılan yasanın 2. maddesine dayanılarak Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi "Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı" sınırlarını kabul etmiştir.¹ Belediye Meclisinin aldığı bu karar Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmış ve Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.² Bu kararın ardından Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi 14.12.2005 tarihi ve 3175 sayılı kararıyla, yine aynı gün Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un Uygulama Yönetmeliğinin"³ 32. maddesinde⁴ belirtilen ihale yöntemine dayanarak, söz konusu yenileme alanı içinde her türlü mal, hizmet ve ihale alımlarına ilişkin bir yönetmelik yayımlanmıştır. Bu yönetmeliğin ardından Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı'nı için 5366 sayılı yasa kapsamında Koruma Amaçlı İmar Planı ve Yenileme Projelerinin hazırlanması için bazı idari işlemler gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı ile Hassa Mimarlık Mühendislik İnşaat San. Ve Tic. Ltd. Şti. arasında yenileme projelerinin ve koruma amaçlı imar planlarının yapımı amacıyla sözleşme yapılmıştır.⁵ Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 5366 sayılı yasa kapsamında değil 2863 sayılı yasa kapsamında koruma amaçlı imar planı yapabileceğine ilişkin üniversitelerin, meslek odaların görüşleri olmuştur. Buna karşın Ankara Büyükşehir Belediye 5366 sayılı yasa kapsamında ihale ettiği koruma amaçlı imar planını onaylanması için, yine 5366 sayılı yasa kapsamında kurulan Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kuruluna sunmuştur. Kurul, "Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım Ve Uygulama İmar Planı"nın ve plan notlarının onaylanmasına yönelik 17.05.2007 gün ve 25 sayılı kararı almıştır. Bunun ardından Büyükşehir Belediye Meclisine gelen planlar, Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nce 15.06.2007 gün ve 1619 sayılı karar ile onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanarak yürürlüğe giren "Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı"nın ihalesi, hazırlanması, onaylanması, plan hükümleri yenileme alanları etrafında tarihi kent merkezlerinin karşı karşıya kaldığı yönetsel ve hukuki

sorunları açığa çıkarmak açısından oldukça önemlidir. Büyükşehirlerin kent merkezlerinde, hızlı bir biçimde rant odakları yaratma kaygısını birincil sıraya aldıkları yaklaşımları, koruma süreçlerini nasıl etkilediği kadar, tarihi kent merkezlerinde yaşayan kişi ve kurumların karşıya karşıya kaldığı hukuki, sosyal ve ekonomik sorunları da nasıl belirlediğini bu eksenle ortaya koymak gerekmektedir. Bu nedenle de ulus tarihi kent merkezi özelinde, yenileme alanı ilanı sürecinden, planların yargısal denetim yoluyla toplum denetimine girmesi ve planların iptaline kadar giden hukuki, sosyal ve ekonomik süreç değerlendirilecektir.

YENİLEME ALANI KARARI

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 17.05.2007 gün ve 25 sayılı kararıyla, Ankara Büyükşehir Belediyesince hazırlanan "Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım Ve Uygulama İmar Planı"nı ve plan notlarını onaylamıştır.

5366 sayılı yasa ve uygulama yönetmeliği bu doğrultuda 2863 sayılı yasa kapsamında sit alanı olarak belirlenmiş kent bölgelerinde uygulanacaktır. Yenileme alanlarında sit alanı ve koruma alanının gösterilmesi hukuki belirlilik ilkesi açısından zorunludur. Çünkü sit alanlarındaki mülk sahiplerine, hane halkına, doğa ve kültür varlıklarına uygulanacak hükümlerle, koruma alanındaki mülk sahiplerine, hane halkına; doğa ve kültür varlıklarına uygulanacak mevzuat hükümleri farklıdır. İdarenin bu işleminden etkilenecek olanların, kendileri üzerinde hangi hükümler doğrultusunda karar verileceğini bilmeleri Anayasal bir haktır. Oysaki Bakanlar Kurulu'nun dava konusu edilen kararın, hukuk devletinde idarenin işlemlerinin belirlenebilir, ölçülebilir olması zorunluluğuna uymamaktadır.

Diğer yandan krokide gösterilen alan Ulus Tarihi Kent Merkezi sit alanından daha büyük bir alanı kapsamaktadır. Eğer ki koruma kurulu, sit alanı dışında koruma alanı ilan etmemişse önce 2863 sayılı yasa kapsamında ve 5366 sayılı yasa ve uygulama yönetmeliğinin 4. maddesinin f bendi gereğince sit alanının koruma alanları oluşturulmalı ve bu doğrultuda yenileme alanları sınır krokisinde, sit alanı ve koruma alanları gösterilmek suretiyle, Bakanlar Kurulu tarafından tespit yapılmalıydı. Bakanlar Kurulu'na, Belediyelere ve İl Özel İdaresine koruma alanı belirleme yetkisi yasal olarak verilmemişse göre, koruma alanı tespit edilmeden, yenileme alanının tespit edilmesi kararın, hukuk devleti ilkesine aykırıdır.

Yenileme alanı, sit alanını kapsadığına göre bu alan dışında kalan bölgenin kendiliğinden koruma alanı olduğu sonucu çıkartılamaz. Çünkü koruma alanları 2863 sayılı yasa kapsamında belirleneceği için Bakanlar Kurulu'nun koruma alanı ilan etme yetkisi yoktur. Buna karşın, 5366 sayılı yasa kapsamında yenileme alanları sit alanları ve koruma alanlarından oluştuğuna göre, yukarıda gösterilen krokide sit alanları ve koruma alanları gösterilmemesi hukuki güvenlik ilkesinin de zedelenmesine neden olacaktır. Bakanlar Kurulu'nun sit ve koruma alanı ilan edilmiş alandan daha kapsamlı bir alanı yenileme alanı ilan etmesi 2863 ve 5366 sayılı yasaya ve hukuka uygun değildir.

Bakanlar Kurulu'nun bu kararın Anayasa'nın 35. maddesine de aykırıdır. Anayasa'da yer alan mülkiyet hakkına ilişkin bu madde belirli sınırlamalar dışında mutlak bir mülkiyet ve miras hakkını öngörmektedir. Bunun anlamı şudur: Kimsenin mülkiyetine, sahip olduğu bir mülke (kamulaştırma dışında) devlette dokunulamaz. Özel ve tüzel kişilerce el konulamaz. Özel mülkiyet, anayasa tarafından, hem devlete hem de özel kişilere karşı korunur. Bu düzenleme yönetilenlere karşı eşit uygulamada bulunmasını sağlamak ve keyfiliği önlemektedir. Bakanlar Kurulunun bu kararı ise, idarenin keyfi uygulamalarına yol açacak niteliktedir.

KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI İHALE SÜREÇLERİ

İncelenen koruma amaçlı imar planı belgelerinin (plan paftaları ve raporu), 5366 sayılı yasa uyarınca Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı tarafından yaptırıldığı ve yenileme projeleri ile birlikte ihale edildikleri anlaşılmıştır. Halbuki, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 5366 sayılı yasa kapsamında herhangi bir koruma amaçlı imar planı ihalesi açması mümkün değildir. Bu Kanun idareye sadece "Yenileme Projeleri"nin hazırlanması için yetki vermektedir. 5366 sayılı Kanunun 3. maddesinin son fıkrasında yenileme projelerinin tanımı

yapılmakta ve "Yenileme projeleri, uygulama alanı içerisinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ile onarılabilecek veya yeniden inşa edilecek yapıların imar mevzuatında öngörülen projelerinden oluşur." denilmektedir. Yenileme projeleri ise yürürlükteki koruma amaçlı planları esas alınarak hazırlanabilir. Oysa Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi, 14.01.2005 gün ve 210 sayılı karar ile yürürlükteki 1990 tarihli koruma amaçlı planları iptal etmiştir. Belediye meclis kararı ile Koruma Amaçlı İmar Planı'nın iptal edilmesinin hukuken mümkün olması durumunda bile, yenileme projelerinin esas alacağı koruma amaçlı planı ortadan kaldırıldığından, idarenin yenileme projelerini de ihale etme yetkisi bulunmamaktadır.

Bunlarla birlikte Koruma Amaçlı İmar Planları Ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul Ve Esaslara Ait Yönetmeliğin 18. maddesi, plan müelliflerinde aranacak asgari nitelikleri belirlemektedir. Bu maddenin (c) bendine göre müellifler,

c) TMMOB Şehir Plancıları Odası'ndan alınmış büro tescil belgesine sahip olmak, zorundadır. Ancak, planın ihalesinin yapıldığı tarihte müellifin büro tescil belgesi bulunmamaktadır.

Yine aynı yönetmeliğin (d) bendinde,

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 2/11/1985 tarihli ve 18916 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İmar Planlarının Yapımını Yüklenecek Müellif ve Müellif Kuruluşlarının Yeterlilik Yönetmeliği kapsamında verilen imar planı yapımı yeterlilik belgesinden asgari (E) grubu yeterlilik belgesine sahip olmak ve söz konusu Yönetmelik uyarınca o yerleşmenin imar planlarının hazırlanmasında geçerli olan yeterliliğe sahip olmak.

Koruma amaçlı imar planlarının ihale yöntemi ile elde edilmesi durumunda plan müellifinin yukarıda belirtilen niteliklere sahip olması gerekmektedir.

denilerek müelliflerde istenen deneyim düzeyi açıklanmıştır. Ulus Tarihî Kent Merkezi için hazırlanacak bir koruma imar planında müellifin (A) grubu yeterlilik belgesine sahip olması gerekmektedir, koruma planını (C) grubu yeterlilik belgesine sahip bir plancının hazırladığı görülmektedir.*

KORUMA AMAÇLI İMAR PLANLARININ YENİLEME KURULU TARAFINDAN ONAYLANMA SÜRECİ

Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu", 5366 sayılı "Yıpranan Tarihî Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" da belirlenen görevleri yapmak üzere, 2863 sayılı yasanın 51. maddesine göre kurulmuştur. 5366 sayılı yasanın 3. maddesinin 7. bendinde yenileme kurullarına verilen görev "Yenileme projelerini onaylamak" olarak tanımlanmıştır.

Buna karşın Ulus Tarihî Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planları Yenileme Kurulları tarafından onaylanmıştır. Bu durum açıkça 5366 ve 2863 sayılı yasalara aykırıdır.

Yenileme Kurullarının onaylama yetkisi verilen yenileme projeleri, 5366 sayılı yasanın 3. maddesinin 9. bendinde "uygulama alanı içerisinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ile onarılabilecek veya yeniden inşa edilecek yapıların imar mevzuatında öngörülen projeleri" olarak tanımlanmıştır. Bu durumda, "Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" sadece :

1. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini ve
2. Onarılabilecek veya yeniden inşa edilecek yapıların imar mevzuatında öngörülen projelerini onaylama yetkisine sahiptir.

Yenileme Kurulları 2863 sayılı yasanın 51. maddesine göre kurulmuştur. Bu madde sadece koruma bölge kurullarının oluşum biçimini tanımlamış, onların görev ve yetkilerini belirlemediği. Koruma Bölge Kurulları'nın görev ve yetkileri ise aynı yasanın 3386 ve 5226 sayılı yasa ile değişik 57. maddesinde yer almakta ve bu maddenin d bendi uyarınca, "Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak," sadece Koruma Bölge Kurulları'nın görev alanı içinde sayılmıştır. Buradan da bir kez anlaşılabileceği üzere yenile kurullarının yetki alanı 5366 sayılı yasa kapsamında, yenileme projeleri ile sınırlıdır.

Mevzuatta yer alan bu tanımlar, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun sit alanlarını kapsayan bir koruma amaçlı nazım plan ve uygulama planının onaylama yetkisi olmadığını göstermektedir. Bu durumda, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun yasayla kendisine verilmemiş bir yetkiyi kullanarak Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım Ve Uygulama İmar Planı'nı ve plan notlarını onaylaması mevzuata ve hukuka aykırıdır.*

KENTSEL YENİLEME VE ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KORUMA AMAÇLI NAZIM VE UYGULAMA İMAR PLANI, PLAN NOTLARI

Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma İmar Planı'nda bu alan ile ilgili alınan kararlarda, yapılan bu çalışma göz ardı edilmiş ve yapı gruplarına dair kararlar üretilmemiştir. Tek yapı tescilli dışında, diğer yapıların parselasyon düzenleri, koşulları, çekme mesafeleri, kütle-bahçe ilişkileri vs ile ilgili bilgiler verilmemiştir. Ayrıca, bir yaya yolu ağı tasarlanmamış ve böylelikle alanın diğer Ankaralıları tarafından ulaşılabilir kılınmasının en önemli aracı ortadan kalkmıştır. Planın kale çeperinde yerleşime açtığı konut alanlarında, yeni yapılaşmanın mimari açıdan kontrollü bir biçimde gelişmesi gerekmesine rağmen bu yönde bir önlem görülmektedir. Benzer şekilde, dokunun önemli belirleyicilerinden biri olan parsel düzeninin korunacağına ilişkin hiçbir karar bulunmamaktadır. Önemli bir başka konu ise, sit alanı içinde yer alan ve öncelikli ve kontrollü geliştirilecek, dolayısıyla çevresinin zenginleşmesini tetikleyecek birçok yaya yolu, yapı grubu veya boş alanın potansiyelinin değerlendirilmesi olmalıdır. Bu da kaynakların yanlış kullanımı ve hem ekonomik hem de kültürel israfı örnektir.

ULUS TARİHİ KENT MERKEZİ KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI HAZIRLANMA SÜRECİ VE KATILIMCILIK

Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma İmar Planı, plan hazırlama sürecine katılımın sağlanması ve ilgililerle bu planın tartışılıp değerlendirilmesi gerektiği konusunda yasal gerekliliklere aykırı bir şekilde hazırlanmıştır. "Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik" in 6. maddesinin (f) bendine göre:

Plan hazırlama süreci içerisinde idarelerce plan yapılacak alanda ilgili meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, üniversitelerin ilgili bölümleri, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren işyeri sahipleri ve etkilenen hemşerilerin katılımı ile plan kararlarının oluşturulmasından önce sorunlar, olanaklar, vizyon, hedefler, araçlar, stratejilerin oluşturulması üzerine ve taslak planın oluşturulmasından sonra taslak planın görüşülerek koruma bölge kuruluna sunulacak son şeklini alması için asgari iki toplantı düzenlenir."

Bu durumda, yenileme alanı için yapılan bir koruma imar planının hazırlanma sürecinde, yukarıda belirtilen ilgi gruplarının yer aldığı, plan kararlarının oluşturulması aşamasında ve daha sonra bu doğrultuda hazırlanacak taslak planın oluşturulmasından sonra en az iki görüşme yapılması gerekmektedir. Burada önemli olan tüm ilgi gruplarının katılımının sağlanması, plan kararlarının oluşturulmasında bu grupların kendilerini ifade etmelerine olanak tanınması ve grupların görüş ve değerlendirmelerinin dikkate alınmasıdır. Ancak, Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma İmar Planı'nın hazırlanma aşamasında, tüm kanunda bahsedilen tüm ilgi gruplarına çağrı yapılmamış,

yapılan iki toplantı TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ODTÜ Mimarlık Bölümü gibi kurumlar ile sınırlı kalmıştır.

Yapılan ilk toplantıda plan grubunun sunduğu belgeler şunlardır:

- Plan kararları,
- Analiz çalışmaları,
- Üç alanın kentsel tasarım projeleri.

Bu durumda, yönetmeliğin 6. maddesinin (f) bendine aykırılık bulunmaktadır zira, ilgi grupları ile yapılacak ilk toplantının plan kararları oluşturulmadan önce yapılacağı açıkça ifade edilmektedir. Gerçekleştirilen bu ilk toplantıya katılanlar, plan grubundan plan kapsamında gerçekleştirdikleri analizleri ve altlıkların kendilerine iletilmesini rica etmiş ve sonrasında bu isteklerini yazılı olarak ifade etmiştir.

Gerçekleştirilen ikinci toplantı öncesinde, katılımcılara daha önce istenen bu belgeler ulaştırılmamış ve bildirilen görüşlerinin plan çalışmasından değerlendirilmediği görülmüştür. Plan ile ilgili yapılmış olan bu toplantının halka duyurulması için herhangi bir eylemde bulunulmamıştır.

Kısaca, Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma İmar Planı'nın yapım sürecinde, hem Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'na hem de **Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'e** aykırılık bulunmaktadır.

PLANIN BÖLÜMLERİ VE YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR

"Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Projesi" için hazırlanan Özel Teknik Şartname'de, bu proje kapsamında yapılması gereken işlerden birisi olarak gösterilen Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma İmar Planı kapsamında yapılması istenen çalışmalar şunlardır:

- Analitik etüd çalışmaları, 1/5.000 nazım imar planı ve 1/1.000 koruma amaçlı imar planı yapılması,
- Ulaşım master planı hazırlanması.

Özel Teknik Şartname'de ayrıca, yapılacak olan işin içeriği şu şekilde tariflenmiştir:

Analitik Etüd Çalışmaları

Analitik çalışmalar sonucunda elde edilen araştırma sonuçlarını kapsayan, alan kullanım kararlarının oluşmasında etken olan özelliklerin değerlendirildiği, ulaşım, peyzaj ve kentsel tasarım projelerine veri oluşturan teknoloji ve malzeme seçimi, biçimlendirme, bunları bir bütünlük içinde ortaya koyan, İdare'nin uygun göreceği verileri de kapsayacak 1/1.000 ölçekli sentez paftası hazırlanacak ve araştırma raporu ile ilişkilendirilecektir.

1/5.000 Nazım İmar Planı

1/5.000 ölçekli koruma amaçlı nazım imar planı ve bir açıklama raporu hazırlanacaktır.

1/1.000 Koruma Amaçlı İmar Planı

1/1.000 ölçekli koruma amaçlı imar planı ve bir açıklama raporu hazırlanacaktır.

Ulaşım Master Planı

Ulaşım etkilene alanı ve ulaşım sistemleri arası ilişkinin tanımlanması, ulaşım altyapısı ve diğer altyapıların tanımlanması ve ulaşım master planının hazırlanması.

Bu inceleme göstermektedir ki, Ulus Tarihi Kent Merkezi'ne özel, alanın değerlerini, kültürel ve doğal mirasını, günümüzdeki koşullarını doğru, sistematik, bilimsel ve ayrıntılı araştırmaya ve değerlendirmeye yönlendirici, alanın tüm değerlerini ortaya çıkarmaya yönelik ve bunların sürdürülebilir korunmasını sağlamayı amaçlayan bir özel teknik şartname hazırlanmamıştır.

Bu durumda, Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma İmar Planı'nın değerlendirilmesi, zaten yönetmelik tarafından uyulması zorunlu kılınan Bakanlıkça hazırlanan teknik şartnameye göre yapılmak durumundadır. Planın Hazırlanma aşaması da bu açıdan hukuka aykırıdır.

KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI, PLAN KARARLARI VE NOTLARI

Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi tarafından davaya konu planlar, 15.06.2007 gün ve 1619 sayılı karar ile onaylanmıştır. Yukarıda tüm bir planlama sürecindeki hukuksuzlukların her defasında ilgili idarelere iletilmesine karşın, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin kitle örgütlerinin ve meslek odalarının kamu yararını gözeten tutumu bir tür husumet olarak algılanmıştır.

Ulus Ankara'nın tarihi ve kültürel mirasının en önemli taşıyıcısı olan sosyal, kültürel, tarihi, mimari mirasını barındırmaktadır. Bu açıdan Ulus'ta yaşanacak dönüşümlerde koruma amaçlı imar planı süreci olmasaydı bile idareler ortak mirasın değerlendirilmesinde gerekli sorumluluğu yerine getirmeliydi. Ancak idarenin bu konuda, hukuktan kaynaklanan sorumluluğunu dahi yerine getiremediği yukarıda açılmıştı. Bu derece önemli bir bölgede yapılacak koruma ve kullanma amaçlı planlama çalışmalarının **uluslararası standartlarda** yapılması, koruma, sağlıklılaştırma, yeniden kullanım vb konularda artık **dünya çapında kabul görmüş bilimsel yöntemlerin ve ilkelerin** izlenmesi ve bunların Ulus tarihi kent merkezine uyarlanmaları beklenmektedir. Ancak hazırlanan plan incelendiğinde, **genel kabul görmüş olan bu doğruların ciddiye alınmadığı konusunda önemli şüpheler** oluşmaktadır. Bu konuda Cumhuriyet mirasının örnekleri açısından bir değerlendirme yapıldığında, plan çalışmalarının alanın değerleri ile birlikte sürdürülebilir korunması ve gelişmesinin sağlanması açısından yıkıcı, **var olan potansiyelleri göz ardı eden, yerel ve milli ekonomik israfa neden olacak kararlar** dizisinin oluşturulduğunu görmek mümkündür.

KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI VE ULUS

Ulus Koruma Amaçlı İmar Planının şartnamesinde bu plandan beklenenler şu şekilde sıralanmıştır:

- **Çevre ve yörenin doğal, kültürel, ekonomik ve estetik değerlerini koruyan, bu değerlere katkı sağlayan ve geliştiren, çevresel kaliteyi yükselten, sürdürülebilirlik ilkesine dayalı bir planlama anlayışını içerir.**
- **Koruma olgusunun, ülkenin gelişmesinde rol oynayan bir işlemler dizisi olduğunu benimser.**
- **Koruma sürecinin sadece fiziksel boyutunu değil, ekonomik, yasal, sosyal, kültürel, yönetsel ve teknik boyutlarını da içerir.**
- **Korunması gerekli unsurların, kültürel ve doğal varlıkların sağlıklılaştırılarak olanaklar çerçevesinde çağdaş yaşam koşullarına uygun kullanımını ve ekonomik ve sosyal kaynak olarak değerlendirilmesini sağlayarak yöre halkının sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunur.**
- **Gerek sit alanı içinde, gerekse sit alanları ile diğer bölgeler arasında dengeli ve koruma ilkeleriyle uyumlu bir bütünleşme sağlarken sit alanlarının belde yaşamına en geniş ölçüde katılmasını sağlar.**
- **Sit alanlarının ve çevresinin koruma ve gelişmesine olanak veren sektörlerin ve toplumsal dinamiklerin gelişmesine olanak sağlarken, korumayı engelleyen faktörleri ortadan kaldırmayı hedefler.**
- **Planlama alanını etkileyen/etkileyecek olan tüm unsurları ve planlama alanında yer alan her tür veriyi yapım sürecinde, araştırma, değerlendirme ve karar aşamalarında korumanın teknik ve bilimsel ölçütlerinin gerektirdiği duyarlılıkta inceler, değerlendirir ve oluşturulan kararlar ayrıntılı gerekçelerle açıklanır.**
- **Bir plan belgesinin hazırlanmasıyla sonuçlanan bir eylem olmaktan öte belirli bir zaman diliminde bir süreç tasarımı, etaplama ve eylemler zincirini içeren bütündür.**

- *Yasal, yönetsel, ekonomik ve teknik yönlerden uygun, gerçekçi, yol gösterici programları kapsar.*
- *Tarihsel, kentsel, yöresel, geleneksel önemi olan veya çevreye uyumlu ekonomik değeri olan yapıları ve alanları koruyarak, onararak, düzelterek, uygun işlevler vererek çevre kalitesinin yükseltilmesini sağlar.*
- *Planlama alanının mevcut ulaşım sisteminin en etkili ve verimli işlemesine yönelik düzenlemeleri içerirken, yeni sistem önerisinde düşük maliyetli ve yüksek verimli yatırımları göz önüne alır.*
- *Alan kullanıcılarına yönelik sosyo-kültürel mekanların yeterli ve çeşitli olmasını sağlar.*
- *Alan kullanıcıların planlama sürecine etkin katılımını sağlayan özendirici önlemleri içerir.*

Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma İmar Planı'nın koruma imar planı şartnamesinde belirlenen bu esaslara uyup uymadığı tartışmalıdır. Bu konuya aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir.

Şartnamede ayrıca, analitik etüdler, değerlendirme ve sentezler, kararlar gibi değişik aşamalarda verilmesi gereken hizmetler ve yapılması gerekli çalışmalar yeterli ayrıntıda tanımlanmıştır. Buna karşın yapılması gereken bu çalışmalar ile Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma İmar Planı kapsamında yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında hazırlanan plan belgelerinin şartnamede belirlenen koşulları karşılamadığı, çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Koruma imar planı raporunda ele alınan konular şunlardır:

Ankara Kent Bütünü Araştırmaları

- Yönetimsel yapı
- Genel çevre özellikleri, coğrafi ve fiziki yapı
- Ekonomik yapı
- Demografik yapı
- Tarihsel araştırma
- Eski ve yürürlükteki plan kararları, etkileri

Planlama Alanına İlişkin Araştırmalar

- Yönetimsel yapı
- Tarihsel araştırma
- Fiziki ve doğal veriler
- Korumaya ilişkin veriler
- Geçmişteki ve yürürlükteki plan kararları, etkileri
- Nüfus-demografik yapı
- Ekonomik yapı
- Sosyal yapı
- Fiziki mekan araştırması
- Planlama alanına ilişkin sorunlar, olanaklar

Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı 1/5.000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Açıklama Raporu

- Genel Çevre Özellikleri
- Planlama Kararları

Yapılan karşılaştırmalı çalışmada, Ulus Tarihi Kent Merkezi için yapılan çalışmada önemli bazı eksiklikler olduğu görülmektedir.

Örneğin,

- Planda olması beklenen üç bölümden birinci ve ikinci bölümleri oluşturan "Araştırma / veri toplama / saptama" ve "Sentez ve değerlendirme, planın amaç ve hedeflerinin belirlenmesi" kısımları bu planda birbirinin içine geçmiş, yapılan incelemeler sonucunda belirlenmiş bir değerlendirme kısmı yazılmamıştır,

- Bazı durumlarda tespit ve değerlendirmeler aynı anda yapılmış veya herhangi bir veri veya tespit olmadan değerlendirme yapılmıştır,
- Bazı önemli incelemeler ile ilgili veri toplanmamış veya plan çalışmalarına dahil edilmemiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:
 - Birinci aşamada yapılması beklenen **"mülkiyet durumu"** ile ilgili veriler Koruma Amaçlı İmar Planından beklenen derinlikte değildir. Oysa, planlama çalışmalarında *Sahiplilik, Kadastral Yapı, Mülkiyete İlişkin Dönüşümler, Arsa/Bina Değerleri ve Spekülatif Eğilimler ve Rant Analizi* gibi araştırma ve incelemelerin yapılması gerekmektedir. İmar Planı raporunda bu veriler yoktur.
 - Birinci aşamada yapılması beklenen **"korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarına ilişkin araştırmalar"** bulunmamaktadır. Oysa,
 - Mimari Dönem ve Üslup
 - Mimari Değerler
 - Cephe Öğeleri ve Tipolojisi
 - Plan Tipolojisi
 - Süsleme Elemanları, Baca, Ocak vb. Öğeler
 - Çatı Formu ve Malzemesi
 - Yapım Tekniği ve Malzemesi
 - Yapılarda Değişmişlik (Müştemilat ve Ana Yapı)
 - Planında
 - Cephede
 - İç Mekanda
 - Malzeme ve Teknolojide Değişmişlik/Bozulma ve Nedenleri
 - Yapılarda Orijinal Fonksiyonlar ve Fonksiyonda Değişmişlik
 konularında inceleme ve tespitlerin yapılması gerekmektedir.
 - Birinci aşamada yapılması beklenen **"Korunması Gerekli Taşınmaz Doğal Varlıklarına İlişkin Araştırmalar"** bulunmamaktadır. Bu çalışmalar fiziki ve doğal verilerle sınırlıdır.
 - İkinci aşama olan **sentez ve değerlendirme ile planın amaç ve hedeflerinin belirlenmesi** kısımları bulunmamaktadır.
 - Üçüncü aşama olan **"kararlar ve uygulamaya yönelik model üretimi, yönetsel planın hazırlanması"** aşamasında herhangi bir **uygulama modeli ve yönetsel plan bulunmamaktadır**. Sadece Plan Raporunun 84. sayfasında, imar planlarının amacı, işlevsizleşme ve çöküntüleşme sorunlarına planlama yaklaşımı içinde çözüm yolları geliştirmektedir denilmektedir. Ancak bölgede yaşandığı iddia edilen "çöküntüleşme ve işlevsizleşmenin" niteliğinin ne olduğu, kapsamı, yönelimi konusunda bir analiz yapılmadan ortaya çıkan verileri bir tür çöküntüleşme belirtisi olarak veri almak suretiyle planların amacı hakkında çıkarımda bulunulmaktadır.
- Cumhuriyet dönemi mimari mirasına yönelik düzenlemeler açısından **planın dayandığı kabullerden en önemlisi**, bu bölgenin erken Cumhuriyet dönemindeki karakterinin öne çıkması gerektiği, özellikle 1950 sonrası gelişimin olumsuz bir dönüşüme neden olduğu, dolayısıyla yok edilebilir olduğu görülmüştür. Dönemin özellikle yüksek yapılarına karşı plan kararlarında hakim olan bu olumsuz yorum, objektif bir değerlendirmeden çok önyargılı ve o dönemin mimari yapılanmasını araştırmamış bir zihniyetin ürünü olarak görülmelidir; zira 1950 sonrası dönemin yapıları, döneme özgü tasarım anlayışıyla ve gelişen teknolojik imkanlarıyla inşa edilen ve kentin sembolleri haline gelen modern yapılar ve değerleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de akademik çevrelerce kabul edilmektedir.
- Tarihi kent merkezi sadece Osmanlı ve erken Cumhuriyet yıllarında değil, tüm Cumhuriyet dönemi boyunca geçirdiği dönüşümlerin mekanı olduğu için **Ankaralıların toplumsal belleklerinde önemli yeri olan, ekonomik ve işlevsellik değerleri hala devam eden, birçoğu mimarlık yarışmaları sonucunda elde edilmiş, dönemlerini temsil eden, seçkin ve nitelikli mimarlık örnekleri korunmamakta;** bu

yapıların ya tümünü ya da tasarımlarındaki bütüncüllüğü bozacak şekilde parçalarının yıkılması önerilmektedir.

- Halihazırda tescilli olan yapıların dışında bazı yapıların korunması önerilmektedir. Ancak, planın korumayı önerdiği ve önermediği yapılar incelendiğinde **koruma kararlarının dayandığı ölçütlerin belirsiz ve tutarsız** olduğu anlaşılmaktadır. Dönem, üslup ve yapısal durum olarak benzer olan yapılardan bazıları korunurken diğerlerinin korunmuyor olması, seçilen ölçütlerdeki **dengesizliği ya da yapılan analizlerdeki yetersizliği** düşündürmektedir.

Cumhuriyet döneminde kent planlaması alanında her zaman öncü ve örnek olagelmış olan Ankara'da tarihi kent dokularının planlanmasında aynı durumun geçerli olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Tüm Ankaralıların ortak bir paylaşma mekanı olarak, Cumhuriyet dönemi ve öncesi birikimleri gelecek kuşaklarla paylaşacağımız bir mekan olan Ulusla ilgili bugün yapılan çalışmalar kent mirasını ortadan kaldırmaya yöneliktir.

Planda, kentin kültürel mirasını dışlayan ve kentsel rantın kamu otoritesi eliyle, tekelleşmesine dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir. Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin, kentin belleğini oluşturan ve gelecek kuşaklara korunarak aktarılması gereken kültürel ve tarihi miras niteliği yok sayılmıştır.

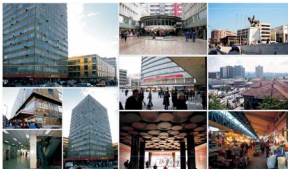
Şöyle ki,

1. Planlama kararları varsayımlarla hareket edilerek hazırlanmaz. Olanaklar bir takım bilimsel analizlerin tahliyesiyle mümkündür. Ancak İmar planı raporunun 85. sayfasında, "Konut dışı kullanımların restorasyon ve yenileme girişimlerini teşvik edeceği varsayımı yapılmıştır." denilmektedir. Hazırlanan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlar, 1990 koruma planlarını ve projelerini, analiz, tespit ve mekansal öngörülerini yok saymaktadır. Ayrıca, bu iki ölçeğin arazi kullanımı dağılımları arasında tutarsızlıklar vardır. Planlama alanında mevcut ve öneri nüfus ise bilinmemektedir. Planlama çalışmasında gerçek bilimsel ve kapsamlı analizlerin yapılmadığı anlaşılmakta, parsel ve yapı ölçeğindeki eksik bilgi ve yanlış teşhisler plan belgesinden okunmakta, planın koruma yaklaşımı bir yana, koruma amaçlı bir plan niteliği olmadığı endişesini uyandırmaktadır.

1990 planının parsel ve yapı ölçeğinden kentin bütününe uzanan ve bunlarla sınırlı da kalmayan yeni bir etüd ve uygulama sürecini tarif etme arayışına ve yaklaşımına karşın bu plan, gerekli ölçekler arası çözümlemeleri yapmaksızın ve korumacı olmaksızın uygulanacak bir çerçeveyi koruma planı adı altında sunarak, gerek koruma amaçlı imar planlaması mevzuatına, gerekse şehircilik ilkelerine aykırı bir durum yaratmaktadır. Günümüzde stratejik karar ve süreç yönetimi yaklaşımını planlama kuramı ve mevzuatına girdiği ve alan yönetimi kavramının Koruma Kanunu içinde yer bulduğu halde, planın bu yenilikçi yaklaşımını sındırıp geliştirmek yerine, 1990 planının yıllar öncesinden koyduğu ve bugün mevzuata yansıyan yenilikçi arayışları dahi görmezden gelmesi kabul edilebilir değildir.

2. Bu rapordan hareket edildiğinde Ulus'ta hali hazırda çalışma yaşamı yoğun olarak mal ticaretine dayanmaktadır. Plan notları ve kararlarına göre ise mal ticaretinin sınırı daraltılmakta, bölgedeki ticaret hacmi hizmet sektörüne kaydırılmaktadır. Rapordaki analizler ışığında ticaretin yandan fazlası hizmet sektörüne kayacaktır.
3. Hazırlanan Planların; 2863 sayılı Kanunun 3. maddesinde tanımlanan Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında "koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri" oluşturmaları gerekirken mevcut istihdam ve katma değer yaratan işyerlerinin bulunduğu Atatürk Heykeli çevresindeki bir çok önemli iş ve alışveriş merkezlerini, çarşıları, özel ve kamu yapılarını Kale görünmüyor gerekçesi ile yıkarak tam tersi bir uygulama önerilmiştir.

Bu işsiz kalacak olan iş yeri sahipleri ve çalışanlar içinse tek çözüm olarak, **mesleki eğitim amaçlı birimlerin bu alanlarda yer almasıdır**. Plan sınırları içinde yıkım yapılacak alanlardaki işyerlerini, bu işyerlerinde çalışanları ve bunların ailelerini plan kararı ile yerinden edilme, yıkım ve ne kadar süreceği belli olmayan işsizlik ve fakirleşme beklemektedir. Koruma planlarının aslında, Kanunda da

amaçlandığı gibi, işsizlere iş bulma stratejileri, hane halklarının gelir seviyesini artırma stratejileri, işyerlerinin daha fazla katma değer yaratabilmesini sağlayacak stratejileri geliştirmesi gerekmektedir. Hazırlanan Plan maalesef plan sınırları içinde yaşayan ailelere, çalışan işgücüne ve faaliyette bulunan işyerlerine bu olanakları tanıyacak stratejiler geliştirmemiştir. Bu özelliği nedeniyle hazırlanmış olan bu plan kanunda tanımlanan Koruma Amaçlı İmar Planı niteliğinde değildir.

4. İmar planı raporuna göre bölgede yaşayan nüfusun yarısının 0-500 yıl arasında bir gelene sahip olduğu belirtilmektedir. Bu gelene sahip nüfusta yarıya genç ve bekar erkeklerden oluşmaktadır. Aynı zamanda yine rapora göre, bu nüfusun yarısından fazlası ilk okul mezunudur. Bölgedeki çalışma yaşamının hizmet sektörüne kaydırılmasına paralel olarak, Ulus'ta nitelikli işgücüne ihtiyaç duyulacağı ortadadır. Bu demektir ki bölge de bugün yaşayan genç ve bekar nüfus işsiz kalacaktır. Aynı zaman da bu durum bir takım sosyal sorunları ve güvenlik sorunlarını da beraberinde getirecektir. Ancak plan raporu ve kararlarında bu konuda önlemler de düşünülmüştür.
5. Kentsel dönüşüm alanları olarak belirlenen alanlarda mülkiyet durumu analiz edilmemiş, konut sayısı hesaplanmamış, hak sahiplerinin hangi koşullarda konut edinecekleri tanımlanmamış, bu alanlara ilişkin jeolojik etüt raporları ile diğer analizler plan raporunda yer almamış, bu tür analizlerin olmadığı alanlar için plan kararları üretilmemesi gerekirken, çok yüksek yoğunluklar önerilmiştir.
6. Bir dönemi temsil eden mekan ve onları bütünleyen yapı gruplarının plan hazırlanmadan önce yapılan analizlerde iyi durumda oldukları belirlenmiştir. Buna karşılık Plan'da bu iyi durumda bulunan yapıların yıkılmasının önerilmesi çelişki yaratmaktadır. Hemen hemen tümü, yangınlar yoluyla elde edilmiş, yerli ve yabancı mimarların eserleri olan yapılardır.

- Anafartalar Çarşısı,
 - Ulus İhvanı'ndaki Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Binası,
 - Yeni yapılan Ulus Şehir Çarşısı (Sümerbank yanı),
 - Ankara Hali,
 - Türk Telekom (eski PTT) binası,
 - Gümrük Müsteşarlığı (Eski Köy İşleri Bakanlığı)
 - 100. Yıl Çarşısı
- plana göre yıkılacaktır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, "Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı" projesinin gerçekleştirilmesi için özel bir planlama şirketiyle sözleşme imzalamıştır. Sözleşme kapsamında, şirkete Ulus Koruma Amaçlı İmar Planları da ihale edilmiştir. Ancak 3366 sayılı Kanun'un yukarıda amaç maddesinde belirtildiği gibi Büyükşehir Belediyesi bu kanuna dayanarak, Koruma Amaçlı İmar Planı ihale edemez.² Ancak Büyükşehir Belediyesi ne planların ihale edildiği sürecinde ne de planların hazırlanması sürecinde mevcut mevzuata uygun hareket etmiştir. Bu süreci bu kadar ayrıntılı olarak vurgulamamızın sebebi Belediyenin her açıdan kendinde topladığı yetkileri bile mevcut yasal düzenlemelere uygun yapmaktan imtina ettiğini göstermek istememizdir. Kamuoyundan saklanarak yürütülen proje çalışmaları, kentsel dönüşüm projelerinin ortak bir aklın ürünü olarak ve uzlaşmaya dayalı süreçlerin hayata geçirilmesiyle değil; bir tür "tek adam" yönetimiyle hayata geçirmeye çalışıldığı kanısını yaratmaktadır. Bu açıdan aslında Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Projesi kapsamında, belirtmek gerekir ki kentsel dönüşüm projeleri bugün daha fazla halk kitlelerini etkilemesine karşın onların odayışmasının bir eseri olarak ortaya çıkmamaktadır. Koruma Amaçlı İmar Planlarının hazırlanması aşamasında yönetmelikte³ belirtilen hususlar bile yerine getirilmemiştir. Tam da süreç Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planlarının davalar yoluyla iptaline neden olmuştur.

* 1/5000 ölçekli Ulus Tarihi ve Kültürel Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje alanına ilişkin İmar ve Bayındırlık Komisyonunun 30.12.2004 gün ve 213 sayılı raporu Büyükşehir Belediye Meclisinin 14.01.2005 tarihli toplantısında okundu. Konu üzerinde yapılan görüşmelerden sonra; Ankara İl Merkezlinin Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanları ile Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12.4.1980 gün ve A-2167 sayılı karar ile belirlenmiş olduğu, Söz konusu karar ile Ulus Bölgesi Sit Alanı ilan edilmiş ve alana ait koruma planını elde edilmesi için yarışmaya çıkarılmış ve yarışma sonucu birinci gelen ekibe 1/1000 ölçekli Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı yapımı ihale edilmiş ve hazırlanan plan Ankara Meclisi'nin 15.01.1990 gün ve 33 sayılı kararları ile onaylanmış, Anılan plan; Yenileme Ağırlikli, Koruma Program, Koruma Ağırlikli İslah Program Alanları olmak üzere üç program alanına ayrılmiş ve her bir program alanı için mülkiyet, yapılaşma, iğlevlendirme, çevre düzenlemesi, projelendirme - uygulama hükümleri getirildiği, Ayrıca bu program alanlarında; Kamu Proje Alanları (KPA), Kamusal Projeler (KP), Koruma Amaçlı Topulaştırma/Kamulaştırma Parselleri (KT), Yeni Yapılaşma Amaçlı Topulaştırma/Kamulaştırma Parselleri (YT) olarak "Kamu - Özel Proje Paketleri" yer almakta olduğu, ancak ilk sit kararının alındığı 1980 yılından itibaren Ulus Tarihi Kent Merkezinde köklü değişim/dönüşüm sağlanmadığından mevcut dokudaki yapılar yıkılmaya, yıpranmaya yüz tutmuş, alan mezbelelik bir görünüm kazandığı, Eski kent dokusunun kullanılarak yazgıların tarihi merkez haline getirmek amacıyla hızlı, hayata geçebilecek güncelleştirilmiş yeni bir "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" oluşturma ihtiyacı doğduğu, 5272 Sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesinde "Büyükşehir Belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri ve il belediyeleri ile nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyeler; kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulanabilir" denmekte olduğu, Bu madde hükümleri doğrultusunda Ulus Tarihi Kent Merkezi Planını da içine alan yeni "Ulus Tarihi ve Kültürel Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" oluşturulduğu, Oluşturulan yeni proje alanı ekli 1/5000 ölçekli proje alan sınır paftasında görüleceği gibi; Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planının tamamının, Tarihi Kale içini, Kalenin doğusunda yer alan bölgeye ait Eski Kent Dokusu Koruma Amaçlı İmar Planı'nın kuzey bölümünü, Atırbey 1. Etap Park ve Rekreasyon Alanı Uygulama İmar Planını, İsmetpaşa Mahallesini ve Roma Hamamını kapsadığı, hususları tespit edilmiş olup, teklif sınırları içinde kalan daha önce onaylanmış; KPA 5, KPA 6 ve Belediye Meclis Kararıyla onaylı 1/5000 ve 1/1000 ölçekli tüm planların iptali ile hazırlanan 1/5000 ölçekli Ulus Tarihi ve Kültürel Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı teklifinin onayına ilişkin İmar ve Bayındırlık Komisyonu raporu oylanarak oyçokluğu ile kabul edildi." **Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi**, Karar No: 210, Karar Tarihi: 14.1.2005

** Açılan davalarda idare tarafından kaybedilmesi ardından Yenileme Alanları Koruma Kurullarına yasa ile plan onama yetkisi verildi.

EK: Planlarla İlgili Olarak Açılan Davalar

Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım Ve Uygulama İmar Planı"nın ve plan notlarının onaylanmasına ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun 17.05.2007 gün ve 25 sayılı kararının öncelikle yürütmesinin durdurulması ve iptaline karar verilmesi istemi ile Ankara 3. İdare Mahkemesi'nin 2007/1301 E. sayılı dosyası üzerinden aynı bir dava açılmıştır.

Ankara 3. İdare Mahkemesi'nin 2007/1301 E. sayılı dosyası ayrıca Peyzaj Mimarlar Odası tarafından Ankara 10. İdare Mahkemesi tarafından 2007/885 E. Numaralı davası da Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.05.2007 gün ve 25 sayılı kararının iptali istemiyle açılmıştır.

Yenileme Alanı ilan edilen bölge için daha önce 15.01.1990 tarih ve 33 sayılı karar ile Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe giren Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – İslah İmar Planı da Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından yine 14.01.2005 tarih ve 210 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Büyükşehir Belediyesi, 2863 sayılı Kanuna dayanarak çıkarılan Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esasları Alt Yönetmelik'in 3/c fıkrasına göre "Planlar, yeni bir koruma amaçlı imar planı veya koruma amaçlı imar planı revizyonu hazırlanıp onaylanmadan veya herhangi bir yargı kararı bulunmadan ilgili idarece iptal edilemez." hükmüne rağmen, Ulus'ta 1990 tarihinden bu yana yürürlükte olan Koruma İmar Planı'nı Belediye meclisi kararı ile iptal ettiği yönünde bir karar almıştır. 1990 tarihli Koruma İmar Planı'nın Meclis kararı ile iptal edilemeyeceği yönündeki Bakanlık Hukuk Müşavirliği görüşü de bu sonucu değiştirmemiştir. Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu'nda Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – İslah İmar Planı ile ilgili olarak şu saptamalarda bulunulmuştur (sf. 41):

- Yüksek bedelde kamulaştırma öngörmektedir,
- Uygulama ölçüklüleri bulunmadığı,
- Plan ile önerilen yenileme sürecinin gerçekleştirilmesine artık imkan olmadığı söylenmektedir,

1980'li yılların mevzuatına göre hazırlanan planın bugün istenen dönüşüm sürecini belirlemesinin hukuken ve pratik olarak mümkün değildir. Öne sürülen bu gerekçelerle ilgili herhangi bir açıklama veya ayrıntılı değerlendirme yapılmamıştır. Var olan bu çalışmanın geliştirilmesi ve güncellenmesi mümkünken doğru ve sistemli bir değerlendirmenin ürünü olmayan birkaç cümle ile plan geliştirilmiştir, bilimsel ve ayrıntılı bir çalışmanın ürünü olan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma – İslah İmar Planı bir kenara atılmaktadır. Benzeri şekilde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaptırılan Ankara Eski Kent Dokusu Koruma Planı da, herhangi bir bilimsel ve ayrıntılı çalışma ve değerlendirme yapılmadan, kamulaştırma bedellerinin yüksekliği gerekçe gösterilerek devre dışı bırakılmaktadır. "Eski Kent Dokusu" olarak tanımlanmış olan sit alanı, güneyde Hacıettepe kampüsü, kuzeyde Bentdeser caddesi ile tanımlıdır. Batısında Eski Kent Merkezi doğusunda ise Cebeci Sırtı yer almaktadır. Bu alan için hazırlanan plan, müellif ekibin bir yılı aşkın bir süre boyunca alanda yaptıkları ayrıntılı araştırma, inceleme ve tespit çalışmalarından sonra,

- tesvilli yapıların ve özgün yapı gruplarının korunması,
- kentsel mekanların kamu eliyle düzenlenmesi ve bu şekilde canlandırma bölgelerinin oluşturulması,
- yeni proje alanları tanımlayarak alanda bulunan gelişme potansiyelinin planlanarak hızla hayata geçirilmesi gibi kararlarla sonuçlandırılmıştır. Planın yapımı için 1/500 ölçeğinde mekansal analizler yapılmış ve çalışmalar, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Altındağ Belediyesi, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün teknik kadroları ve Prof. Dr. Gönül Tankut'un başkanı olduğu Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun devamlı müzakereleri sonucu geliştirilmiştir.

DİPNOTLAR

¹ Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi, Karar No: 1952, Karar Tarihi: 15.7.2005

² Resmi Gazete, 7.9.2005 Tarih, 25929 Sayı.

³ Resmi Gazete, 14.12.2005 Tarih, 26023 Sayı

İhale yöntemi

Madde 32- Yenileme alanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasından itibaren projenin tamamlanmasına kadar geçecek süre içinde her türlü mal ve hizmet alımı, yapım işleri ve danışmanlık hizmetleri, ceza ve ihalelerin yasaklama hükümleri hariç olmak üzere, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine bağlı olmaksızın yetkili idarelerin meclislerinin kabul edebilecek esas ve usullere göre yürütülür. İhaleleri üstlenmekle kişi veya kuruluşların teknik ve mali yeterliği sahip olması ve proje tamamlanacağı kadar bu nitelikleri taşıyan zorunludur.

⁴ Ancak, yapılan sözleşme uyarınca hazırlanan 1/5000 ölçekli "Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı" ile 1/1000 ölçekli "Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı"nın ihale ve plan yapım süreçlerinde 3194 Sayılı İmar Kanunu, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 5366 Sayılı Yıpranma Tarihi ve Kültürel Tazminat Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yağatılacak Kullanılması Hakkında Kanun ve bu kanunlarla ilişkili mevzuat uyarınca hukuka aykırılıklar bulunduğu iddiasıyla da davalar açılmıştır.

⁵ Bu planların ihale edilmiş sürecindeki hukuka aykırılıkları ilgili olarak da Şehir Plancılar Odası Ankara 9. İdare Mahkemesi'nin 2006/2454 E. numarasıyla bir dava açmıştır.

⁶ Koruma Amaçlı İmar Planları 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki usullere uygun olarak projelendirilebilir.

⁷ "Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi Uygulanması, Denetimi Ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esasları Alt Yönetmelik" 26.7.2005 T., 25887 s. Resmi Gazete.

YEREL SEÇİMLERE DOĞRU KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YEREL YÖNETİMLER

Emre Madran, Doç. Dr.

YERELLEŞMENİN GEREĞİ

Ülkemizin geleneksel yapı stoku bugünkü toplumu geçmişe bağlayan en somut öğeler olmalarının yanı sıra işlevselliği nedeniyle önemli bir ekonomik değere de sahiptirler. Temel görevimiz, izlenen ekonomik politikalar ve onların doğal sonucu olan imar eylemlerinin tehdit ettiği bu mirası koruyarak ve değerlendirerek bizden sonraki nesillere bırakmaktır.

Ancak bu miras değişik nedenlerle giderek değer yitirmekte ve hatta yok olmaktadır. Özellikle Cumhuriyet dönemi mimari mirasının yerel yönetimler tarafından imar uygulamaları uğruna acımasızca tüketilmesi, baraj gölleri altında kalmasına karar verilen eşsiz arkeolojik alanların korunmaması konusundaki hükümet tavırları bu değerlerimizi giderek yitirdiğimizi gösteren somut uygulamalardır.

Ülkenin tüm kültür mirasının korunması ve geliştirilmesi için gerekli etkinliklerin sadece merkezi yönetim tarafından üstlenilemeyeceği açıktır. Bu saptama korumanın giderek yerelleşmesini ve bir yerel yönetim projesi olmasını öngörmektedir.

Yerel yönetimlerin (gerek valilikler gerekse belediyeler) Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'li yıllara kadar koruma konusunda başarılı bir grafik çizdiklerini söylemek zordur. 1950'li yıllarda hız kazanan kentsel olgusu da "imar" hareketlerini ön plana çıkartınca bu süreçte de korumaya gereken özen gösterilmemiştir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun sit alanı ilan ettiği yerleşmelerde 1970'li yıllardan sonra başlatılan korumaya yönelik planlama, özellikle belediyelerin bu konuda etkin rol almasını gerektirmiş, ancak kimi nedenlerle, planlama/uygulama birlikteliği yeterince sağlanamamıştır. 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası", özellikle belediyelerin koruma alanında görev üstlenmelerine yönelik ilk yaklaşımın içermiş, örneğin koruma amaçlı imar planlarının yapım sorumluluğu belediyelere verilmiş, bu kurumun koruma kurullarında oy hakkına sahip temsilciler bulundurulması sağlanmıştır.

YERELLEŞMENİN ÖRGÜTLENMESİ

Son yıllarda "Belediye", "İl Özel İdare" ve "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma" mevzuatlarında yapılan köklü değişiklikler yerel yönetimlere yeni sorumluluklar vermiş ve yeni yetkiler tanımıştır. Bu yetki ve sorumlulukların ilk kaynağı yerel yönetimlerle ilgili olan yasalardır. Buna göre büyükşehir belediyeleri 5216 sayılı yasa ile kültür ve tabiat varlıkları ile tarih dokunuş ve kent tarihi bakımından önem taşıyan

mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak; bu amaçla bakım ve onarım yapmak; korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmekle; Belediyeler: 5393 sayılı yasaya göre , kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamakla, bu amaçla bakım ve onarım yapmakla, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden onarmakla, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulamakla, il özel idareleri belediye sınırları dışında olmak koşulu ile kültür ve turizme yönelik etkinlikler yapmakla yükümlendirilmişlerdir. İl özel idareleri de benzer görevler üstlenmişlerdir.

Yerleşmenin bir diğer önemli ayağı büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve il özel idarelerinin bünyesinde **"Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) "** kurulmasıdır. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında yapılacak olan tadilat ve tamirat uygulamalarına izin vermek, izlemek ve sonucunu onaylamak; koruma amaçlı imar planlarının, plan hükümleri çerçevesinde uygulanmasını denetlemek, onaylanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ilişkin uygulamaları denetlemek, projesine uygun tamamlanan uygulamalar için kullanma izin belgesi düzenlemek, plana aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre gerekli işlemleri yapmak, belediyelerin görevleri arasında sayılan kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasına yönelik programlar hazırlamak, bu amaçla yapılacak uygulamalara ilişkin işlemleri yürütmek KUDEB'in ana görevleri arasındadır.

KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA YEREL ÖLÇEKTE KULLANILABİLECEK PARASAL KAYNAKLAR

Koruma alanında oldukça kısıtlı sayı ve nitelikteki parasal kaynaklar son yıllardaki yasal düzenlemelerle oldukça üst düzeye çıkarılmıştır. Bu bölümde bu kaynakların niteliği ile kullanım usul ve esaslarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

1. Özel Hukuka Tabi Özel ve Tüzel Kişilerin Mülkiyetinde Bulunan Taşınmaz Kültür Varlıkları İçin Kültür ve Turizm Bakanlığı Tarafından Yapılan Yardım

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasının 12. maddesinde tanımlanan bu katkının amacı maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığını onaracak mali güce sahip olmayan özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilere değişik nitelikte yardımlarda bulunmak şeklinde belirlenmiştir.

Yardım 3 türlü yapılabilir. Bunlar aynı (malzeme), nakdi (parasal) ve teknik yardım biçiminde olmaktadır. **Nakdi yardım** taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımıyla ilgili proje hazırlanması ve uygulamalar için yapılacak parasal yardımı kapsar. **Teknik yardım** Kültür ve Turizm Bakanlığı'na gerek rölöve-restitüsyon-restorasyon projeleri ile bunlara ilişkin mühendislik projelerinin hazırlanması sürecinde sağlanan belge, bilgi ve personel desteğini içermektedir. **Aynı yardım** ise onarım sürecinde değerlendirilmek üzere mal, eşya ve malzeme olarak sağlanacak her tür yardımı kapsamaktadır.

Taşınmaz kültür varlığı sahipleri tarafından yapılacak başvuruların değerlendirilmesinde yapısal durumu nedeniyle ivedilikle ele alınmaları gereken yapılar, mimari ve kültürel açıdan dönemsel ve bölgesel özellik gösteren yapılar, niteliği bozulmamış sit alanlarında yer alan yapılar ile başvurulduğu yıl içinde tamamlanabilecek projeler öncelik taşımaktadır.

2. Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Restorasyonu Amacıyla Verilen Toplu Konut Kredileri

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullanılır. Bu kapsamdaki öncelikli projeler Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca müştereken belirlenir. Krediden yararlanarak mülkiyetindeki tescilli taşınmaz kültür varlığının bakım, onarım ve restorasyonunu yaptırmak isteyen gayrimenkul sahibi Toplu Konut İdaresi'ne yazılı olarak başvuruda bulunur.

Kredi verilecek projelerin belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler dikkate alınmaktadır.

- Tarihi kent dokularının sağliqlaştırılmasına yönelik olan ve yerel yönetimler vb. kurumların öncülüğü ve koordinasyonu ile gerçekleştirilecek projelere öncelik verilir.
- Kullanılacak kredilerde, bakım, onarım ve restorasyon işlemleri yapılacak taşınmaz kültür varlığının; mimari ve kültürel değeri, fiziki durumu, bulunduğu çevrenin özellikleri, kullanım amacı göz önünde bulundurulur.
- Taşınmaz kültür varlığının bakımı, onarımı ve restorasyonu için yapılacak işlemlerin; yapının kültür varlığı niteliğinin devamını sağlaması, gerekirse sağliqlaştırılması ve işlev kazandırılması amacına yönelik olması zorunludur.

3. Belediyelerin Koruma Alanında Hizmet Vermesi İçin Oluşturulan “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı”

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma yasasında 5226 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu’nun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10’u “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı” olarak ayrılmış ve bu payın belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılması öngörülmüştür.

Belediyelerce tahsil edilen katkı payları özel bir hesapta izlenir ve en geç tahsilatı takip eden ay sonuna kadar doğrudan il özel idarelerince bu amaçla açılan taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına katkı payı hesabına yatırılır. Taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler için katkı payından yararlanmak amacıyla belediyelerce yapılacak başvurular, iki dönem halinde Ocak ve Haziran ayı sonuna kadar il Özel İdaresi Müdürlüğü’ne yapılır.

Katki payının kullanılmasında şu ölçütler göz önünde tutulmaktadır:

- Katkı, taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projelerin maliyetinin veya kamulaştırma bedelinin yüzde kırk dokuz (%49) unu aşamaz,
- Belediyelerin sınırları içindeki mevcut taşınmaz kültür varlığı oranı, mevcut durumu, önerilen projenin ilin kültürel değerlerine katkısı göz önüne alınacaktır,
- Ancak, planlama, projelendirme ve bunların uygulamaları ile sınırlı kalmak koşuluyla bu oran:
 - Büyükşehir belediyeleri için yüzde altmış (%60) a,
 - Büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyeleri ile ilk kademe belediyeleri için yüzde seksen (%80) e,
 - Büyükşehir belediyeleri dışındaki il belediyeleri için yüzde seksen beş (%85) ve diğer belediyeler için yüzde doksan beş (%95) e kadar arttırılabilir. Bu konudaki yetki il Valisindedir.

Katki payı üç ana alanda istenebilir. Bunlar, “Kamulaştırma”, “Planlama ve Projelendirme” ile “Uygulama” olarak tanımlanmıştır. Belediyeler kamulaştırma alanında alınacak katkılar ile tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak kaydıyla kamulaştırabilecekleri gibi koruma amaçlı imar planlarının uygulanması için de kamulaştırma yapabileceklerdir. Planlama ve proje hizmetleri içerisinde koruma amaçlı imar planlarının , koruma amaçlı imar planlarında tespit edilmiş ve plan ölçeğinden daha alt ölçeklerde ve ayrıntıda çalışılması gereken özel proje alanlarına ilişkin planların, korunması gerekli bir yapı ya da yapı grubunun çevresinin düzenlenmesine ilişkin plan ve projelerin, tescilli taşınmaz kültür varlıklarının korunması, onarımı ve yeniden kullanımı için gerekli röleve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yapımı yer almaktadır. Uygulama alanında ise yukarıda sıralanan plan ve projelerin uygulanması için katkı payı istenebilmektedir.

Ulun Meydan-Ankara Halkin Yetimliligi Meydanı

4. Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapımı İçin Öngörülen Ödenekler

Yine 2863 sayılı yasa da yapılan değişiklikle koruma amaçlı imar planlarının yapımı için belediyelere aktarılmak üzere İller Bankası Genel Müdürlüğü bütçesine yeterli kadar ödenek konacaktır. İl özel idareleri ise bütçelerinde koruma amaçlı imar planlarının yapımı için ödenek ayrılmakla yükümlü kılınmıştır.

KÜLTÜREL MİRASIN YENİLENMESİ

Son 5 yılda kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi alanında önemli yasalar çıkartılmıştır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasında değişiklik yapan 5226 sayılı yasa ile 5366 sayılı YIPRANAN TARİHİ VE KÜLTÜREL TAŞINMAZ VARLIKLARIN YENİLENEREK KORUNMASI VE YAŞATILARAK KULLANILMASI HAKKINDA" yasa özellikle yerel yönetimlere yeni yetkiler tanımış, buna ilişkin örgütsel düzenlemeler yapılmış ve yeni parasal kaynaklar oluşturulmuştur. Belediyelerin ve il özel idarelerinin bünyesinde kurulan "KORUMA, UYGULAMA VE DENETİM BÜROLARI (KÜDEB)" birçok koruma sorununun yerinde ve ivedilikle çözülmesini kolaylaştırmaktadır. Emlak vergilerinin % 10'unun belediyeler tarafından korumaya yönelik projelerde kullanılmak üzere kullanılması çok önemli bir parasal kaynak oluşturmıştır.

Kısaca "YENİLEME YASASI" olarak bilinen 5366 sayılı yasa ise, değişik nedenlerle yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş tarihsel / kentsel alanların bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulmasını, böylece tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasını amaçlamaktadır. Ancak, bu yasa uyarınca özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerde kurgulanan yenileme projeleri, yerel halkı alan dışına çıkararak buna karşın büyük sermaye gruplarının alana gelmesini amaçlamakta böylece korumanın ana gereklerinden biri olan sosyal yaşamın da korunması ve geliştirilmesi kopuklu gözardı edilmektedir.

Tarihsel ve doğal güzelliklerin, korunması ve yaşatılması için, bilimsel esaslara dayalı olarak kurumsal yapılabilmeler oluşturulmalı, "koruma kurul" yapılan günden geçirilerek özerkleştirilmeli", kurullara

yönelik müdahalelerden, vazgeçilmelidir. Ayrıca ülkenin sanat ve kültür birikimi bağlamında "Cumhuriyet Dönemi dahil bütün mimarlık mirasının envanterinin çıkartılıp tescil edilerek, koruma altına alınması, korumanın yasal, örgütsel ve parasal araçlarının yeterli düzeylere getirilmesi,bugünün mimarlık eserlerine de geleceğe bırakılacak miras olarak bakılması" gündemde öncelikli olarak yer almalıdır.

KORUMANIN YÖNETİMİ

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının öneminin giderek artması ve konunun karmaşıklığı, "korumanın yönetimi" olarak tanımlanabilecek oldukça yeni bir tanıımı gerektirmiştir. Bu tanım, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması , değerlendirilmesi ve kamuoyunun kullanımına sunulması için gerekli aşamaları tanımlayan, bu aşamalarda görev yapacak kişi ve kuruluşların niteliklerini belirleyen, kullanılacak kaynakları tanımlayan, özette korumanın planlı bir yönetim biçim ve anlayışına dayandırılmasını öngören bir yaklaşımın ürünüdür.

2863 sayılı yasa da gerçekleştirilen değişiklikle getirilen bu yeni yaklaşıma göre sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalanının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezli ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için bir alan yönetim sistemi oluşturulacaktır.

Alan yönetimi şu hedeflere ulaşmayı öngörmektedir:

- Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturma yollarının yönetim planı ile gösterilmesi,
- Alanın değerini artırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılması,
- Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulması
- Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalanının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teshir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi.

ULUSLARARASI BELGELERDE YEREL YÖNETİMLER VE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI

1992 yılında Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilen ve 2008'de yenilenen "Avrupa Kentsel Şartı", kültürel miras / yerel yönetim / koruma ilişkilerinde bazı saptamalar yapmış ve bazı öneriler geliştirmiştir.

- **Kent merkezleri ülkelerin kültür ve tarihi mirasının önemli sembolleri olarak koruma altına alınmalıdır:**

Tarihi merkezler; yapıları, kentsel mekanları, yol ağlarıyla, geçmiş, günümüz ve gelecek arasında önemli bir bağ oluştururlar.

Paha biçilemez değerdeki mimari yapıları, kentin geçmişini anlatarak günümüz ve gelecek kuşaklara kimlik duygusu aşılar ve bütünlük duygusu verir.

Tarihi dokular içinde yeni gelişmelere izin vermek ise, dünyanın her yerinde olduğu gibi, Avrupa'daki kent merkezlerinin de karşı karşıya kaldığı temel bir mimari çıkış yoludur.

Tarihi yapıları koruma yöntemleri ile bu dokuda yer alacak yeni yapılar özenle bir araya getirilmeli, ancak bu durum, tasarımlarda mimari yenilikleri teşvik etmekten de geri kalmamalıdır. Detayların usta bir biçimde çözümü düzgün bir kentsel dokunun oluşturulmasında önemli rol oynar.

• **Mimari yaratıcılık, kentsel görünümün kalitesinde önemli rol oynar**

Bir kentin karakteri, onun çağdaş mimarisi ve tarihi dokusundadır.

Bir kentin çekiciliği ise, mevcut yapıların sağlıklştırılması ve yenilerin birbirleriyle ve çevreyle, çekici ve uyum içinde olmasıyla artırılır.

Kentsel mimari kendini ifade etmekte özgür olabilmeli ve değişik ihtiyaçlara cevap verebilmelidir. Yangınlarla mimari proje elde etmenin, yeni fikirler yaratılmasında çok önemli bir rolü vardır.

Avrupa Kentsel Şartı, kültürel mirasın yerel ölçekte korunması ve değerlendirilmesi olgusunu

"Tarihi Kentsel Yapı Mirası " başlığı altında ele almış ve şu saptamaları yapmıştır:

- Çağlar boyu önemli ve değerli olagelmış tarihi yapı mirası , kentin kimliğini ve anılarını saklamak için korunur. Bu miras, insan becerisinin ürünü,sanatsal ve kültürel değer taşıyan, taşınmaz varlıklar olabildikleri gibi; konum, topografya ve iklim koşullarıyla oluşan doğal varlıklar da olabilirler.
- Bu kentsel miras, kent ve kentinin kimliği açısından kritik önem taşıyan, kentsel yapının ayrılmaz ve yeri doldurulmaz bir parçası olup; toplumun ortak geçmiş ve gelecek bilincini ve içeriğini oluşturan kültürel referansla, gelecek kuşaklara aktarılır.
- Kentsel miras, cehalet, kullanılmama (terk edilmişlik) veya her tür bozulma ile tehdit altındadır.
- Yerel yönetimler, kentsel mirasın korunması ve bakımında, ilgi ve sorumluluk açısından en uygun konumdadırlar.

Bu saptamalar beraberinde bazı önlemleri de getirmiştir:

• **Kentsel korumada hassas bir yasal çerçevenin gerekliliği**

Tek yapılar özel mülkiyette olsalar da, koruma yükümlülüğü kamunun elindedir. Bu nedenle korunmanın sağlanmasında, mevcut hak ve sorumlulukları tanımlayan, anlaşmazlıkları çözebilen yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Devlet kurumları, koruma altına alınan bireysel ve grup yapılar konusunda bozulma, tahrip olma, yapı karakterinin bozulması ve değiştirilmesine karşı, danışmanlık hizmetleri ve yaptırımlara sahip olmak zorundadır.

Yasal düzenlemeler, aynı zamanda kapsamlı bir arşiv mekanizmasıyla, kentsel mirasın envanterinin de elde edilmesine olanak verir.

Yasalar; sit alanları, ya da özel koruma alanlarına ilişkin tanımlar içermeli; yetkililere, koruma ve restorasyon çalışmalarında kalifiye usta ve geleneksel malzeme kullanımı, orijinal forma uyma vb. konularında denetleme ve yönlendirme yetkisi vermelidir.

• **Kentsel mirasın korunması için bilgilendirme politikalarının gerekliliği**

İyi bir koruma, halkı aydınlatma ve mülk sahiplerini de sahip oldukları değer konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirme ile sağlanır.Bu konuda, modern iletişim araçlarının ve reklam tekniklerinin etkin kullanımına ve insanları çocuk yaşlardan başlayarak, konuya ilişkin özel ilgiyle eğitilmesine ihtiyaç vardır.

Oluşturulacak gönüllü çalışma kampları ve imce kampanyaları, korumaya pratik yolla katılımı öğretmekle kalmaz, aynı zamanda yararlı, eğitsel bir döngü de yaratır.

• **Yeterli ve yeni finans mekanizmaları ve ortaklıkların gerekliliği**

Gerek tek yapı, gerekse ulusal ve yerel düzeyde koruma politikalarının uygulanmasında, idari hizmetlerin yeterince sağlanması gerekmektedir.

Devlet kaynaklarının ötesinde, bu iş için ayrılan fonlar, özel sektörle oluşturulacak ortaklıklarda ve özel şahıslara verilecek teşvikler için de kullanılabilir.

Kamu kurumları, kendi mülkiyetlerinde olan tarihi yapıların bakıma ilişkin sorumluluğu kabul etmelidirler.

- **Tarihi kentsel dokü; planlamaya temel veri biçiminde katkı olarak, çağdaş yaşamla bütünleşmelidir.**

Bütüncül bir korumanın en temel koşulu, koruma ve onarımı bir planlama hedefi olarak kabul etmektir. Bu da koruma ve onarım programının bütüncül bir yaklaşıma oturmasını zorunlu kılar.

Koruma çalışmalarını yürütecek ekip, disiplinler arası bir ekip olmalı ve ekonomik gelişme, kültür, konut, çevre vs. gibi diğer sektörel politikalarla aktif işbirliği içinde çalışabilmelidir.

Restorasyon, yapılarda çağdaş, yaşanabilir bir ortam sunmalıdır.

- **Ekonomik kalkınma, kentsel mirasın korunmasıyla sağlanmalıdır**

Tarihi değerlerin korunması çoğunlukla başarılı bir kentsel ekonomik canlanma anlamına da gelir. Bu, kentin çekiciliğini turizm ve ticaret sektörleri için artırır.

Eskinin yeniden kullanımı; kısmen sanayinin de içinde bulunduğu alanlarda, binaların; konut, otel, iş merkezleri ve benzeri kullanımlara dönüştürülmesiyle ekonomik bir çözüm üretebilir.

Koruma, emek yoğun bir iş olduğundan, işsizliğe de çözüm olup, enerji, hammadde ve altyapıdan tasarruf sağlar.

SONSÖZ

Kültür mirasımızın en kolay ve kaygısızca tahrip ve hatta yok edilen bölümünün ,Cumhuriyet Dönemi yapıları olduğu rahatça söylenebilir. Bu "kıyım" ın nedenleri arasında, bu dönem yapılarının "eski" (?) olmaması ya da yakın bir geçmişte yapılmış olmaları, herhangi bir üst düzey mimari, artistik ve estetik değer içermemeleri, çok sayıda bulunmaları vb. sayılmaktadır. Bu "kıyım" ın önemli bir bölümü ne yazık ki, merkezi ve yerel yönetimler eliyle gerçekleştirilmektedir. Bir diğer deyişle **Cumhuriyet, Cumhuriyeti yok etmektedir.**

Bu sav Cumhuriyet'in Başkenti Ankara ile örneklenebilir. Ankara çok yenilenen ve halen bu süreci yaşayan bir kenttir. Bu süreçte en hızlı yok olan ya da biçim değiştiren yapı stokunu 20. yüzyıl yapıları oluşturur. Bir diğer deyişle **20. yüzyıl mimarlığı, 20. yüzyıl mimarlığını yemiştir ve hala yemektedir.** Örnek olarak Lozan Palas'ın Akbank'a; Belvü Palas'ın Merkez Bankası'na ; Körfez Lokantasının yeni bir işhanı'na dönüşmeleri için yıkılarak yok edilmeleri verilebilir. Anafartalar caddesinde 40'dan fazla 1950 öncesi konut/ticarethane yapısı yıkılarak yerlerine eskilerden çok daha fazla getirisi olmayan yeni bloklar yapılmıştır. Türkiye'nin ilk toplu konut uygulaması olan Bahçelievler'de dönem yapıları parmakla sayılacak kadar azalmıştır. Oysa bu uygulamanın bir belge ve kent kimliğinin bir parçası olarak kentteki yaşamını sürdürmesi gerekirdi.

Başkentin kimliğinin önemli bir bölümünü oluşturan Cumhuriyet Dönemi mimarlık yapıtları bu bağlamda ayrı bir anlam taşımaktadırlar. Cumhuriyetin bu mirası, 19. yüzyılın bozruk kasabasını Başkente dönüştüren önemli unsurdur.

Kültürel mirası koruma ve değerlendirmenin bir yerel yönetim projesi olduğu benimsendiğinde, Ankara kent sakinleri, yerel seçimlere doğru giderken, en azından yukarıda sıralanan konuları sorgulamak ve gereğini adaylardan istemek durumundadırlar. Bu HERHANGİ bir kentin değil BAŞKENT' in sakini olmanın getirdiği ayrı bir görev olarak da algılanmalıdır.

KENTİN KAYBOLAN İZLERİ

Anonim

Uzun yıllar resmi yazı, teknik rapor, bilirkişi raporu vb. nisbeten asık suratlı metinlerle boğuştuysanız, "KENTİN KAYBOLAN İZLERİ" gibi okuyucunun çok şeyler bekleyebileceği bir konuyu da bir gazete ilanı formatında kurgulayabiliyorsunuz. Biz de öyle yaptık. Kendilerini bulamadığımız ama görsellerini bulduğumuz yapıları en yaşlısından en gencine sıraladık.

Ben Ankara'lı değilim ama bu yapıların bir bölümünü hatırlıyorum. Belvü Palas'ın yıkımını ise hemen yanındaki Evkaf Apartmanının (1970'li yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü hizmet binasıydı) bir penceresinden izledim, izledik. İroniye bakın ki, izleyenlerin çoğu korumacı bir kurumun teknik elemanlarıydı.

Örneklerin seçiminde herhangi bir bilimsel yol izlenmedi. Öyle çoklar ki, daha bir çok dosya konusunu beslerler. Bu arada yapıların kent yaşamından ayrılma sürecinin de devam ettiğini söyleyelim. Onlar da belki 2030'daki bir dosya konusu olurlar. Kimbilir...

1. BENT DERESİ Hatip Çayı üzerinde yer alan ve Roma döneminden bu yana varlığını sürdüren bir bentten dolayı gerek su gerekse çevre bu adı almıştır. İdris Dağı'ndan gelen Hatip Çayı, yüzyıllarca Ankara Kalesi ile Hıdırlık Tepesi arasındaki vadiden kıvrılarak Dışkapı'dan ovaya açılmıştır. Yağmurun bol olduğu mevsimlerde bendine sığmayan Hatip Çayı çevresine zarar verse de, şehrin sayılı yeşil alanlarından ve ağaçlıklı semtlerinden biri olması nedeniyle burası geçen yüzyıl mesire yeri olarak kullanılmaktaydı. Ayrıca eski Roma Bendi'nin yeniden kazanımı düşünüldükçe Hatip Çayı üzerine beton takviyeli mini bir baraj planlanarak yapılmıştır. Daha sonra bu baraj kaldırılmış, 1957 yılındaki su baskınından sonra Hatip Çayı'nın üzeri tümden kapatılarak, Dışkapı'yı Cebeci'ye bağlayan günümüzdeki yol yapılmıştır.

2. ULUS MEYDANI / 1927 SONRASI O günkü adıyla Hakimiyet-i Milliye olan Ulus Meydanı'nda bulunan Zafer Abidesi, Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından yapılmış ve 24 Kasım 1927 günü yapılan bir törenle açılmıştır. Heykelin karşısında konumlanan tek katlı dükkanların arkasında yer alan yapı Darül Muallimindir. Daha sonra Maarif Vekaleti olarak da kullanılan yapı 1947 yılında yanmış, yerine açılan proje yarışması sonunda, bugünkü Emek Çarşısı ve İşhanı yapılırken; Zafer Abidesi de bu proje kapsamında ele alınarak, eski yerinden güneye doğru kaydırılarak bugünkü yerine taşınmıştır.

3. DARÜL MUALLİM / YENİ HAMİDİYE SANAT VE ZANAAT OKULU Ankara'da açılan Hamidiye Sanayi Mektebi'nin tam olarak ne zaman açıldığı bilinmemekle birlikte adına ilk kez H.1320 M.1902 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi'nde rastlanmaktadır. Ulus Meydanı'nda bugünkü Ulus İhlası'nın yerinde bulunan Dar-ül Muallim binası, kesme ve moloz taşla yapılmış, kare planlı üç katlı, çatılı bir yapı idi. II. Abdülhamit devrinde yapılmış yapı Cumhuriyet devrinin bağlarında mebuslar için yatakhane olarak kullanıldı. 1947 yılında çıkan bir yangınla harap olana kadar Maarif Vekaleti olarak kullanılmıştır. Yangından sonra yerine mimari proje yarışması açılarak bugünkü Emek Çarşı ve İğ hanı yapılmıştır.

4. HEYKELDEN KALEYE BAKIŞ Bugün bu görünümünden kalan ve izlenebilen tek yapı, yolun solunda kalan ve minaresi ile ortaya çıkan Zincirli Camidir.

5. JÜLYEN SÜTUNU VE ÇEVRESİ Jülyen Sütunu Ankara Valilik binasının güneyindeki meydana konumlanmıştır. Kare bir kaide üzerinde 15 m. yüksekliğinde tuğladan yapılmış silindirik bir sütun ve bir korinth başlığı yer almaktadır. Olasılıkla İmparator Jülyen Apostata'nın M.s. 362 yılında Ankarayı ziyaretini anısına dikilmiştir. Bugünkü Ankara Valiliği binasının yapımı sırasında yeri değiştirilmiştir. Sütunun arkasında yer alan ve iki ana kubbesi seçilebilen yapı Hasan Paşa Hamamı'dır. 16. yüzyıl başında inşa edildiği sanılmaktadır. 1929 yılında meydanın genişletilmesi sürecinde yıkılmıştır.

6. TAŞHAN Vali Abidin Paşa, Ankara'nın ticari yaşamını daha etkin kılmak için Kale'nin hemen dibinde tüccarlar için bir han yapılmasını istedi. İnşaati 1888'de biten Taşhan, ilk meclis kuruluncuya değin bir Osmanlı şehir içi hanı olarak görev yaptı ve önündeki meydana da adını verdi. Üst kat konaklama, alt kat ahır ve dükkan olarak kullanılmaktaydı. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte diplomatlar, milletvekilleri, gazeteciler, memurlar gibi değişik konuklara ev sahipliği yaptı. 1928 'de otele çevrilen yapının bir adı da "HOTEL ANGORA" olmuştur. Ankara'nın sosyal hayatına damgasını vuracak olan Karpiç Lokantası ilk olarak Taşhan'ın alt kat dükkanlarının birinde açıldı. Cumhuriyet'in ilk 10 yılı bütün kutlamalar, o otelde ve önündeki meydana yapıldı.

Taşhan Cemal Bey'in malıydı. 1933'te Cemal Bey, İş Bankası'na büyük borçlar bırakarak ölünce, oğulları Taşhan'ı, devletin bir başka yeni kurulmuş bankasına, Sümerbank'a satmak zorunda kaldılar. Taşhan 1934-1936 yılları arasında Sümerbank Binasının yapılması için yıkıldı.

7. MEKTEB-İ SULTANI, MEKTEB-İ İDADİ (TAŞ MEKTEP) 1860 yılında eyalet merkezi olan Ankara'ya, Çorum, Yozgat, Kırşehir ve Kayseri bağlandı. Ankara Valiliği'ne atanan Sırrı Paşa, bu konuda adım atarak Ankara İdadisi'ni kurdu. İdadi, II. Meşrutiyet'te Sultani ismini aldı. Kurtuluş Savaşı yıllarında bir süre Milli Savunma Bakanlığı olarak kullanılan bina daha sonra Ankara Erkek Lisesi olarak kullanılmıştır.

"Ankara İdadisi" ismiyle hizmete başlayan okulun binası, bugünkü Yüksek İhtisas Hastanesi'nin bulunduğu yerde yapıldı. Halk arasında "Develik" denilen bu yerde geniş boş bir araziye yapılacak bina için o dönemde usta bulmak zor olduğundan ustalar Trabzon'dan getirildi. Bina'nın yapımı 1889 yılında tamamlandı. "Taş Mektep", 1940 yılında Atatürk Lisesi adıyla bugünkü Sıhhiye'deki binasında hizmet vermeye başladı. Günümüzde yıkılarak, yerine Yüksek İhtisas Hastanesi yapılmıştır.

8. ANAFARTALAR CADDESİ'NDEN BİR GÖRÜNÜM Cumhuriyet öncesinde Tahtakale'de (Kale altında) bulunan üç önemli ticari aks, Karaoğlu Caddesi, Tahtakale Çarşısı ve Balıkpazarı Caddesi, Anafartalar Caddesi olarak değişince, genişleyip uzayarak modern kentin en önemli caddesi oldu. İlk modern kentleşme ve betonarme yapılar Anafartalar Caddesi ve çevresindeki sokaklarda yapıldı. İlk kez çok katlı apartman ve konut örnekleri bu bölgede inşa edildi. Şehremaneti (Belediye Başkanlığı) binası da burada bulunmaktaydı. Caddenin ileri kesimlerinde yine birçok kamu yapısı vardı. Ankara Adliyesi, Çocuk Esirgeme Kurumu Binası ve Kira Apartmanı, Gazi ve Latif Okulları bunlardan birkaçıdır. Cade Ulus Meydanı'ndan başlayıp, Samanpazarı'nda son bulmaktadır.

1930'lu yıllara kadar yapılan apartman ve işyerleri, ulusal mimarlık akımının çizgilerini taşıırken, daha sonra modern mimarlık akımlarının etkilediği yapılar görülecektir.

Anafartalar Caddesi, 60'lı yılların ortalarından itibaren önemli bir dönüşüme uğramış ve geleneksel yapı stokunun önemli bölümünü yitirmiştir.

9. LOZAN PALAS (PARK OTEL) Hakkında en az bildiğimiz olan bir yapıdır. Halen Akbank olarak kullanılmaktadır.

10. BELLE VUE PALAS (BELVÜ PALAS / İ. VAKIF APARTMANI) Mimar Kemalettin Bey tarafından apartman olarak tasarlanmış ve inşa edilmiş daha sonra otel'e dönüştürülmüştür. 1973 yılında Merkez Bankası ek yapısının yapılabilmesi için Evkaf Memurin Evleri'yle birlikte yıkılmıştır.

11. SERGİ EVİ Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin düzenlediği bir yarışmada birinciliği alan Mimar Şevki Balmumcu tarafından tasarlanmış, 1933-1934 yılları arasında inşa edilmiştir. 1947-1948 yıllarında Mimar Paul Bonatz tarafından Opera'ya dönüştürülmüştür.

12. İKİNCİ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VE AVLUSU Meclis yapısı 1923 yılında Mimar Vedat Tek tarafından Cumhuriyet Halk Fırkası Mahfeli olarak tasarlanmış ve inşa edilmiştir. 1960 yılına kadar da bu görevini sürdürmüştür.

Fotoğraf, yapının batı görünümünü vermektedir. İlginç nokta fotoğrafın solunda yer alan kare formu, yaklaşık 4-5 kat yüksekliğinde bir kitle üzerine oturtulmuş, yine kare planlı ve aynalı tonoz formunda bir üst örtüsü olan yapıdır. Bugün mevcut olmayan bu yapının işlevi bilinmemektedir.

13. POSTA TELGRAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜYENİ POSTANE Bankalar Caddesi üzerinde bulunan yapı, Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda olup, 1925 yılında inşa edilmiştir.

1926 yılında hizmete giren yapı 1974 yılında yıktılarak yerine bugünkü Genel Müdürlük ve Postane binası yaptırılmış ve 1982 yılında hizmete açılmıştır.

14. EVKAF MEMURİN EVLERİ

Baruthane (İstiklal) Caddesi'nde 1924 yılında yaptırılan konutlar Vakıflar Genel Müdürlüğü üst düzey yöneticiler için düşünülmüştü. Konutların bazıları Amerikan Büyükelçiliği ve İş Bankası şubesi olarak da kullanıldıktan sonra, 1973 yılında yıkılıp, yerine Merkez Bankası ek binası inşa edildi.

15. KIZILAY GENEL MERKEZİ (HİLALİ AHMER CEMİYETİ)

Yapı, üç katlı olup, düzgün kesme taştan, 1929 yılında Atatürk Bulvarı üzerinde inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlıdır. Yapının cephesi simetrik. Orta kısmında bulunan ve cepheye göre içeri alınmış bölümde çift kanatlı demir bir kapısı vardır. İçeride, birinci katta sekizgen planlı bir toplantı salonu vardır. Alaturka kiremitli kırma çatıdır.

Sihhiye'den sonra Yenışehir'e doğru gelişen semte Kızılay Binası yapılmış semte ve meydana Kızılay adı verilmiştir. Kızılay Binası'nın bahçesi de park olarak düzenlenerek Kızılay Parkı adını aldı. Kızılay Parkı yıllarca Ankaralıların dinlenme mekanı oldu. 1978 yılında yıkılmış ve yerine bir işhanı yapılmıştır.

Bu yapıların dışında, bugün mevcut olmayan, ancak görsel belgesi de bulunmayan bazı yapılar vardır. Aşağıda bu yapıların bir bölümüne ilişkin bilgiler sıralanmıştır:

ABDÜLHADİ CAMİİ

EMİRLER MESCİDİ

GÖKÇEOĞLU MESCİDİ

HAYRET HANİ

KIZILBEY MESCİDİ

MUKADDEM CAMİSİ

PIRİNÇ HAN

ŞEYH İZZEDDİN TÜRBE Sİ

TÜLÜCE MESCİDİ

YEĞENBEY CAMİİ

AĞAZADE HANİ (AÇA HANİ) Ulucanlar Caddesi ile Koyunpazarı Meydanı'nın kesiştiği köşede bulunmaktaydı. Vakfiyesine göre, 1746 tarihinde inşa edilmiştir. İki katlı, avlulu büyükçe bir yapıydı. Mescidinin var olduğunu Konyalı belirtmektedir. Ağazade Hanı, 1940 yıllarda yıkılarak yerine şimdiki Güven Çarşısı inşa edilmiştir.

ANKARA MEVLEVİHANESİ Ankara Mevlevihanesi'nin ne zaman kurulduğunu bilmiyoruz. Küçük bir zaviye olan yapı Cenabi Ahmet Paşa Camii'ni U şeklinde çeviren ahşap binalardan oluşuyordu.

17. yüzyılda Evliya Çelebi (1640) Mevlevihane'den söz ediyor.

1929 yılına geldiğinde avludaki tekke yapıları, askeri barakalar H. Jansen planı gereğince yıkılmıştır.

TAHTAKALE HAMAMI Bugünkü Sebze Hali'nin doğusundaki iş hanının yerine isabet eden Tahtakale Hamamı'nın güneyinde Haseki Camii vardı. Hamam 1927 yılındaki Tahtakale çarşısı yangınında yanınca daha sonra Belediyece yıkılmıştır. Kitabesi daha sonra Etnografya Müzesi'ne götürülmüştür. Çifte hamam olan yapı, eski resimlerine göre ahşap soyunmalıklı idi. Mübarek Galip tarafından yayınlanan Farsça inşa kitabesine göre Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa tarafından 866 H./1461M. yılında yaptırılmıştır.

BİR “YEREL YÖNETİM KURULUŞU” OLARAK TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ’NİN KÜLTÜREL MİRASIMIZIN KORUNMASINA İLİŞKİN ÇAĞRILARI

Derleyen Mimarlar Odası Ankara Şubesi

TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ

2000 yılına girerken, dünyada yapılan etkinlikler içinde “Avrupa Bir Ortak Miras” kampanyası da yer alıyordu. Bu çerçevede yürütülen projelerden birisi de “Tarihi Kentler Birliği” projesi idi. 7-8 Ekim 1999 tarihinde Strazburg kentinde kuruluş toplantısını yapan “Avrupa Tarihi Kentler Birliği”ne Türkiye de davet edildi. Bu toplantıya Türkiye adına Bursa Büyükşehir Belediyesi gözlemci üye olarak katıldı ve Bursa Büyükşehir Belediyesi bünyesinde “Tarihi Kentler Birliği” kuruluş çalışmaları başlatıldı. Birliğin hazırlık dönemine Kültür Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, ÇEKÜL Vakfı ve Mimarlar Odası çok önemli katkılarda bulundular.

Halen 251 Belediye’nin üye olduğu Tarihi Kentler Birliği, yerel yönetimlerin kültürel miras alanındaki en kapsamlı ve güçlü örgütüdür. Bu nedenle Birliğin çeşitli kentlerde gerçekleştirdiği buluşmalar sonucunda yayınlanan bildirimler, başta yerel yönetimler olmak üzere tüm ülkeye yapılan çağrılar olarak değerlendirilmelidir. Aşağıda bu bildirimlerden yapılan alıntılarla, yerel yönetimlerin bu güçlü örgütünün değişik koruma konularına ilişkin görüş ve yaklaşımları yer almaktadır.

ANAYASA VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

- TKB Meclisi, toplumumuzun temel varlığını ve dirliğini oluşturan kültürel mirasımızın hazırlanmakta olan yeni anayasamızda özel bir güvenceye kavuşturulacağına ve böylece geleceğin anayasasına da güç sağlayacağına; daha özgür, daha adil ve daha uygar bir toplumsal yapının temellerini oluşturacağına olan güçlü inancını belirtir.
- Türkiye’nin anayasası, öncelikle Atatürk ilkelerinin ve Cumhuriyetin temel değerlerinin sonsuza dek yaşatılmasıyla birlikte; aynı ilke ve değerlerin güç ve ilham aldıkları Anadolu uygarlıklarının zengin kültürel birikimlerinin de çağdaşlığın kimlik kaynakları olarak gözetilip yaşatılmasını esas almaktadır.

BÜTÜNCÜL KORUMA ANLAYIŞI

- Ülkemizin sahip olduğu zengin miras birbirinden ayrı parçalar olarak algılanmamalıdır. Bu algıdan esinlenen yönetim ve kurumsallaştırma yapılan tartışmalıdır.
- Bütüncül ve yerinden çözüm ihtiyacı için yerel yönetimlerin olanakları yeniden değerlendirilmelidir.

KORUMA / GELİŞME KOŞUTLUĞU

Tarihsel ve kültürel miras ile eski kent dokularını korumanın “değişen dünya süreci” ile çatıştığı ve “değişimle de geliştiğini” ileri süren kimi görüşlere karşı da bilinçli ve kararlı bir söylemin yükseltilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda:

- Tarihin her çağında olduğu gibi günümüzde de değişimin herhangi bir değişim olarak değil, gelişmeyi ve ilerlemeyi içeren bir değişim olarak savunulması gerekmektedir.
- Tarihsel ve kültürel miras esas itibarıyla yüzlerce ve binlerce yıllık uygarlık tarihindeki sürekli gelişime ve ilerlemeye dönük bir değişimin belgelerini ve belleğini oluşturmaktadır,
- Bu nedenle de değişimin gelişmeyi de içerebilmesi için korumanın ön koşul ve hatta sağlıklı değişimin güvencesi olduğu benimsenmelidir.

İŞBİRLİĞİ VE EŞGÜDÜM

- Uzmanlıkları ciddiye alarak kamu-yerel- sivil ve özel güçlerin işbirliğini öncelikli politika haline getirmek doğa, tarih ve kültür varlıklarının korunmasında yeni kazanımların önünü açacaktır. Gerek havza bazında gerekse kentsel ölçekteki gelişmelerin de bu "ortak akla" ve binlerce yıldır sahip olduğumuz seçkin mirasa dayanarak gerçekleştirilmesi, gelecek kuşaklar için artık ertelenmez bir görevdir
- Türkiye'miz, tarihi ve kültürel mirası ile çevre değerleri bakımından dünyanın en zengin ülkesidir. Buna karşın, aynı zenginliğin korunması, yaşatılması ve geleceğe aktarılması yönünde kullanılabilir kaynaklar ise son derece kut olduğu gibi, aynı kaynakları kullanmakla yetkili otoriteler arasında da dağınıklık ve eşgüdüm eksikliği yaşanmaktadır.
- Kültür ve çevre mirasımızın korunması çabalarını olumsuz yönde etkileyen ve birçok çabanın da sonuç almasını zorlaştıran bu durumun düzeltilmesi ve kaynakların belli bir öncelikler planlaması içinde verimli değerlendirilmesi için gerekli düzenlemelerin bir an önce yapılması acil talebimizdir.
- Bunun yaşama geçirilmesinde ise tarihsel, kültürel, doğal ve kentsel değerlerin korunması çabalarında "kamu yönetimi-yerel yönetimler-özel sektör-sivil toplum güçleri" arasında güçlü, yaygın ve üretken bir kalıcı birlikteliğin inşa edilmesi gerekmekte, böylesi bir birliktelik içinde temel yönlendirici ve harekete geçirici dinamiklerin ise "yerelde" olduğunu, dolayısıyla öncü ve girişimci güçlerin yerelde örgütlenerek diğer kurumlarla eşgüdümün sağlanmasında da katılımcı süreçlere ivme verilmesi önemsenmektedir.

KORUMANIN YERELLEŞMESİ

- Anadolu uygarlık tarihinin büyük birikimini taşıyan ve onun sahnesi olan kentlerimiz, son "yasal düzenlemelerle", yeni bir sorumluluğu üstlenmiş gözüküyorlar. Yerelden kaynaklanan özlu değerlerin, küreselleşen dünyanın gündemine doğrularıyla egemen olması yolu da buradan geçiyor. Bu yolun, "sürekli açık tutulması", özlu değerlerin "kesintisiz üretilmesi" ise, bizim çabalarımızın niteliğine bağlıdır.
- Bu bağlamda, Tarihi Kentler Birliği de yalnızca kendi varlığı için değil, ülkemizin yerel yönetimine, ülke yönetimine, doğal-tarihsel-kültürel birikiminden aldığı güçle dünyaya, saygınlığımızı artırıcı "öznenir bir gündem oluşturma" sorumluluğunu da yüklenme noktasına gelmiş bulunmaktadır.
- Mevcut yasalar bile; bir belediyenin, kendi kentindeki tarihi, kültürel ve çevre mirasını koruma ve yaşatma amaçlı projelerini tasarlama, geliştirme ve yaşama geçirme konusundaki istek ve amaçlarına olanak sağlayabilecek durumdadır. Bu nedenle, asıl olan, korumayı ve yaşatmayı "öncelikli ve önemli gören" bir anlayış içinde belediye hizmetinin organize edilebilmesidir.
- Belediyenin kent kimliğini korumak ve sürdürmek konusundaki girişimleri, kimi "imar rantı" beklentilerini engellense bile, genelde aynı özlüm içindeki yerel halkın desteğini bulabilmektedir. Bunun uygulamadaki "ortaklıklar" şeklinde güçlendirilebilmesi için ise aynı koruma projelerine halkın katılımının, belli oranlarda "giderleri de üstlenme" biçiminde yaşama geçirilmesi, projelerin sürekliliği ve kalıcılığının da güvencesini oluşturmaktadır.

TURİZM VE KORUMA

- Turizmin konusu olan tarih, doğa ve kültür değerlerinin korunmasının, esas olarak yerel bir sorun olmasına, bu konudaki asıl sorumluluğun belediyelere ait bulunmasına karşın, bu alanda devlete, özel sektör

Kastamonu

kuruluşlarına, sivil toplum örgütlerine ve hatta uluslararası kuruluşlara da önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

- Kültür, tarih, mimarlık ve doğa değerlerinin korunması amacı, gerçek gereksinimlere yanıt veren planlı imar ve yapılaşma etkinlikleriyle gelişmemekte, her iki hedef arasında sürekli ve dengeli (sürdürülebilir) gelişme yaklaşımı çerçevesinde ve bir plan anlayışı ile ahenk sağlanabilmektedir.
- Türkiye'de turizm potansiyelinin temel kaynağı kültür ve çevre zenginliğidir. Bu nedenle; doğal-tarihsel-kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması önceliğine dayalı olmayan bir turizm politikası, sadece ülkeye ve gelecek kuşaklara değil, doğrudan turizme de zarar vermektedir. Ayrıca yine son yıllarda Anadolu kültür tarihi üzerinde yapılan araştırmaların da ortaya koyduğu gibi, ülkemiz dünya uygarlığının yarattığı değerlerin pek çoğunun ana kaynağıdır. Böylesine zengin kaynakların tanıtımını ve ekonomik boyutlara taşınmasını göz ardı eden, kültür boyutu olmayan turizm; geleceği de olumsuz etkileyecek demektir.
- Türkiye'nin bu bilinen eşsiz kimliğini koruyup yaşatabilmesi ve dünya turizminde saygın ve güçlü bir yer alabilmesi için yapılması gerekenler açık ve nettir. Bunun için, yine kısa vadeli imar rantı ve çevre ile barışık olmayan noktasal yatak yoğunlukları yerine, 'kültürel öncelikleri gözardı etmeyen planlama-koruma ve halkın turizm ile buluşturulması' ilkesinin temel alınması gereklidir.
- Doğal-tarihsel-kültürel çevreyi gözetken bir turizm yapılaşması için 'planlama' ilk koşuldur. Ülkemizde bu alandaki potansiyeli yüksek olan bölgeler 'daraltılmış alanlar' şeklinde değil, 'turizm ve çevre havzaları' şeklinde geniş zonlar halinde planlanmalıdır. Bu planlarda; doğal, tarihsel, kültürel ve ekolojik dengelerin azami ölçüde korunabileceği imar, yer seçimi, tür seçimi ve yoğunluklara da karar verilmelidir.
- Özellikle kentsel SİT'lerde ve tarihi kent merkezlerinde korumanın temel prensibi turizm konaklamalarının, yörenin sivil mimarlık örneği yapılarının 'pansiyon' olarak da kullanılmaları ile mümkündür. Böylelikle, hem kültürel mirasın korunup yaşatılması, hem de bu değerlerin sahibi olan insanların turizme ev sahibi olarak hizmet vermeleri ve bu kaynaktan gelir elde etmeleri mümkün olabilecektir. Diğer yandan aynı bölgelerdeki yeni yapılaşmalarda, uyumlu bir mimari ve yoğunluk dengesi içerisinde pansiyon türü konaklamayı özendirmek, kültür öncelikli turizmin gelişmesini de sağlayacaktır.

Safranbolu

MEVZUAT

- Tarihi ve doğal çevre mirasının korunması ve yaşatılmasında, kamu-özel-yerel-sivil işbirliğinin bu gibi başarılı örnekleri, belediye-imar-çevre ve koruma mevzuatındaki yeni düzenlemelere de esin kaynağı olmalıdır.

KORUMA PLANLAMASI

- Kentlerimizdeki tarihsel ve doğal çevre değerlerinin planlama disiplini içinde korunması sürecinde, bu uygulamanın sadece **"sit alanlarıyla"** sınırlı olarak ve yine bu alanlara ilişkin **"koruma amaçlı planlar"**la ele alınmasının yetersiz ve hatta korumayı olumsuz yönde etkilediği yaşanarak da görülmüştür.
- Bu nedenle, kültür ve doğa değerleri ile bu değerlerin bulunduğu kentle olan kimlik ve yaşam ilişkilerinin, **"her ölçekteki planlamada"** temel girdi olarak benimsenmesi; metropoliten alan planlamasından nazım ve uygulama planlama aşamalarına kadar, sitlerle ve tek yapılarla sınırlı olmayan bir bütüncül anlayış içinde, kentin tüm kesimlerinde **"tarihsel karakterin gözetildiği"** imar ve kullanım kararlarının üretilmesi önem kazanmaktadır.
- Böyle bir hedefe ulaşabilmek için ise:

• Tarihi Dokuların "Terkedilmediği" Bir Planlama:

Tarihi kent merkezlerinin **"terk edilmesini"** ve bu alanların **"çöküşe, yıpranmaya bırakılmasını"** hızlandıran; kentin bu alanlarındaki çekiciliği azaltan ve yeni kentsel yaşam alanlarının yine bu alanların dışındaki kent çeperlerinde gelişmesini özendiren; böylece tarihi doku çağdaş yaşamdan kopartılırken, hemen tüm imar ve kentsel hizmet hedeflerinin yeni gelişme alanlarına yönlendirildiği; aynı süreçte eski kent dokusuna toplumsal ilgiyi de azaltarak, bu alanların konut ve işkan bölgesi olarak yaşatılması yerine sadece turizm vb. amaçlı beklentilere tutsak kalındığı, **"kent dışına yayılma ve tarihten kaçma"** eğilimlerinin artık gözden geçirilmesi gerekmektedir.

• Geleneksel Çarşıları Yaşatan Bir Planlama:

Planlamada ve kentsel gelişme politikalarının planlamaya da yön verecek öзде belirlenmesinde,

Bursa

yukarda sorgulanan süreç dikkate alınarak tarihi dokuların yaşatılmasını sağlayıcı önlemler alınırken, özellikle **"tarihi çarşılar, arastalar, geleneksel ticaret merkezleri ve pazar yerlerinin"** de özgün kentsel değerler olarak varlıklarının ve etkinliklerinin sürdürülebilmesi için; bu tür alanlara rakip oluşturacak ve aynı alanların çekiciliğini, önemini, müşteri potansiyelini azaltacak **"süper market- mega alışveriş merkezleri"** vb. gibi işlevlerin, aynı tarihsel merkezleri etkilemeyecek bölgelerde ve olabildiğince kent merkezleri dışında konumlanmalarına özen gösterilmelidir.

• Kentsel Karakterin Sürdürüldüğü Gelişme Alanları

Tarihi kentlerimizdeki yeni gelişme alanlarının planlanmasında ise bu bölgelerde yeni yaratılan yerleşme dokuların ile eski kent merkezindeki doku ve karakter arasında **"uyumun"** sağlanmasına özen gösterilmelidir.

Her biri birbirinden farklı kültürel peyzajlar sergileyen kentlerimizin çeperlerinde hep **"aynı tip"** yeni semtler yaratan ve bulunulan tarihsel kentin genel kimliğini hiç taşımayan, birbirlerine benzer **"modern varoşlar"** ortaya çıkartan planlama anlayışının da mimari ve kentsel kimlik değerleriyle yeniden buluşmasına yönelik önlemler alınmalıdır.

• Tarihi Kentlerde Arkeolojiyle Tanışmak

Binlerce yaşındaki kentlerimizin çağlar öncesi dönemlerini de halka **"fark ettiren"** ve aynı dönemlere ait kentsel mirasın sadece kapalı müzelerde değil, açık kent alanlarında bugünün hemşehrileri ve gelecek kuşaklarla tanıştırmalarını önemseyen bir kentsel koruma ve yaşatma anlayışının önemi giderek artmaktadır.

- Kentlerimizdeki imar planlarının tümünün koruma öncelikli planlar olması, bu kavramın sadece SİT alanlarıyla sınırlı kalmaması, SİT olarak ilan edilmemiş bile olsa tüm yerleşmelerde tarihi ve doğal dokunun yaşatılmasına öncelik veren imar planlarının geçerli olması, yasalarda açıkça yer almalıdır.
- SİT alanlarındaki halen beklemekte olan Koruma Amaçlı İmar Planlarının yasal süresi olan 1 yıl içinde tamamlanması ve bu SİT'lerdeki planlama çalışmalarının da 5 yıl içinde sonuçlandırılması için gerekli önlemlerin alınması ortak dileğimizdir.

Mardin

KÜLTÜREL MİRASIN DEĞERLENDİRİLMESİ

- Koruma amacıyla kesin imar ve yapılaşma yasağı getirilen arsa ve arazilerin sahiplerine hazine arazilerinden verilmesi yönündeki mevcut mevzuata işlerlik kazandırılması ve hazine arazilerinin değerlendirilmesi politikasında bu konuya öncelik tanınması artık ertelenmemelidir.
- Merkezi ve yerel yönetimlerin her türlü kamusal hizmetleri için gerekli mekansal gereksinimlerinin mümkün olduğunca kültür varlığı niteliğindeki binaların değerlendirilmesiyle giderilmesi, bu konuda temel öncelikli hedef olmalıdır. Tüm kurumlar ve sektörler de bu çağrıya katılmalıdır.
- Özellikle tarihsel kentlerin belediye başkanları, başkanlık konutu olarak artık apartman dairelerini değil, o kentteki geleneksel yapılardan birini kullanmalıdırlar. Böylece tıpkı Vali Konakları gibi belediye başkanlarının konutları da o yörenin sivil mimarlık kültürünü simgelemeli ve halka örnek ve öncü olmalıdırlar.

KORUMANIN KURUMSALLAŞMASI

- Tarihi kent merkezlerinin bir bütün olarak korunması ve sakinleriyle birlikte yaşatılmasını hızlandırmak ve kurumsallaştırmak için; bu gibi semt ve mahallelerdeki halkın, aynı amaca uygun kooperatiflerde bir araya gelerek merkezi ve yerel yönetimlerin de katkı ve desteğiyle, tarihi dokunun restorasyonu, alt yapısının geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi için işbirliği ve dayanışma ortamlarını yaratmak gerekmektedir.

PARASAL KAYNAKLAR

- Kültür Bakanlığının bütçesi genel bütçe içinde hala binde 2,5 civarındadır. Bu oran UNESCO'nun hedefi olan, genel bütçenin en az yüzde 1'i olması ilkesine uygun düzeye getirilmelidir. Buna koşut olarak eski eserlerin onarımında olanakları kısıtlı vatandaşlara yardım ve kredi uygulamalarının da geliştirilmesi; ayrıca kültürel mirasın korunmasında sponsorluğu teşvik edici yeni yasal düzenlemelerin hızlandırılması gerekmektedir.

KORUMA ADI ALTINDA YAPILANLAR VE İDARELERİN KONUMU

Vedat Ağca , Mimar

Kültür varlıkları insanlığın binlerce yıllık uygarlık süreci içerisinde yapmış olduğu ve bu güne gelen yapıtlardır. Dünyanın değişik yerlerinde çok uzun sürelerdir oluşan ve birbiri üzerine kurulmuş çeşitli kültürler insanlığın ortak mirasıdır. Bu nedenle kültür varlıklarının geçmişin yaşantılarını da gözetenek geçmişle gelecek arasında bağ kuracak şekilde korunması tüm insanların ortak görevi olmalıdır.

Günümüze kadar gelen kültür varlıklarını sadece kendimize ait görmek değil, gelecek kuşaklara aktarmak için çaba sarfetmek ve gelecek kuşakların malı olacak şekilde devretmek ve gelecek nesillere koruyarak aktarmak birincil görevlerimizdendir. Bu konuda başta kamu kurumları olmak üzere yerel yönetimlere, mimarlara, sanat tarihçilerine, arkeologlara, ve uzmanlara çok daha fazla görev düşmektedir. Kamu kurumlarından özellikle yasanın getirdiği yetkilerle birincil konumda olan Kültür ve Turizm Bakanlığı, korunması gerekli kültür varlıklarının bir çoğunun sahibi konumunda olan Vakıflar Genel Müdürlüğü, ile yine bünyelerinde birçok eser bulunan diğer kamu kurumlarının da hassasiyet göstermesi gereken konuların başında gelmektedir. Günümüzde tarihsel alanların kapsamlı bir politika çerçevesinde ele alınarak zamanın ve insanlığın tahribatlarından kurtarılmasını ve yeniden hayat bulmasını sağlamak artık kaçınılmaz gündemimiz olmalıdır.

Bunun yanı sıra son zamanlarda yerel yönetimlerin de bu konularla ilgilendiği ve bölgelerindeki kültür varlıklarının korunması

yönünde çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Bu sürecin hızlanmasında Tarihî Kentler Birliği'nin kurulması ve kısa zamanda birliğe üye olan belediye sayısının 214'ü bulduğu ve sayısı gittikçe artan yerel yönetim yöneticilerinin de koruma konusunda duyarlı davranmaya başladıklarından söz edilebilir. Ayrıca Bakanlık'ça çıkarılan yönetmelik ve genelgelerle bu eserlerin onarımı için ayrılan payların artması, bu fonların yerelde birikmesi ve yerel ölçekte kullanılmaya başlanması da koruma politikaları açısından olumlu sonuçlar vermiştir

Bu aşamalara gelinmesinde kuşkusuz kültürel ve doğal mirasın korunması yönünde ülkemizin imza altına aldığı bir takım antlaşmalar ve belgelerin de bu sürecin hızlanmasına ön ayak olduğu bilinmektedir. Burada yaklaşım **kültürel ve doğal varlıkların tüm insanlığın mirası olmasından kaynaklanıyor** olmasıdır. Uluslararası kurumlarında bu konulara öncülük ettiği, ülkemizde de benzer nitelikte kurumların oluşturulduğu biliniyor. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), Dünya Miras Kentleri Örgütü (OWHC), Avrupa Tarihî Kentler ve Bölgeler Birliği (EAHTR), Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM) gibi uluslararası örgütler tüm ülkelerde kültürel ve doğal mirasın korunması yönünde çabalar sarfediyorlar. Bu kuruluşların bir bölümünün ulusal komite ya da dernek formatında ulusal uzantıları da bulunmaktadır.

Ancak tüm bu kuruluşlara ve yasal düzenlemelere karşın, kültür mirasımız yeteri kadar korunabiliyor

mu? Koruma çalışmalarının yeterli ve doğru olduğundan pek söz edememekteyiz. Bunun nedenlerini aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz.

- Proje elde etme yöntemleri
- Kamu ihale sistemindeki aksaklıklar
- Kurumların ya da bu işle uğraşanların yeterli duyarlılık bulunmaması
- Uygulama ihalelerindeki ve uygulamalar sırasındaki aksamalar
- Kamu kurumlarının personel yetersizliği

PROJE ELDE ETME YÖNTEMİNDE OLUŞAN AKSAMALAR;

Kamu ihale Kanunu ve buna bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerde daha önceleri proje ihaleleri yapım ihalesi ile birlikte çıkmakta, yapım işini alan müteahhit projeleri kendi usul ve şartları ile elde etmeye çalışır, dolayısı ile en ucuz teklif veren ve bilimsel çalışma ve araştırmadan uzak şekilde bürolardan elde edilen projeler Bölge Koruma Kurullarına sunulurdu. Daha sonra yönetmelikle yapılan bir değişiklikle yapım ihalesine çıkmadan önce uygulama projelerinin elde edilmesine yönelik projelerin müteahhit firmalar eliyle değil uzman bürolarca elde edilmesini sağlasa da, idarelerin uygulama işleri için ihalenin aceleyle getirilmesi projelerin yine araştırılmadan ve oldu bittiye getirilerek temin edilmesine yol açmıştır.

Proje elde edilirken idareler genellikle restorasyon önerilerinde mevcut yapılara verilecek işlevlerin ne olacağına karar verememekte, mevcut işlevlerinde günümüzde kullanılabilişliği tartışılmalı olmaktadır. Örnek olarak Safranbolu'da tüm yapılar hemen hemen onanılmasına rağmen gerek belediye, gerekse kaymakamlık kullanımında bulunan yapılara ne gibi işlev verileceği bilinmemektedir. Bu durum binanın boş olarak durmasına dolayısı ile yeniden yıpranmasına neden olmaktadır.

Yine idareler proje elde ederken ya da yatırım programlarını düzenlerken belirli bir öncelik yerine sayısal olarak yapının ihalesini çıkarmakta bu durum hem kaynakların yanlış kullanımına hem de önceliği olmayan yapıların yapılmasına yol açmakta. Bundan dolayı sayısal olarak çok yapının restorasyonu gerçekleştirilmekte, ancak yapım kalitesi oldukça düşmektedir. Yani niteliksel değil sayısal olarak bir koruma anlayışı ön plana çıkmaktadır. İşlevsel olarak kullanılmayacak, cemaati bulunmayan camiler de onarım programına alınmaktadır.

Yine göz ardı edilemeyecek durumlardan biri de proje bedelleridir. İdareler proje ihalelerinde keşif bedellerini sadece yapı alanları ve yapı sınıfı ile değerlendirilmekte bu da projelerin bedellerinin oldukça düşük olmasına, araştırmaya dayalı ve kaliteli proje elde edilmese engel olmaktadır. Proje bedeli hesaplarında, detay projeleri, nokta detayları, işlemler, vb ile restitüsyon bedelleri yok farz edilmekte dolayısı ile bu hizmetler mimarlarca verilmemektedir. Özellikle sokak sağlıklaştırma gibi çalışmalarda proje alanı olarak kadastroda belirtilen alan üzerinden proje bedeli hesaplanmakta, bu alanlar projenin gerçek alanını yansıtmamakta, yerinde yapılan rolöve çalışmalarında birden fazla katlıların çalışmaları da mimarlarca yapılmakta ancak yaptıkları hizmet bedellerini alamamaktadırlar. Bu nedenle de yapılan hizmetler restorasyonu gerçek kimliğinden uzaklaştırmaktadır.

UYGULAMA İHALELERİNDEKİ VE UYGULAMALAR SIRASINDAKİ AKSAMALAR

Uygulamalarda yetersiz projelerle ihaleye çıkılmakta, ihaleye giren firmalar bünyelerinde yeterli uzman kadroları barındırmamaktadır. Herhangi bir inşaat ihalesi gibi algılanmakta, en düşük fiyatı veren müteahhide ihale verilmektedir. Ülkemizde az sayıda uzman müteahhit firmalara belgelerini vermekle kağıt üzerinde bulunan sorumlulukları nedeniyle yapılan uygulamaları denetleyememektedirler. Bu durum inisiyatifli tamamen müteahhite bırakmakta, daha çok para kazanmak için ucuz malzeme kullanılmakta yapılan uygulamalar normal inşaatlar gibi yapılmaktadır. Uygulama sırasında ise gerekli uzman bulundurulmamaktadır. Bunun yanı sıra kalifiye usta yerine sıradan bir işçi ile bu işler yapılmaya çalışılmaktadır. Dönemin malzemeleri kullanılmamakta bunun yerine ithal kereste, çimento, plastik doğrama, kiremit vb. kullanılmaktadır.

Sokak iyileştirmeleri adı altında birçok yörede özellikle yerel yönetim uygulamalarında binalar koruma altına alınmadan sadece cephepleri beyaz, ahşaplar kahverengi boyanarak makayaj yapılmaktadır. Özellikle bu tür uygulamalarında tescilli yapıların tek yapı ölçeğinde yapılmış olması, bir sokak veya doku ölçeğinde tescilin gerçekleştirilmemesi de sokak iyileştirmelerinin nitelikli hale gelmesini engellemektedir. Diğer bir ifadeyle restorasyon değil yenileme yapılmaya çalışılmaktadır.

Mardin

KAMU KURUMLARINDA PERSONEL YETERSİZLİĞİ

Yapılan uygulamaların devlet denetimi de yeteri kadar yapılamaz durumdadır. Bunun nedeni devlet kadrolarındaki uzman ve meslek sahibi kişilerin sayı azlığıdır. Türkiye'nin her tarafına dağılmış ve değişik kültür katmanlarını ve dönemlerini yansıtan kültür varlıklarını korumak mevcut kadrolarla mümkün olmamaktadır. Özellikle yerel birimlerde bırakın uzman kadroları, teknik eleman bile bulunmamaktadır.

Her ne kadar koruma kurullarında yapının denetiminin proje müelliflerince yapılacağına dair karar alınsa bile denetleme ücretini alamayan müellifin bu görevini yapması mümkün olamamaktadır. Ayrıca idareler, özellikle yerel yönetimler bu ihaleleri müellifin haberi dahi olmadan ihaleye çıkarmakta, denetimini yetersiz kadrolarla kendisi yapmaya çalışmaktadır.

Bir başka sorun koruma imar planları ile yerel yönetimlerin hazırlanmış olduğu uygulama imar planlarının birbirleri ile uyum göstermemesidir. Her ne kadar koruma imar planlarında tescilli yapılar göz önünde bulundurularak hazırlanmış olsa da uygulama imar planlarının bu planı göz ardı ederek hazırlanması sonucu tescilli yapılar

yollar üzerinde kalmakta ve tescilli yapılar daha korunmaya alınmadan yola terk edilerek yıkılmaya bırakılmaktadır. Bu konuda koruma imar plan müellifleri ile uygulama imar planı hazırlayacak plançıların mutlaka koordineli olması gerekmektedir.

KAYNAK SORUNU

Diğer bir sorun ise kaynak sorunudur. Yıllardır genel bütçeden eserlerin korunması ve restorasyonu, ya da proje elde edilmesine yönelik çalışmalar için yeteri kadar pay ayrılmamaktadır. Sadece birkaç özel kuruluşun kişisel çaba ve Yap-İşlet modeliyle yapmaya çalıştığı uygulamalar vardır.

Kaynakların doğru kullanılmaması ile ilgili bir diğer örnek TOKİ yatırımlarıdır. Bu yatırımlar alt yapısız bir çok beton siteyi kent çeperlerinde hem de kültürel eserlerin konumunu zedeleyecek biçimde konumlandırmıştır. Önceliğin belirlenmesi ile ilgili politikalar burada çok önemli bir durum almıştır. Doğru politikalar ve kaynakların doğru kullanılmasıyla kültürel varlıkların onarımlarının yapılarak gelecek kuşaklara aktarılması mümkün olacaktır.

Inebolu

Ayaz

Gölöl

YEREL YÖNETİMLERİN YAKLAŞIMLARI

Son zamanlarda emlak vergilerini belirli bir payı ile il özel idarelerine ayrılan payların belirli bir fonda birikmesi sağlanmış olsa da yerel yönetimlerin veya fonların ilgililerinin duyarlılıklarına göre bu paylar kullanılabilmekte, birçok yöremizde birikmiş fonlar yerel yöneticilerin ilgisizliği nedeniyle kullanılmamaktadır. Oysa bu bölgelerde birçok kültürel varlık kendi kaderine terk edilmiş durumdadır. Büyükşehir Belediye Başkanları önceliklerini kentin makyajına verirken kültürel varlıklarımızla ilgili herhangi bir çalışma yapmamaktadırlar. Yapılan çalışmalar sadece belirli dönemin korunması yönündedir. Yalnızca Osmanlı ve Selçuklu Eserlerin korunmasına yönelik çalışmalar geçmişte daha öncelere dayanan eserlerin tahribine yol açmakta bunlar yok farz edilmektedir. Binlerce yıllık Ankara Kalesi onarım görmez, gerekli duyarlılık gösterilmezken Estergon Kalesi gibi estetikten yoksun hiçbir kültürel geçmişi bulunmayan, üstelik trilyonlarca lira harcanarak yapılmış bir yapı kentin merkezinde yer almıştır. İthal ağaçlar, çiçekler ve katlı kavgaklara harcanan kaynakların

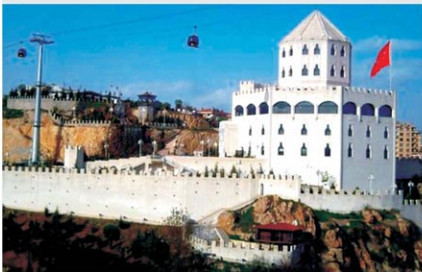
miktartını ya da duyarlılığının bir kısmı kültürel varlıklarımızın onarımına harcarsa birçok eserimiz ayağa kalkabilir, Ankara Kalesi ve çevresi, Augustus Tapınağı ve Hacı Bayram Camii çevresi, Roma mezarları gibi alanlar kendi haline bırakılmazdı.

NELER YAPILMALI?

- Eski eser restorasyonu konusunda AB ve UNESCO kriterlerine uygun uzmanlığı da ön plana çıkaran, bu konuya özel ve tek bir **ihale yasası** hazırlanmalı ve bir an önce uygulanmaya başlanmalıdır. Yasanın hazırlanmasında uzmanlar ve akademisyenlerin yanı sıra, bu konularla ilgilenen sivil toplum kuruluşları da yer almalıdır.
- Mevcut kültür mirasının korunması ile ilgili yasalara etkin şekilde kullanılmalıdır.
- Kültür değerlerimizi tahrip edenlere karşı caydırıcı cezalar uygulanmalıdır.
- İhale ve uygulama aşamasında illerde bulunan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nın rolleri, görev ve sorumlulukları

Gödöl

Estergom Kalesi

Fotoğraflar: Vedat Ağca

güçlendirilmelidir. Sadece karar veren değil denetleyen konuma getirilebilmelidir.

- Konuların uzmanı kişilerce kurulmuş firmalara ihalelere girme olanakları tanınmalıdır.
- Üniversiteler bünyesinde geleneksel el sanatlarının geliştirilmesi yaygınlaştırılması konusunda branş eğitimi veren bölümler açılmalı, uzman sayıları artırılmalı.
- Kurum ve kuruluşlardaki araştırmacılara destek verilerek bu konulardaki araştırma, yayınlar, uygulamalar desteklenmelidir.
- Kentlerde yürütülecek benzer çalışmalar için

kalitenin artırılmasına katkı koyabilecek bir merkez oluşturulmalıdır.

- Örnek bir modelle diğer çalışmalara öncülük yapılmalı ve bu sayede restorasyon çalışmaları özendirilmelidir.
- Restorasyon işlerinde çalışabilecek özellikle yöresel sanatların özendirilmesi ve bu konularda çalışabilecek insanlara beceriler kazandırarak iş olanakları yaratılmalıdır.
- Yapılar için her bölgede envanter çalışması yapılarak kültür değerlerinin tespit ve değerlendirilmesi yapılmalı ve arşiv oluşturarak kent belleklerine katmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ
KONUR SOKAK 4/3 KIZILAY ANKARA